

INFORMACJA

**o istotnych problemach
wynikających z działalności i orzecznictwa
Trybunału Konstytucyjnego
w 2003 r.**

WYDAWNICTWA

Warszawa 2004

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	7
---------------------------	---

CZĘŚĆ PIERWSZA

FORMY DZIAŁALNOŚCI ORZECZNICZEJ	17
1. Ogólna charakterystyka	17
2. Przedmiot i granice kontroli	18
3. Rozpoznanie wstępne	18
4. Legitymacja procesowa	20
5. Pytanie prawne	24
6. Skarga konstytucyjna	25
<i>Informacja ogólna</i>	25
<i>Dopuszczalność skargi konstytucyjnej</i>	25
<i>Przedmiot</i>	27
<i>Granice kompetencji</i>	27
<i>Legitymacja</i>	28
7. Wyłączenie sędziego TK	28
8. Podstawa kontroli	29
9. Umożnienie postępowania	31
10. Ustalenie terminu wejścia w życie wyroku TK	32
11. Wyroki „interpretacyjne”	33
12. Skutki wejścia w życie wyroku TK	35
13. Wznowienie postępowania przed TK	38

CZĘŚĆ DRUGA

I. PAŃSTWO PRAWNE I NIEKTÓRE ZASADY USTROJOWE ORAZ ZWIĄZANA Z NIMI OCHRO- NA WOLNOŚCI I PRAW	43
Wstęp	43
1. Zasada państwa prawnego	44

2. Zasada zwierzchnictwa Narodu – prawo do udziału w referendum	47
3. Wolność działalności gospodarczej	50
II. KONSTYTUCYJNE WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI	55
1. Zasada poszanowania godności człowieka	55
2. Zasada proporcjonalności	56
3. Zasada równości	56
4. Zasady odpowiedzialności karnej	58
5. Prawo do sądu	59
<i>Prawo do odszkodowania</i>	63
<i>Przepisy kodeksu postępowania cywilnego</i>	65
6. Prawo do prywatności	67
7. Prawo dostępu do informacji	68
8. Wolność poruszania się i pobytu na terytorium RP	68
9. Wolność zrzeszania się	71
10. Własność i inne prawa majątkowe	72
11. Wolność pracy	75
12. Obowiązek prowadzenia polityki sprzyjającej zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych	75
III. ŹRÓDŁA PRAWA	77
1. Upoważnienie ustawowe do wydania rozporządzenia	77
2. Konstytucyjność i legalność rozporządzenia	79
3. Akty prawa wewnętrznego	80
4. Akty prawa miejscowego	81
IV. SEJM I SENAT	85
V. SAMORZĄD TERYTORIALNY	87
1. Zasada samodzielności jednostek samorządu terytorialnego	87
2. Referendum lokalne	88

VI. FINANSE PUBLICZNE	91
1. Danina publiczna	91
2. Poprawność legislacyjna w sprawach podatkowych	91
3. Narodowy Bank Polski	92

**VII. KONTAKTY MIĘDZYNARODOWE,
DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA ORAZ
DZIAŁALNOŚĆ BIURA TRYBUNAŁU**

KONSTYTUCYJNEGO	95
1. Kontakty międzynarodowe	95
2. Działalność popularyzatorska	98
3. Działalność Biura Trybunału Konstytucyjnego	100

PODSUMOWANIE	105
---------------------------	-----

ZAŁĄCZNIKI

I. Rozpoznanie wstępne	
II. Rozpoznanie merytoryczne	
III. Podmioty inicjujące postępowanie przed TK w sprawach rozpoznanych w 2003 r.	
IV. Podstawa kontroli	
V. Charakterystyka wyroków Trybunału Konstytucyjnego wydanych w 2003 r.	
VI. Charakterystyka postanowień o umorzeniu postępowania wydanych przez Trybunał Konstytucyjny w 2003 r.	
VII. Zdania odrębne do orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego wydanych w 2003 r.	
VIII. Merytoryczne rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego w latach 1997-2003	

WPROWADZENIE

Podstawy prawne Trybunału Konstytucyjnego określone są w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i ustawie z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.; dalej ustawa o TK). Dopełnieniem tej regulacji prawnej jest Regulamin Trybunału Konstytucyjnego uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego w dniu 22 października 1997 r. (M. P. z 2001 r. Nr 41, poz. 668)

Ustawa o TK, w art. 4 ust. 1, zobowiązuje Trybunał Konstytucyjny do informowania Sejmu i Senatu o istotnych problemach wynikających z jego działalności i orzecznictwa. Przedłożony materiał stanowi wykonanie tego przepisu.

Zgodnie z art. 194 ust. 1 Konstytucji Trybunał Konstytucyjny składa się z 15 sędziów. W 2003 r. Trybunał Konstytucyjny orzekał w składzie: Jerzy Ciemniowski, Teresa Dębowska-Romanowska, Adam Jamróż (od lipca 2003 r.), Marian Grzybowski, Wiesław Johann, Biruta Lewaszkiwicz-Petrykowska, Ewa Łętowska, Andrzej Mączyński – Wiceprezes TK, Marek Mazurkiewicz, Janusz Niemcewicz, Marek Safjan – Prezes TK, Jadwiga Skórzewska-Łosiak (do 21 lipca 2003 r.), Jerzy Stępień, Mirosław Wyrzykowski, Bohdan Zdziennicki oraz Marian Zdyb.

Kompetencje Trybunału Konstytucyjnego określa art. 188 Konstytucji, zgodnie z którym Trybunał orzeka w sprawach zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją, zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi (których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie), zgodności przepisów prawa wydawanych przez centralne organy państwowe z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami, zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych oraz skargi konstytucyjnej (art. 79 ust. 1). Art. 189 Konstytucji upoważnia TK do rozstrzygania sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa. W roku 2003 Trybunał nie rozstrzygał spraw związanych z badaniem zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych (cofnięto wnioski – postanowienie z 16 lipca 2003 r., Pp 1/02), ani sporów kompetencyjnych.

Konstytucyjną podstawę kontroli stanowiły zasady i normy ujęte w przepisach zawartych w poszczególnych rozdziałach Konstytucji. W roku 2003 były nimi w szczególności:

- w rozdziale I, zawierającym regulacje ustrojowe: zasada demokratycznego państwa prawnego (art. 2), zasada sprawowania władzy zwierzchniej przez Naród (art. 4), zasada praworządności (art. 7), bezpośrednie stosowanie Konstytucji (art. 8 ust. 2), zasada trójpodziału władzy (art. 10), jawność finansowania partii politycznych (art. 11 ust. 2), decentralizacja władzy publicznej (art. 15), udział samorządu w sprawowaniu władzy publicznej (art. 16), obowiązek otoczenia specjalną troską weteranów walk o niepodległość (art. 19), ustrojowe podstawy społecznej gospodarki rynkowej (art. 20), swobody działalności gospodarczej i zasad wprowadzania ograniczeń (art. 22) oraz ochrony pracy (art. 24);
- w rozdziale II, zawierającym regulacje dotyczące ochrony wolności i praw człowieka i obywatela, a także określającym jego obowiązki: zasada poszanowania godności człowieka (art. 30), ochrona wolności człowieka, nakaz poszanowania wolności i praw innych oraz zasada proporcjonalności (art. 31 ust. 3), zasada równego traktowania wszystkich przez władze publiczne i zakazująca dyskryminacji (art. 32), zasada prawa do obrony we wszystkich stadiach postępowania (art. 42 ust. 2), dostęp do sądu i jawność postępowania (art. 45 ust. 1 i 2), wyłączność sądu w orzekaniu o przypadku rzeczy (art. 46), prawo do prywatności (art. 47), prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem (art. 48), prawo do ochrony danych osobowych (art. 51), prawo do poruszania się po terytorium RP, wolność wyboru miejsca pobytu i zamieszkania oraz prawo osoby mającej pochodzenie polskie do osiedlenia się na terytorium RP (art. 52), wolność zrzeszania się (art. 58 ust. 1), wolność zrzeszania się w związkach zawodowych (art. 59), prawo do informacji o działalności organów władzy publicznej (art. 61), zasada ochrony prawa własności i prawa dziedziczenia (art. 64), wolność wyboru i wykonywania zawodu (art. 65), prawo do zabezpieczenia społecznego (art. 67), ochrona praw dziecka (art. 72), obowiązek władzy publicznej do prowadzenia polityki sprzyjającej zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych obywateli (art. 75), prawo do wynagrodzenia za szkody wyrządzone przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77), zasada dwuinstancyjności (art. 78 i art. 176), obowiązek obrony Ojczyzny w zakresie określonym ustawą (art. 85);

- w rozdziale III, regulującym źródła prawa: źródła prawa powszechnie obowiązującego (art. 87), warunki ratyfikacji umowy międzynarodowej (art. 90), warunki wydawania aktów podstawowych powszechnie obowiązujących (art. 92), akty prawa miejscowego (art. 94);
- w rozdziale VII, określającym kompetencje samorządu terytorialnego (art. 164, art. 165, art. 167 i art. 170);
- w rozdziale VIII, stanowiącym o sądach i trybunałach: prawo do wznowienia postępowania w wyniku orzeczenia przez TK o niezgodności z Konstytucją (art. 190 ust. 4);
- w rozdziale X, określającym finanse publiczne: obowiązek ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych (art. 84), wyłączność ustawowa regulacji podatkowej (art. 217), ustawa budżetowa (art. 219) oraz status prawny organów NBP (art. 227).

Podstawę kontroli zawartą w umowach międzynarodowych stanowiły:

- art. 3 ust. 1 i 2, art. 4 ust. 2, 3, 4 i 6 oraz art. 5 i art. 11 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego (wyroki z: 18 lutego 2003 r., K 24/02, 26 lutego 2003 r., K 30/02, 25 marca 2003 r., U 10/01 i 4 listopada 2003 r., K 1/03);
- art. 6 ust. 1 i art. 10 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (wyroki z: 28 stycznia 2003 r., K 2/02 i 5 marca 2003 r., K 7/01);
- art. 23 ust. 2, art. 20 ust. 1 w zw. z art. 3 Konwencji o Prawach Dziecka (wyrok z 26 lutego 2003 r., K 1/01);
- art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (wyrok z 5 marca 2003 r., K 7/01);
- art. 2 Konwencji (Nr 111) dotyczącej dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu (wyrok z 3 grudnia 2003 r., K 5/02).

Podstawę kontroli zawartą w ustawach stanowiły:

- art. 4 ust. 1 pkt 1 i ust. 3 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- art. 39 ust. 3 ustawy z 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej,
- art. 16 § 1 ustawy z 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego,
- art. 46 ustawy z 27 czerwca 1997 r. o transporcie kolejowym,
- art. 2 ust. 1 i art. 3 ust. 2 ustawy z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.

Szczegółowe informacje o podstawach kontroli zawarto w załączniku IV.

Informacja składa się z trzech części. W pierwszej zaprezentowano występujące w 2003 r. problemy związane z działalnością orzecznictwem w zakresie form kontroli oraz zagadnienia proceduralne. W drugiej części przedstawiono problemy konstytucyjne, do których odnosił się Trybunał w 2003 r. W trzeciej części przedstawiono działalność Trybunału związaną ze współpracą międzynarodową, kontaktami Trybunału z sądami konstytucyjnymi innych krajów oraz udział przedstawicieli TK w konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych. Ponadto przedstawiono podstawowe obszary działalności Biura Trybunału. Informacja zawiera 8 załączników przedstawiających działalność Trybunału w ujęciu statystycznym.

Układ i treść załączników nieco odbiega od ubiegłorocznych. Opracowano nową koncepcję przedstawienia statystycznego niektórych form działalności TK:

- załącznik I – dane statystyczne dotyczące rozpoznania wstępnego. Zasygnalizowany został fakt, że do TK wpływają pisma obywateli w różnych sprawach, którymi zajmuje się Biuro TK. Ponadto podano liczbę skarg i wniosków, które wpłynęły do TK, następnie liczbę spraw rozpoznanych w postępowaniu wstępnym (zakończonych w 2003 r.),

- załącznik II – dane statystyczne dotyczące rozpoznania merytorycznego. W poprzednich latach dane dotyczące rozpoznania wstępnego i merytorycznego przedstawiono w jednej tabeli,

- załącznik III – charakterystyka wnioskodawców,

- załącznik IV – dane statystyczne dotyczące aktów stanowiących podstawę kontroli w zbadanych sprawach. Odnośnie do przepisów Konstytucji dokonano podziału na: zgodne z danym wzorcem, niezgodne oraz nie są niezgodne,

- załącznik V – chronologiczne zestawienie wyroków wraz z sentencją,

- załącznik VI – chronologiczne zestawienie postanowień,

- załącznik VII – charakterystyka zdań odrębnych,

- załącznik VIII – zestawienie liczbowe merytorycznych rozstrzygnięć TK w latach 1997-2003.

W 2003 r. przedmiotem rozstrzygnięć Trybunału były problemy proceduralne i konstytucyjne, dotyczące szeregu obszarów prawa o różnicowanym znaczeniu społecznym i ekonomicznym, jak też związane ze wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

Do istotnych rozstrzygnięć zaliczyć można wyrok z 27 maja 2003 r., K 11/03, w którym Trybunał uznał za zgodne z Konstytucją zaskarżone

przepisy ustawy z 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym. W tej sprawie Trybunał, związany granicami wniosku (art. 188 Konstytucji oraz art. 31 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 pkt 4), nie badał tych zarzutów wnioskodawców, w których brak było ich uzasadnienia i wskazania podstaw niekonstytucyjności przepisów. Taka konstrukcja sądownictwa konstytucyjnego jest pochodną uznania przez ustrojodawcę zasady domniemania konstytucyjności prawa oraz stabilizacji porządku prawnego i pewności prawa w systemie ustrojowym RP. Szczegółowa prezentacja rozważań Trybunału, co do zgodności z Konstytucją ustawy o referendum akcesyjnym, została zaprezentowana w dalszej części Informacji (s. 47).

Na uwagę zasługuje rozstrzygnięcie dotyczące świadczenia pomocy prawnej przez osoby z wykształceniem prawniczym nieposiadające uprawnień adwokata lub radcy prawnego, w wyroku z 26 listopada 2003 r., SK 22/02. Rozstrzygnięcie to odnosiło się do nieobowiązującego już przepisu kodeksu wykroczeń, dotyczącego odpowiedzialności karnej za wykonywanie czynności zawodowych bez wymaganych uprawnień. Trybunał wyraził pogląd, że aktualny stan prawny odnoszący się do tej regulacji jest bardziej klarowny niż poprzedni, ale pozostawia wątpliwości co do wyłączności świadczenia usług prawnych przez radców prawnych i adwokatów. Trybunał w uzasadnieniu wskazał na niezbędność interwencji ustawodawcy w celu jednoznacznego rozstrzygnięcia, kto i w jakim zakresie może świadczyć pomoc prawną.

Problemem godności człowieka w kontekście ochrony prawa do prywatności Trybunał zajmował się w wyrokach z 5 marca 2003 r., K 7/01 i z 14 lipca 2003 r., SK 42/01. Uznając że obowiązujące mechanizmy lustracyjne nie prowadzą do naruszenia godności człowieka, Trybunał wskazał na treść normatywną zawartą w art. 30 Konstytucji. Naruszenie dobrego imienia osoby publicznej może być usprawiedliwione interesem publicznym i ochroną demokratycznych instytucji państwa. Jawność życia publicznego w państwie demokratycznym wymaga czasem, by o osobach publicznych ujawniać informacje, które mogą wywoływać w opinii społecznej negatywne reakcje (szerzej na s. 67).

Istotne znaczenie społeczne i ekonomiczne miało rozstrzygnięcie dotyczące tzw. taksy notarialnej, w wyroku z 10 grudnia 2003 r., K 49/01. Trybunał, uznając niekonstytucyjność przepisu art. 5 prawa o notariacie, upoważniającego do wydania rozporządzenia w sprawie taksy notarialnej, stwierdził, że wysokość taksy notarialnej nie może być barierą w realizacji praw majątkowych podmiotów prawa, a wprowadzenie górnej granicy taksy powinno pełnić funkcję ochronną w stosunku do uczestników obrotu prawnego.

Szereg rozstrzygnięć odnosiło się do postępowania cywilnego (szczegółowe omówienie na s. 65). W wyroku z 19 lutego 2003 r., P 11/02, Trybunał stwierdził, że przepis dający uprawnienie Rzecznikowi Praw Obywatelskich do wniesienia kasacji w terminie 6 miesięcy od daty doręczenia stronie orzeczenia jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Wskutek rozstrzygnięcia Rzecznik Praw Obywatelskich utracił możliwość wnoszenia kasacji. Trybunał, uznając potrzebę usunięcia tej luki dla zapewnienia spójności systemu prawnego RP, w postanowieniu sygnalizacyjnym z 12 marca 2003 r., S 1/03, wskazał na potrzebę podjęcia działań ustawodawczych w celu ukształtowania, w ramach postępowania cywilnego, nadzwyczajnego środka odwoławczego. W wyroku z 9 czerwca 2003 r., SK 5/03 Trybunał uznał, że uprawomocnienie się z mocą wsteczną wyroku sądu po upływie terminu określonego w § 2 w związku z § 1 art. 401¹ § 1 k.p.c., wskutek odmowy przyjęcia lub odrzucenia kasacji, narusza zasadę ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nich prawa, zasadę równości, prawo do sądu oraz prawo do wznowienia postępowania, określone w art. 190 ust. 4 Konstytucji. W wyrokach z 28 stycznia 2003 r., SK 37/01 i z 9 czerwca 2003 r., SK 12/03 Trybunał uznał, że zastosowanie przepisu k.p.c. wprowadzającego tzw. instytucję przed-sądu w sprawach złożonych przed jego wejściem w życie, w zakresie, w jakim nie przewiduje szczególnej regulacji dotyczącej przyjęcia do rozpoznania kasacji złożonych przed 1 lipca 2000 r. narusza zasadę ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nich prawa.

W orzecznictwie Trybunału pojawiło się także zagadnienie znaczenia prawa wspólnotowego dla prawa krajowego. Trybunał Konstytucyjny powoływał się na znaczenie poszczególnych regulacji zawartych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Postanowienia Układu Stowarzyszeniowego zobowiązują Polskę do podjęcia starań w celu zapewnienia zgodności ustawodawstwa polskiego z ustawodawstwem wspólnotowym. Trybunał wyraził pogląd, że w okresie przygotowawczym do akcesji należy umacniać taki kierunek wykładni, który jest najbardziej zgodny z koncepcją rozwiązań obowiązujących w prawie wspólnotowym i odpowiada utrwalonemu orzecznictwu europejskiemu. Wykładnia prawa wewnętrznego kraju w duchu prawa wspólnotowego może i powinna być wykorzystana jako najtańszy i najszybszy instrument realizacji obowiązku harmonizacji prawa w tym okresie.

W roku 2003 wystąpił jeden przypadek uchylecia ustawy w trybie kontroli prewencyjnej (ustawa z 24 lipca 2002 r. o uznaniu części Półwyspu Helskiego za obszar szczególnie ważny dla obrony kraju).

W ostatnich latach zauważa się stałą tendencję wzrostu zaufania społecznego do Trybunału Konstytucyjnego. Świadczy o tym zwiększająca się liczba listów zawierających różnego rodzaju prośby o interpretację przepisów prawa lub wskazanie trybu postępowania w danej sprawie, informację na temat orzecznictwa TK w konkretnych sprawach bądź też prośby o interwencje w sprawach związanych z usunięciem luk prawnych przez organy prawodawcze. W 2003 r. do Trybunału Konstytucyjnego wpłynęło 3421 pism, które załatwiono w ramach działalności Biura TK (zał. I).

CZEŚĆ PIERWSZA

FORMY DZIAŁALNOŚCI ORZECZNICZEJ

1. Ogólna charakterystyka

W 2003 r. Trybunał rozstrzygał w sprawach wniesionych w trybie kontroli uprzedniej (z inicjatywy Prezydenta RP) oraz następczej abstrakcyjnej (z inicjatywy Marszałka Sejmu, grupy posłów, Rzecznika Praw Obywatelskich, organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego, Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, ogólnokrajowych organów związków zawodowych, organizacji pracodawców i organizacji zawodowych) i konkretnej (pytania prawnego i skargi konstytucyjnej). W odniesieniu do problemów związanych z zagadnieniami proceduralnymi, określonych w Konstytucji i ustawie o TK, Trybunał odwoływał się do poglądów wyrażonych w dotychczasowym orzecznictwie, także pod rządami poprzedniego porządku konstytucyjnego, potwierdzając ich aktualność i poszukując nowych rozwiązań w sprawach precedensowych.

W 2003 r. do Trybunału wpłynęły 304 sprawy, w tym 22 pytania prawne i 27 wniosków. W postępowaniu wstępnym, łącznie z wnioskami z ubiegłego roku, rozpatrzono 314 spraw, spośród których 82 przekazano do merytorycznego rozpoznania (zał. I). Trybunał rozstrzygnął merytorycznie 96 spraw, wydając 70 wyroków i 26 postanowień oraz dwa postanowienia sygnalizacyjne. Spośród wydanych wyroków – 23 rozpatrzono z wniosków: Prezydenta w trybie kontroli prewencyjnej, Marszałka Sejmu, grupy posłów i Rzecznika Praw Obywatelskich (art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji), 19 organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego (art. 191 ust. 1 pkt 3 Konstytucji), 6 ogólnokrajowych organów związków zawodowych, organizacji pracodawców i organizacji zawodowych (art. 191 ust. 1 pkt 4 Konstytucji) oraz jedną z wniosku Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (art. 191 ust. 1 pkt 5 Konstytucji). W trybie skargi konstytucyjnej wydano 20 wyroków, a 13 w trybie pytania prawnego. Należy zaznaczyć, że liczba wydanych wyroków nie jest tożsama z liczbą spraw przekazanych do merytorycznego rozpoznania, bowiem w wielu przypadkach Trybunał rozpoznawał połączone wnioski kilku podmiotów. W sprawie o ustroju miasta stołecznego Warszawy było ich 9.

W pełnym składzie Trybunał wydał 9 wyroków i 2 postanowienia, w składzie pięcioosobowym 57 wyroków i 17 postanowień, natomiast w składzie trzech sędziów 4 wyroki i 7 postanowień (zał. II).

Przedmiot kontroli, zakres, formy oraz podmioty upoważnione do jej inicjowania określone są w Konstytucji (art. 188-193), natomiast procedura postępowania zawarta jest w przepisach ustawy o TK. Trybunał orzeka jedynie w sprawach, których przedmiotem jest badanie zgodności norm różnego rzędu w hierarchicznie zbudowanym systemie prawnym i nie ma kompetencji do kontroli norm tego samego rzędu (postanowienie z 8 września 2003 r., SK 28/03).

2. Przedmiot i granice kontroli

Przedmiotem kontroli Trybunału są zarówno akty stanowiące źródła prawa powszechnie obowiązującego, jak i akty prawa wewnętrznego. Kontrolą Trybunału jest objęte prawo pozytywne, a ściślej, zawarte w nim normy, a nie ich stosowanie (wyrok z 28 stycznia 2003 r., K 2/02). Trybunał nie ma kompetencji do wpływania bezpośrednio na praktykę orzecniczą ani interpretacyjną. Trybunał może wpływać na praktykę stosowania prawa tylko w drodze kształtowania samego systemu prawnego. Może wówczas działać instrumentami wynikającymi z kompetencji ustawodawcy negatywnego, poprzez derogację niekonstytucyjnych fragmentów przepisów, które stanowiąc podstawę orzekania, powodują niekonstytucyjny skutek (wyrok z 9 czerwca 2003 r., SK 5/03).

W orzekaniu Trybunał jest związany granicami wniosku (art. 66 ustawy o TK). Oznacza to, że zaskarżony przepis badany jest tylko w części objętej zaskarżeniem (wyrok z 20 maja 2003 r., K 56/02). Niezależnie od zarzutów oraz podmiotu wnioskującego kontrolę, Trybunał jest zobowiązany do badania z urzędu dochowania wszystkich elementów trybu ustawodawczego do wydania aktu lub do zawarcia i ratyfikacji umowy (art. 42 ustawy o TK) na poziomie konstytucyjnym. Dotyczy to także pytań prawnych przedstawionych Trybunałowi Konstytucyjnemu przez sądy w trybie art. 193 Konstytucji (wyrok z 19 lutego 2003 r., P 11/02). Ponadto Trybunał z urzędu bada, na każdym etapie postępowania, legitymację wnioskodawcy wymienionego w art. 191 ust.1 pkt 3-5 Konstytucji oraz składającego skargę konstytucyjną.

3. Rozpoznanie wstępne

Wszczęcie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym następuje na podstawie wniosku, pytania prawnego albo skargi konstytucyjnej

pochodzącej od uprawnionego podmiotu (art. 31 ust. 1 ustawy o TK). Wyliczenie podmiotów, które mogą wystąpić z wnioskiem w trybie kontroli abstrakcyjnej następczej zawarte jest w art. 191 ust. 1 Konstytucji. Dla podmiotów wskazanych w art. 191 ust. 1 pkt 3-5 (organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego, ogólnokrajowe organy związków zawodowych oraz ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji zawodowych, kościoły i inne związki wyznaniowe) ustrojodawca wprowadził ograniczoną zdolność wnioskowania (legitymację szczególną), wymagając wykazania związku kwestionowanego aktu normatywnego ze sprawami objętymi zakresem działania danego podmiotu. Wniosek pochodzący od takiego podmiotu poza wymaganiami dotyczącymi pism procesowych powinien zawierać dane określone w art. 32 ust. 1 pkt 1-4 ustawy o TK oraz powołanie przepisu prawa lub statutu wskazującego, że kwestionowana ustawa lub inny akt normatywny dotyczy spraw objętych zakresem działania danego organu lub organizacji. Z punktu widzenia procesowego wnioskodawca jest obowiązany wykazać swoją legitymację nie później niż do momentu wydania postanowienia TK o odmowie nadania biegu wnioskowi. Wnioski pochodzące od organu lub organizacji posiadających legitymację szczególną oraz skargi konstytucyjne kierowane są do sędziego wyznaczonego przez Prezesa TK, w celu wstępnego rozpoznania (art. 36 ustawy o TK). W sytuacji uznania braku legitymacji do złożenia wniosku bądź też naruszenia wymagań proceduralnych, sędzia TK wydaje postanowienie o odmowie nadania biegu wnioskowi (art. 36 ust. 3 ustawy o TK). Na to postanowienie przysługuje zażalenie rozstrzygane w składzie 3 sędziów. Rozpatrując zażalenie, Trybunał bada przesłanki odmowy nadania dalszego biegu w momencie wydawania tegoż postanowienia. Nieuwzględnienie zażalenia kończy postępowanie. W ten sposób już w początkowej fazie postępowania zostają wyeliminowane sprawy, które nie mogą być przedmiotem merytorycznego rozpoznania. Jeśli wniosek spełnia wymagania formalne, sędzia wydaje zarządzenie o przedstawieniu sprawy Prezesowi TK w celu przekazania jej do rozpatrzenia (postanowienie z 25 lutego 2003 r., Tw 77/02). Wnikliwa kontrola każdego wniosku już w stadium rozpoznania wstępnego prowadzi, zdaniem Trybunału, do ujednoczenia praktyki orzeczniczej, zapobiegając zarówno bezpodstawnemu nadawaniu biegu wnioskowi nieuprawnionych podmiotów, jak też bezpodstawnej odmowie nadania biegu takim wnioskowi (postanowienie z 12 lutego 2003 r., Tw 72/02).

W 2003 r. Trybunał zbadał, w trybie rozpoznania wstępnego, 314 spraw, wydając 216 postanowień o odmowie nadania biegu sprawie. Na 91 postanowień złożono zażalenie. W 77 sprawach Trybunał nie uwzględnił za-

zażalenia, w 3 sprawach uwzględnił w całości, a w 1 sprawie w części. W jednej sprawie umorzono postępowanie, natomiast w 5 skargach konstytucyjnych i 4 wnioskach zażalenia pozostawiono bez rozpoznania (w 4 z powodu niesporządzenia zażalenia przez radcę prawnego lub adwokata, w jednym z powodu nieusunięcia braków w wyznaczonym przez sędziego terminie, w 3 wnioskach z powodu przekroczenia terminu do wniesienia zażalenia, a w jednym z powodu utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego w zakwestionowanym zakresie – zob. zał. I).

4. Legitymacja procesowa

Legitymacja procesowa wnioskodawców została określona w art. 191 Konstytucji. Zgodnie z postanowieniami tego przepisu Prezydent RP, Marszałkowie Sejmu i Senatu, Prezes Rady Ministrów, 50 posłów, 30 senatorów, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes NSA, Prokurator Generalny, Prezes NIK, Rzecznik Praw Obywatelskich mogą wystąpić do TK z wnioskiem o abstrakcyjną kontrolę konstytucyjności przepisów w sprawach określonych w art. 188 Konstytucji. Krajowa Rada Sądownictwa może wystąpić z wnioskiem w sprawach dotyczących zgodności z Konstytucją aktów normatywnych w zakresie dotyczącym niezależności sądów i niezawisłości sędziów. Podmioty określone w art. 191 ust. 1 pkt 3-5 Konstytucji (organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego, ogólnokrajowe organy związków zawodowych oraz ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji zawodowych, kościoły i inne związki wyznaniowe) posiadają legitymację szczególną i mogą wystąpić z wnioskiem jedynie w przypadku, gdy akt normatywny dotyczy spraw objętych zakresem ich działania. Z utrwalonej w orzecznictwie TK wykładni wynika zakaz interpretacji rozszerzającej przedmiotowego zakresu uprawnienia określonego w art. 191 ust. 2 Konstytucji. Przyznanie tym podmiotom legitymacji do wystąpienia z wnioskiem do TK ma na celu umożliwienie realizowania przypisanej im ustrojowej funkcji (postanowienie z 14 stycznia 2003 r., Tw 71/02). Wniosek złożony do Trybunału nie tylko musi być bezpośrednio związany z interesem prawnym organizacji jako takiej lub jej członków, ale ponadto musi być to interes prawny, do którego reprezentowania organizacja została powołana (postanowienie z 25 lutego 2003 r., Tw 77/02).

Zgodnie z art. 191 ust. 1 pkt 3 Konstytucji podmiotem uprawnionym do inicjowania postępowania przed TK są organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego. Legitymacją do podjęcia działań jest stosowna uchwała o wystąpieniu z wnioskiem do TK, wskazująca konkretne przepi-

sy kwestionowanego aktu normatywnego, przepisy aktu hierarchicznie wyższego, które mają stanowić podstawę kontroli w danej sprawie oraz wskazanie osoby upoważnionej do jej wykonania, której przysługiwałaby kompetencja do sporządzenia i wniesienia do TK wniosku w wyraźnie wskazanym przez uchwałę zakresie (art. 32 ustawy o TK). Treść uchwały wyznacza granice przedmiotowe wniosku (wyrok z 20 października 2003 r., U 2/02). Niezbędne jest również, aby wyrażona w ten sposób wola (uchwała) legitymowanego podmiotu została podjęta przed skierowaniem wniosku do Trybunału Konstytucyjnego (postanowienie z 29 lipca 2003 r., Tw 13/03). Brak stosownej uchwały organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego stanowi negatywną przesłankę wszczęcia postępowania przed TK (postanowienie z 9 lipca 2003 r., Tw 17/03).

W postępowaniu przed TK prowadzonym na podstawie wniosku organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego związanym z ochroną samodzielności tych jednostek (art. 165 ust. 2 Konstytucji) możliwe jest rozpoznanie sprawy, mimo likwidacji gmin reprezentowanych przez wnioskodawców. Sytuacja ta jest zasadniczo odmienna od mającej miejsce w razie upływu kadencji Sejmu, którego posłami byli wnioskodawcy działający w trybie art. 191 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 188 Konstytucji. Posłowie nowo wybranego Sejmu mogą ponowić wniosek do TK. Wygaśnięcie mandatu posłów łączy się z utratą uprawnień do występowania przed TK w charakterze wnioskodawcy, co nie pozwala Trybunałowi na merytoryczne rozpoznanie sprawy i wymaga umorzenia postępowania na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 31 ust. 1 ustawy o TK (wyrok z 18 lutego 2003 r., K 24/02).

Uchwała, w której nie wskazano dokładnie, który przepis podlegać ma ocenie z punktu widzenia ściśle określonego przepisu Konstytucji, jako wzorca kontroli, nie może być uznana za skutecznie złożone oświadczenie woli wystąpienia z wnioskiem. Nie jest to brak formalny, który mógłby być usunięty w trybie art. 36 ust. 2 ustawy o TK. O braku formalnym można byłoby mówić w sytuacji, gdyby uchwała właściwego organu została podjęta przed wystąpieniem do Trybunału, a z jakiegoś powodu nie dołączono dokumentu zawierającego jej treść. W takiej sytuacji dołączenie uchwały do akt usuwa przeszkodę formalną i pozwala na nadanie wnioskowi dalszego biegu. W przypadku, gdy uchwała w ogóle nie została podjęta lub nie czyni zadość wymogom określonym w art. 32 ustawy o TK, występuje brak legitymacji czynnej po stronie wnioskodawcy. Takiego wnioskodawcę należy uznać za podmiot nieuprawniony. Sporządzony w tej sytuacji wniosek nie może wywołać skutku w postaci wszczęcia konstytucyjnej kontroli

aktu normatywnego (postanowienia z: 3 lipca 2003 r., Tw 8/03, 29 lipca 2003 r., Tw 13/03).

Podobna procedura obowiązuje ogólnokrajowe organy związków zawodowych i inne wymienione w art. 191 ust. 1 pkt 4 Konstytucji. W złożonym do TK wniosku powinna być zawarta negatywna ocena kwestionowanego aktu normatywnego oraz uzasadnienie jej niezgodności z normą wyższego rzędu. Prawidłowe sformułowanie zarzutu stanowi podstawę oceny, czy nie zachodzą ujemne przesłanki procesowe uniemożliwiające merytoryczne rozpatrzenie wniosku (postanowienie z 3 lipca 2003 r., Tw 8/03).

W przypadku związków zawodowych, do wystąpienia z wnioskiem do TK o zbadanie zgodności przepisów prawnych z Konstytucją, legitymowane są jedynie mające charakter ogólnokrajowy. Nie każdy związek zawodowy można uznać za ogólnokrajowy. Do oceny ogólnokrajowego charakteru danego związku zawodowego niezbędne jest zbadanie jego struktury organizacyjnej, bowiem ani nazwa, ani wskazanie w jego statucie odpowiednich struktur organizacyjnych nie musi przesądzać o zakresie faktycznie prowadzonej działalności (postanowienia z: 20 stycznia 2003 r., Tw 58/02, 3 lipca 2003 r., Tw 8/03).

Obowiązkiem wnioskodawców o legitymacji szczególnej jest wykazanie przynależenia do grupy podmiotów wymienionych w art. 191 ust. 1 pkt 3-5 Konstytucji oraz tego, że kwestionowany akt prawny dotyczy zakresu ich działania (postanowienie z 20 stycznia 2003 r., Tw 58/02). Zakwestionowany przepis i wzorzec konstytucyjny powinny pozostawać w takim związku, aby ich zakres przedmiotowy i podmiotowy pozwalał na jednoznaczne stwierdzenie zgodności lub niezgodności normy wyrażonej w przepisie niższej rangi z normą konstytucyjną (wyrok z 19 kwietnia 2003 r., SK 24/02).

W orzecznictwie TK utrwalił się pogląd, że zakres przedmiotowy wniosku ogólnokrajowych władz organizacji pracodawców winien być ograniczony do praw i obowiązków w stosunkach pracy. Zdaniem Trybunału, o przynależności do konstytucyjnej kategorii organizacji pracodawców nie decyduje jedynie kryterium czysto formalne, ale również kryterium materialne. Prawo do występowania do TK posiadają wyłącznie te organizacje, których zakres działania obejmuje cały kraj. Członkami organizacji pracodawców mogą być osoby mające status pracodawcy. Zakres spraw mogących stanowić przedmiot wniosku, zgodnie z postanowieniami art. 191 ust. 2 Konstytucji, jest ograniczony do związanych z interesami pracodawców w związku z zatrudnianiem pracowników. Za takim stanowiskiem przemawia fakt posługiwania się przez ustrojodawcę pojęciem „pracodawca”.

W 2003 r. Trybunał rozstrzygnął sprawę z wniosku Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych, dotyczącą zagadnień związanych z udziałem pracodawców w życiu gospodarczym, w tym także z prowadzeniem działalności gospodarczej przez przedsiębiorców prywatnych. Trybunał wskazał, że brak normy nakazującej ograniczenie kompetencji pracodawców w zakresie inicjowania abstrakcyjnej kontroli aktów normatywnych do tych tylko, które określają prawa i obowiązki pracodawców w stosunkach pracy, stanowi pozytywną przesłankę do określenia kompetencji tych organizacji do wnioskowania również w sprawach objętych statutowym działaniem reprezentacji pracodawców (wyrok z 28 stycznia 2003 r., K 2/02). Powyższy pogląd pozostał odosobniony. Trybunał podtrzymał wcześniejszą linią orzecniczą wskazując, że norma ograniczająca kompetencje pracodawców w zakresie inicjowania abstrakcyjnej kontroli aktów normatywnych, jakie określają prawa i obowiązki pracodawców w stosunkach pracy, jest wprost wyrażona w art. 191 ust. 1 pkt 4 Konstytucji (postanowienie wydane w pełnym składzie, 28 stycznia 2004 r., Tw 74/02). Ponadto wskazał, że gdyby ustrojodawca chciał objąć szczególną ochroną interesy gospodarcze, w postaci możliwości skierowania wniosku do TK, przyznałby takie uprawnienie organizacjom reprezentującym właśnie takie interesy swoich członków (np. izbom gospodarczym). W świetle powyższych argumentów realizacja ochrony interesów gospodarczych przedsiębiorców przed TK może się odbywać jedynie w trybie skargi konstytucyjnej lub wniosku podmiotów legitymowanych ogólnie (postanowienia z: 4 marca 2003 r., Tw 65/02, 25 lutego 2003 r., Tw 77/02).

W 2003 r. Trybunał rozstrzygnął 2 wnioski Prezydenta RP złożone w trybie kontroli prewencyjnej (podzielając zastrzeżenia co do braku dostatecznej określoności przepisu nowelizującego ustawę o portach i przystaniach morskich oraz naruszenia konstytucyjnej zasady gwarantującej prawo własności w ustawie o uznaniu części Półwyspu Helskiego za obszar szczególnie ważny dla obronności kraju), wniosek Marszałka Sejmu (kwestionujący zgodność z Konstytucją niektórych przepisów o NBP dotyczących powoływania członków Rady Polityki Pieniężnej przed upływem kadencji), 5 wniosków złożonych przez grupę posłów, 17 wniosków złożonych przez Rzecznika Praw Obywatelskich, jeden wniesiony przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji, 23 wnioski złożone przez organy gmin, 4 złożone przez organy powiatu, 4 złożone przez ogólnokrajowe organy związków zawodowych, 4 złożone przez ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji zawodowych oraz jeden wniosek Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Szczegółowe dane zawiera załącznik III.

5. Pytanie prawne

Zgodnie z art. 193 Konstytucji każdy sąd może przedstawić Trybunałowi pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na nie zależy rozstrzygnięcie sprawy. Kompetencja ta jest ograniczona przedmiotem rozstrzygnięcia sądu co do zgodności z Konstytucją przepisu prawnego, na podstawie którego zamierza rozstrzygnąć sprawę. Postępowanie toczące się przed Trybunałem Konstytucyjnym w wyniku wniesienia pytania prawnego jest więc kontrolą związaną z konkretną sprawą, zawisłą przed sądem, na gruncie której pojawiła się wątpliwość co do legalności lub co do konstytucyjności przepisu prawnego, który ma być zastosowany w tej właśnie sprawie. Przedmiotem pytania prawnego mogą być przepisy, które znajdują zastosowanie w sprawie rozpoznawanej przez sąd. Na istotę pytania prawnego składają się zarówno treści wyrażone w *petitum* pytania prawnego, jak i te, które zawarte są w uzasadnieniu do niego (wyroki z: 19 lutego 2003 r., P 11/02, 24 lutego 2003 r., K 28/02, 24 marca 2003 r., P 14/01, 7 kwietnia 2003 r., P 7/02, 6 maja 2003 r., P 21/01).

Trybunał odniósł się również do problemu interwenienta ubocznego w postępowaniu przed TK w trybie pytania prawnego. Zdaniem Trybunału, enumeratywne wyliczenie kategorii uczestników postępowania przed TK (artykuł 27 pkt 1-8 ustawy o TK) należy traktować jako katalog zamknięty, ponieważ wskazany przepis nie ogranicza się do wyliczenia podmiotów uprawnionych do „bycia uczestnikami” postępowania, ale nadto precyzuje przesłanki przedmiotowe i zakres uczestnictwa poszczególnych kategorii podmiotów w sposób zróżnicowany. Do postępowania przed TK nie stosuje się instytucji interwencji ubocznej określonej w art. 76 k.p.c. w związku z dyspozycją art. 20 ustawy o TK. Trybunał wskazał, że przesłanką niezbędną dla sięgnięcia po tę instytucję jest występowanie w postępowaniu procesowym konfliktu interesów stron procesu oraz okoliczności, iż rozstrzygnięcie sądowe ma nastąpić na korzyść jednej ze stron. W sprawach inicjowanych pytaniem prawnym sądu istotą rozstrzygnięcia przez TK jest ocena zgodności przepisów aktu normatywnego, który ma być podstawą rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym, z postanowieniami Konstytucji lub aktów prawnych wyższej mocy. Zdaniem Trybunału, w postępowaniach inicjowanych na skutek przedstawienia Trybunałowi przez sądy pytań prawnych nie występują przesłanki niezbędne dla dopuszczenia do zastosowania instytucji interwencji ubocznej, nieuregulowanej zresztą w ustawie o TK (postanowienie z 22 października 2003 r., P 21/02).

W 2003 r. sądy wniosły do Trybunału 22 sprawy: NSA 4, sądy apelacyjne 3, sądy okręgowe 11, sądy rejonowe 4. W bieżącym roku Trybunał rozstrzygnął 15 spraw w trybie pytania prawnego, wydając 13 wyroków i 2 postanowienia (szczegółowe dane określa zał. III).

6. Skarga konstytucyjna

Informacja ogólna

Instytucja skargi konstytucyjnej istnieje od wejścia w życie Konstytucji z 1997 r. i ma już okazały dorobek orzeczniczy, głównie w zakresie spraw proceduralnych. Z roku na rok zmniejsza się liczba skarg, którym Trybunał odmawia nadania biegu. W 2003 r. do Trybunału wpłynęły 422 pisma, w których obywatele, jako podstawę ich złożenia wskazali art. 79 ust. 1 Konstytucji. Jednak tylko 210 spośród nich spełniało warunki formalne umożliwiające ich zakwalifikowanie do postępowania wstępnego (dla porównania, w: 1997 r. – 27; 1998 r. – 168; 1999 r. – 185; 2000 r. – 200, 2001 r. – 181; 2002 r. – 195). Do merytorycznego rozpoznania przekazano w 2003 r. 69 spraw.

W postępowaniu wstępnym, w sprawach zakończonych w 2003 r., wydano łącznie 172 postanowienia o odmowie nadania biegu skardze. Zażalenia złożono na 72 postanowienia. W 3 sprawach uwzględniono zażalenia w całości. Szczegółowe dane zawiera zał. I. Trybunał wydał w trybie skargi konstytucyjnej 20 wyroków oraz 9 postanowień. W 5 przypadkach orzekł o niekonstytucyjności zaskarżonych przepisów.

Skargi konstytucyjne dotyczyły: przepisów kodeksu postępowania cywilnego, w tym: możliwość wznowienia postępowania w trybie art. 190 ust. 4 Konstytucji, brak przepisów dotyczących przyjęcia do rozpoznania kasacji złożonych przed nowelizacją k.p.c., odszkodowań dla kombatanów oraz osób będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, ochrony praw lokatorów, dziedziczenia prawa najmu, prawa cudzoziemca pochodzenia polskiego do zamieszkania na terytorium RP, prawo do równego traktowania pracowników zatrudnionych na podstawie przepisów prawa spółdzielczego, statusu prawnego statutu uchwalonego na podstawie przepisów kodeksu pracy.

Dopuszczalność skargi konstytucyjnej

Zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą skarga konstytucyjna jest dopuszczalna tylko w sytuacji, gdy w konkretnym przypadku doszło do naruszenia konstytucyjnych wolności lub praw, osoba wnosząca skargę kon-

stytucyjną oparła ją na twierdzeniu, iż nastąpiło naruszenie przysługujących jej wolności lub praw, a orzeczenie sądu lub organu administracji publicznej, które rozstrzyga o konstytucyjnych wolnościach, prawach lub obowiązkach skarżącego było ostateczne. Skarżący ma obowiązek wskazania, jakie konstytucyjne wolności lub prawa zostały jego zdaniem naruszone (art. 47 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK). Oznacza to obowiązek skonkretyzowania zarzutu naruszenia konstytucyjnych wolności lub praw przez skarżącego wraz z argumentacją faktyczną i prawną uzasadniającą ten zarzut (wyrok z 15 kwietnia 2003 r., SK 4/02). Podstawą kontroli może być tylko taka norma konstytucyjna, która statuuje określoną wolność lub prawo podmiotowe (wyrok z 16 grudnia 2003 r., SK 34/03). Przedmiotem skargi konstytucyjnej może być tylko zgodność zaskarżonego aktu normatywnego z Konstytucją (art. 79 ust. 1 Konstytucji). Wolności lub prawa, których ochrony domaga się skarżący, muszą mieć swe źródło w samej ustawie zasadniczej. Naruszenie przepisów ratyfikowanych umów międzynarodowych nie może stanowić podstawy skargi konstytucyjnej (wyroki z: 25 lutego 2003 r., SK 9/02, 29 kwietnia 2003 r., SK 24/02, 10 czerwca 2003 r., SK 37/02).

Skarga konstytucyjna oraz zażalenie na postanowienie o odmowie nadania skardze dalszego biegu muszą być sporządzone przez adwokata lub radcę prawnego (art. 48 ust. 1 ustawy o TK). Obowiązek ten został wprowadzony przez ustawodawcę ze względu na nadzwyczajny charakter tego środka ochrony praw i wolności konstytucyjnych. Jednakże celem wprowadzenia wymienionego obowiązku było również zagwarantowanie prawidłowego, pod względem prawnym, sformułowania skargi konstytucyjnej oraz ograniczenie liczby skarg oczywiście bezzasadnych, przedwczesnych lub niedopuszczalnych z punktu widzenia ochrony interesów osób skargę tę składających. Kwalifikowana wiedza prawnicza jest niezbędna w fazie przygotowywania skargi konstytucyjnej, a tym bardziej kwalifikacje takie niezbędne są dla sformułowania zarzutów wobec postanowienia o odmowie nadania jej dalszego biegu, zawierającego ocenę spełnienia przez skargę konstytucyjną owych wymagań formalnych (postanowienie z 11 marca 2003 r., Ts 135/02). Trybunał zauważa sytuacje, w których osoby wskazane w art. 48 ust. 1 ustawy o TK, jako odpowiedzialne za prawidłowe kierowanie sprawami zleciendawcy, narażają go na ryzyko nieskutecznych działań w zakresie dochodzenia praw w systemie kasacyjnym oraz na oczywiście nieuzasadniony udział w postępowaniu przed TK (postanowienie z 1 października 2003 r., SK 29/02).

Rozstrzygnięcie sądu lub organu administracji publicznej stanowiące podstawę skargi konstytucyjnej musi mieć walor ostateczności. Przesłankę tę konkretyzuje art. 46 ustawy o TK. W postępowaniu cywilnym ozna-

cza to konieczność rozstrzygnięcia kasacji, o ile kasacja w danej sprawie przysługuje. Wykorzystanie procedur sądowych musi mieć charakter merytoryczny, nie można zatem wnieść skargi konstytucyjnej, jeśli sąd cywilny z powodu braków formalnych odrzucił kasację (postanowienie z 1 października 2003 r., SK 29/02).

Przedmiot

Jako środek ochrony skarga konstytucyjna służy wyeliminowaniu z systemu prawnego unormowań, które pozostają w sprzeczności z przepisami Konstytucji wyrażającymi wolności lub prawa skarżącego. W drodze skargi konstytucyjnej nie można dochodzić ochrony praw lub wolności, których naruszenie wiąże się z brakiem stosownych unormowań w systemie prawa. Trybunał ma kompetencję do kontroli konstytucyjności przepisów już ustanowionych. Problem oceny skutków braku stosownej regulacji pozytywnej wykracza poza granice działalności orzeczniczej TK (postanowienie z 21 marca 2003 r., Ts 93/02).

Skarga jest dopuszczalna na przepis, a nie na jego zastosowanie (postanowienie z 23 kwietnia 2003 r., Ts 130/02 i wyrok z 9 czerwca 2003 r., SK 5/03). Do chwili obecnej Trybunał nie wypowiedział się, czy przedmiotem skargi konstytucyjnej może być akt prawa miejscowego. Aktualnie dopuszczono do merytorycznego rozpoznania skargę konstytucyjną na uchwałę rady gminy.

Zgodnie z art. 79 Konstytucji i art. 47 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK skarga konstytucyjna może dotyczyć niezgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na którego podstawie sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o określonych w Konstytucji wolnościach lub prawach albo obowiązkach skarżącego. Niezbędne jest wskazanie niekonstytucyjnego, zdaniem skarżącego, aktu normatywnego stanowiącego podstawę ostatecznego orzeczenia oraz uzasadnienie zarzutów (wyrok z 9 września 2003 r., SK 28/03). Podstawa rozstrzygnięcia wyznacza również przedmiot skargi konstytucyjnej, ponieważ nie można stawiać zarzutu niekonstytucyjności przepisom, które nie były podstawą rozstrzygnięcia.

Granice kompetencji

Trybunał orzeka wyłącznie w granicach skargi konstytucyjnej, wyznaczonych przez samego skarżącego (art. 66 ustawy o TK). Nie jest upoważniony do dokonywania modyfikacji określonych wyraźnie granic skargi. Bezskuteczna jest także zmiana przedmiotu zaskarżenia, dokonana dopie-

ro w zażaleniu na postanowienie TK o odmowie nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej. Trybunał, rozpoznając zażalenie, ogranicza się bowiem wyłącznie do zbadania zasadności odmowy nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej (postanowienie z 29 kwietnia 2003 r., Ts 161/02).

Legitymacja

Podmiotem uprawnionym do złożenia skargi konstytucyjnej jest każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone. Zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą Trybunał przyjmuje szerokie rozumienie kręgu podmiotów uprawnionych, pod warunkiem, że składający skargę konstytucyjną jest adresatem ostatecznego orzeczenia wydanego na podstawie zaskarżonego przepisu. Złożenie skargi konstytucyjnej przez osobę prawną w imieniu osób trzecich byłoby dopuszczalne wyjątkowo w sytuacji, gdy korzystanie przez te osoby z ich praw byłoby ściśle powiązane z działalnością osoby prawnej i gdyby te osoby nie miały możliwości złożenia skargi konstytucyjnej, a sama osoba prawna nie miałaby możliwości zainicjowania postępowania przed TK w trybie art. 191 ust. 1 pkt 3-5 Konstytucji (postanowienie z 17 marca 2003 r., Ts 116/02).

Spśród 29 spraw rozpoznanych merytorycznie 26 skarg złożyły osoby fizyczne, a 3 skargi osoby prawne.

7. Wyłączenie sędziego TK

W orzecznictwie 2003 r. wystąpił problem rozumienia art. 26 ustawy o TK, stanowiący o obowiązku wyłączenia sędziego TK od udziału w sprawach, w których wydał lub uczestniczył w wydaniu zakwestionowanego aktu normatywnego (wyroku, decyzji administracyjnej albo innego rozstrzygnięcia). Trybunał, wskazując na aspekty nieookreśloności wymienionego przepisu uznał, że przy interpretacji tego pojęcia, zgodnie z zasadami wykładni systemowej, uwzględnił regulacje określone w Konstytucji, odnoszące się do kryteriów wyboru sędziów TK, które dopuszczają do udziału w orzekaniu sędziego, który tylko wchodził w skład organu wieloosobowego wydającego akt normatywny.

Zgodnie z dotychczasową praktyką TK przyjęto rozumienie pojęcia „uczestniczył w wydaniu zakwestionowanego aktu normatywnego...” jako aktywny udział sędziego TK związany z wpływaniem na treść i kształt aktu normatywnego (np. występowanie z inicjatywą ustawodawczą), czynny udział w debacie parlamentarnej (na posiedzeniach komisji, podkomisji lub w debacie plenarnej, występowanie w roli posła sprawozdawcy czy

też wnoszenie poprawek do projektu ustawy). Sam fakt głosowania nad projektem aktu normatywnego, a zwłaszcza nad poprawkami do niego, zgłoszonymi w Senacie, nie jest równoznaczny z pojęciem „uczestniczenia w wydaniu aktu”. Istotne jest, jaką konkretnie postać przybierały zachowania osoby będącej członkiem organu wydającego (lub współwydającego – jak w przypadku Senatu) dany akt normatywny.

Trybunał kierował się ww. zasadą przy wyłączeniu z orzekania sędziów, którzy będąc parlamentarzystami, w czynny sposób uczestniczyli w przygotowaniu kontrolowanego aktu. Trybunał ma świadomość niejednoznaczności przepisów i występujących wątpliwości interpretacyjnych, jednakże przyjęcie innej wykładni tego przepisu stwarzałoby poważne trudności w funkcjonowaniu TK, zwłaszcza przy rozpatrywaniu spraw w pełnym składzie, zważywszy że w gronie sędziów Trybunału zawsze były i są osoby, które wcześniej uczestniczyły w pracach legislacyjnych w Sejmie lub w Senacie. Dokonana przez Trybunał interpretacja dotyczy wykładni art. 26 ustawy o TK i podyktowana jest koniecznością uniknięcia wskazywanych wyżej trudności. Trybunał zwrócił uwagę na brak pozytywnego wskazania terminu procesowego, do którego może być skuteczne zgłoszone żądanie wyłączenia sędziego TK od udziału w rozstrzyganiu spraw. Wątpliwości nasuwa ponadto odesłanie do stosowania „odpowiednio” postanowień o „innych przyczynach wyłączenia sędziego określonych w art. 48 k.p.c.”.

Trybunał widzi potrzebę usunięcia wspomnianych niejednoznaczności art. 26 wszelkimi środkami, w tym znajdującymi się w dyspozycji Trybunału, zarazem nie wyłączając potrzeby interwencji ustawodawczej w tym zakresie (postanowienie z 17 lipca 2003 r., K 13/02).

8. Podstawa kontroli

Konstytucyjną podstawą kontroli są przepisy Konstytucji z 1997 r. Zasady ustroju, znajdujące się w rozdziale I, mają zastosowanie jako podstawa kontroli zgodności z Konstytucją ustaw, dotyczących tej problematyki w sytuacjach, które nie są uregulowane w innych bardziej konkretnych unormowaniach, ale nie mogą zastępować norm uregulowanych szczegółowo w Konstytucji. Wyprowadzanie bardziej skonkretyzowanych norm, dotyczących wolności lub praw, z ogólnych norm rozdziału I Konstytucji nastąpić może w sytuacji, gdy zostanie ustalone, że regulacja tych praw nie wynika z rozdziału II, bądź też, że w pewnych wyjątkowych sytuacjach normy rozdziału I w sposób bardziej precyzyjny regulują określoną problematykę życia społecznego. Trybunał, uzasadniając tę tezę, nawiązał do powszechnie przyjętej w prawoznawstwie zasady kolizyjnej,

w myśl której przepis szczególny wyłącza stosowanie przepisu ogólnego. W analogii do tej zasady szczególna regulacja konstytucyjna wyłącza stosowanie, jako wzorca kontroli, norm o większym stopniu ogólności. Status człowieka i obywatela w RP wyznaczony jest w pierwszej kolejności przez normy rozdziału II Konstytucji, a więc przez wolności i prawa, których podstawą jest przyrodzona i niezbywalna godność człowieka (art. 30 Konstytucji). Te normy określają sferę wolności i praw człowieka i obywatela i tworzą zasadniczą podstawę do formułowania konstytucyjnych wolności i praw, których naruszenie może być podstawą skargi konstytucyjnej. Zasady ustrojowe mogą oddziaływać na ten status, a zwłaszcza mogą poszerzać sferę wolności jednostki, wpływać na zakres określonych praw lub dopuszczalność ograniczeń. Jednakże z uwagi na to, że podstawą ich obowiązywania jest założenie ustrojodawcy, w myśl którego zasady ustrojowe to normy, mające w szczególnym stopniu przyczynić się do realizacji „dobra wspólnego wszystkich obywateli” (art. 1 Konstytucji), nie mogą mieć pierwszeństwa wobec przepisów rozdziału II, a mają jedynie uzupełniające znaczenie w sferze wolności i praw jednostki. Przepisy rozdziału I nie są więc wobec przepisów rozdziału II alternatywną podstawą formułowania wolności i praw jednostki, ale są źródłem uzupełniającym w stosunku do tych praw.

Przepisy rozdziału I Konstytucji mają bezpośrednie zastosowanie do wolności i praw jednostki w sytuacji, gdy określone sprawy nie są w rozdziale II uregulowane (np. art. 47 nie określa, co należy rozumieć przez życie rodzinne, wskazania wynikają z art. 18 Konstytucji) albo, jeśli z przepisów rozdziału I wynika zamiar wprowadzenia odmiennych regulacji w zakresie praw człowieka i obywatela (np. art. 17 ust. 1 w związku z art. 65 ust. 1 i art. 17 ust. 2). Oznacza to również, że przepisy rozdziału I mają w sferze wolności i praw jednostki znaczenie subsydiarne, jako uzupełnienie norm umieszczonych w rozdziale II. Podobne założenie dotyczy zresztą niektórych przepisów Konstytucji z innych rozdziałów, np. art. 96 ust. 2, art. 97 ust. 2, art. 127 ust. 1 i art. 169 ust. 2 stanowią z tego punktu widzenia uzupełnienie art. 62 ust. 1 Konstytucji, w takiej samej relacji pozostają art. 217 i art. 84 Konstytucji, czy art. 176 ust. 1, art. 177, art. 178 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji (wyroki z: 29 kwietnia 2003 r., SK 24/02, 18 listopada 2003 r., P 6/03).

Trybunał uznał dopuszczalność powoływania art. 31 ust. 3 Konstytucji jako podstawy kontroli konstytucyjności przez osoby fizyczne i prawne. Konstytucja nie daje podstaw do ograniczania ochrony wynikającej z tej normy tylko do osób fizycznych. Nie oznacza to, że wszystkie prawa i wolności można w identyczny sposób odnieść do osób fizycznych oraz osób nimi nie będących (wyrok z 28 stycznia 2003 r., K 2/02).

9. Umorzenie postępowania

Trybunał umarza postępowanie w przypadku utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego przed wydaniem orzeczenia (art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK). Utrata mocy obowiązującej przepisu nie następuje automatycznie w momencie jego uchylecia. Przepis obowiązuje w systemie prawa, dopóki na jego podstawie mogą być podejmowane indywidualne akty stosowania prawa, zaś utrata mocy obowiązującej, jako przesłanka umorzenia postępowania przed TK, następuje dopiero wówczas, gdy przepis ten nie może być stosowany do jakiegokolwiek sytuacji faktycznej. Jeżeli nadal możliwe jest zastosowanie uchylonego przepisu do jakiegokolwiek sytuacji z przeszłości, terażniejszości lub przyszłości, wówczas brak jest podstaw do umorzenia postępowania. O tym, czy przepis może być nadal stosowany, decyduje treść normy międzyczasowej (wyrok z 7 października 2003 r., K 4/02).

Przepis umożliwiający orzekanie o akcie normatywnym po uchyleniu jego mocy obowiązującej zawarty jest w art. 39 ust. 3 ustawy o TK. Wyłącza on stosowanie art. 39 ust. 1 pkt 3, jeżeli wydanie orzeczenia o akcie normatywnym, który utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia, jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw. Zgodnie z linią orzecniczą Trybunału, konieczność merytorycznego rozpoznania sprawy jest uzasadniona wówczas, gdy zachodzi oczywisty związek między zakwestionowaną regulacją a ochroną konstytucyjnych wolności i praw skarżącego. Związek taki zachodzi wówczas, gdy przepis będący przedmiotem oceny zawiera treści normatywne odnoszące się do sfery chronionych konstytucyjnie praw i wolności, nie istnieje żaden alternatywny instrument prawny (poza ewentualnym uznaniem przepisu za niekonstytucyjny), który mógłby spowodować zmianę sytuacji prawnej ukształtowanej definitywnie zanim zakwestionowany przepis utracił moc obowiązującą, a pozbawienie danego przepisu mocy obowiązującej stanowić będzie skuteczny środek dla przywrócenia ochrony praw naruszonych zastosowaniem kwestionowanej regulacji prawnej.

Utrata mocy obowiązującej przepisu musi mieć charakter rzeczywisty, a nie pozorny. Pogląd ten należy odnieść również do zmiany przepisu. To, czy faktycznie doszło do uchylecia w całości zaskarżonego przepisu, należy ustalić na podstawie treści normy derogującej lub przejściowej (postanowienie z 21 października 2003 r., K 10/02).

Podstawą umorzenia postępowania jest przesłanka zawarta w art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK, stanowiąca o obowiązku umorzenia w sytuacji, gdy orzeczenie jest zbędne lub niedopuszczalne. Taką przesłanką jest za-

kaz ponownego orzekania w postępowaniu przed TK o tym samym przedmiocie (zasada *ne bis in idem*). Tożsamość przedmiotową sprawy Trybunał rozumie jednak nie jako proste powielenie przepisów wskazanych jako przedmiot oraz podstawa kontroli, ale jako ponowne zakwestionowanie przepisów, o relacji których do tak samo określonego wzorca konstytucyjnego TK już orzekł, pod dodatkowym warunkiem tożsamości sformułowanych zarzutów (wyrok z 4 listopada 2003 r., K 1/03). W 2003 r. Trybunał wydał 26 postanowień o umorzeniu postępowania, a 22 postanowienia zawarto w sentencjach wyroków. 26 postanowień umorzono z powodu niedopuszczalności orzekania, 12 z powodu cofnięcia wniosku, 8 z powodu utraty mocy obowiązującej przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał, a 2 z powodu niestawienia się wnioskodawcy lub jego przedstawiciela na rozprawie (zał. VI).

10. Ustalenie terminu wejścia w życie wyroku TK

Konstytucja w art. 190 ust. 3 daje Trybunałowi kompetencję do odsunięcia w czasie terminu utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego w stosunku do ustawy – maksymalnie do 18 miesięcy, a do aktu podstawowego – do 12 miesięcy. Jednak korzystanie z tej kompetencji prowadzi do utrzymywania w mocy niekonstytucyjnych przepisów oraz wydanych na ich podstawie rozstrzygnięć i jest rozwiązaniem obciążonym wieloma negatywnymi konsekwencjami. Dlatego Trybunał korzysta z tego przepisu w sytuacjach braku możliwości innego rozwiązania.

Odroczenie utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu musi być uzasadnione bądź niebezpieczeństwem powstania luki prawnej, bądź zagrożeniem stabilności finansów publicznych, bądź potrzebą ochrony socjalnej pewnych grup społecznych.

Możliwość określenia przez Trybunał późniejszego, niż dzień ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego w Dzienniku Ustaw, terminu utraty mocy obowiązującej niezgodnego z Konstytucją przepisu ustawy oznacza, że w razie skorzystania przez TK z tej możliwości, do nadejścia wskazanego przez Trybunał terminu, uznany za niezgodny z Konstytucją przepis zachowuje moc obowiązującą, a zatem musi być przestrzegany i stosowany przez wszystkich jego adresatów. Zgodnie z art. 190 ust. 1 Konstytucji także to rozstrzygnięcie zamieszczone w sentencji orzeczenia TK jest nie tylko ostateczne, ale ma moc powszechnie obowiązującą. Zakresem tej mocy objęte są również wszystkie sądy, Konstytucja nie przewiduje bowiem żadnego wyjątku w stosunku do zasady wyrażonej w jej art. 190 ust. 1. Wyjątku takiego nie stanowi w szczególności art. 178 ust. 1 Kon-

stytucji, wskazujący akty normatywne, którym podlegają sędziowie sądów wyliczonych w art. 175 Konstytucji. Podleganie sędziów tych sądów Konstytucji oraz ustawom jest zagadnieniem leżącym na innej płaszczyźnie niż oparta na art. 190 ust. 1 Konstytucji powszechnie obowiązująca moc orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, wydanych w zakresie określonym przepisami konstytucyjnymi (wyrok z 2 lipca 2003 r., K 25/01).

W 2003 r. Trybunał Konstytucyjny skorzystał z przyznanej mu kompetencji ogółem w 6 wyrokach, głównie z obawy powstania luki prawnej w przypadku utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnych przepisów (z 18 marca 2003 r., K 50/01 dotyczącym uprawnień lekarzy i techników weterynaryjnych, z 19 maja 2003 r., K 39/01 umożliwiającym cudzoziemcom składanie wniosków o połączenie ich z członkami rodzin, z 20 maja 2003 r., K 56/02 w sprawie zasad ustalania ekwiwalentu mieszkaniowego, z 14 lipca 2003 r., K 35/01 dotyczącym najemców lokali z zasobów wojskowych, z 10 grudnia 2003 r., K 49/01 dotyczącym tzw. taksy notarialnej).

11. Wyroki „interpretacyjne”

Problem tzw. wyroków interpretacyjnych był wielokrotnie przedmiotem rozważań Trybunału, a dorobek orzecniczy w tej materii jest obszerny. Wykładnia prawa dokonywana z punktu widzenia zgodności badanej normy z Konstytucją mieści się bezpośrednio w obszarze kompetencji Trybunału związanej z kontrolą konstytucyjności prawa. Poszukiwanie znaczenia przepisu zgodnego z Konstytucją wynika z konieczności zachowania wstrzemięźliwości w ingerowaniu w system obowiązującego prawa. Zgodnie z zasadą domniemania konstytucyjności ustawy, ingerencja taka może nastąpić jedynie w sytuacjach koniecznych. Zawarta w sentencji wyroku wykładnia wyklucza możliwość przyjęcia innego znaczenia badanej normy, jako zgodnego z Konstytucją, szczególnie w obszarze orzecznictwa związanego ze skargą konstytucyjną, kiedy podstawą rozstrzygnięcia naruszającego prawa i wolności skarżącego było rozumienie przepisu niezgodne z Konstytucją.

Trybunał rozstrzyga w ten sposób wątpliwości co do właściwej wykładni badanego przepisu tylko wówczas, gdy spośród rysujących się kierunków tej wykładni tylko jeden, określony, prowadzi do ustalenia treści normy prawnej zgodnej z Konstytucją. Orzeczenie w sentencji wyroku, że dany przepis jest zgodny z Konstytucją przy jego określonym rozumieniu, oznacza *a contrario* uznanie za niezgodne z Konstytucją – i tym samym nieprawidłowe – rozumienie przeciwne do wskazanego przez Trybunał. Tego typu ustalenie znaczenia przepisu w wyroku Trybunału jest koniecz-

ne dla wypełnienia jego konstytucyjnej kompetencji do badania zgodności aktów normatywnych z Konstytucją. Orzeczenie o zgodności przepisu z Konstytucją oznacza przypisanie atrybutu konstytucyjności nie pewnej jednostce redakcyjnej, bez względu na jej treść, lecz określonej treści normatywnej zawartej w tym przepisie, ustalonej w wyniku interpretacji. Orzekanie przez Trybunał o zgodności z Konstytucją przepisu, który może być i bywa interpretowany zarówno zgodnie, jak i niezgodnie z Konstytucją, bez jednoczesnego sprecyzowania, który z kierunków wykładni pozostaje w zgodzie z Konstytucją, uniemożliwiłoby osiągnięcie celu kontroli, jakim jest eliminowanie z porządku prawnego niekonstytucyjnych norm. W wyniku tej kontroli norma zgodna z Konstytucją pozostaje w mocy, norma zaś niezgodna ulega uchyleniu.

Szereg wypowiedzi dotyczących orzeczeń „interpretacyjnych” pojawiło się w orzecznictwie sądów powszechnych. Niepokoją poglądy wyrażane przez Sąd Najwyższy, zwłaszcza Izbę Cywilną, kwestionujące obowiązującą moc tzw. wyroku interpretacyjnego. W kilku przypadkach wypowiedzi te dotyczą wyroków, które nie są wyrokami interpretacyjnymi. Stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy, że interpretacja przepisu w sentencji wyroku TK stanowi modyfikowanie normy prawnej, do czego Trybunał, jako ustawodawca negatywny, nie jest uprawniony (postanowienie Sądu Najwyższego z 6 maja 2003 r., I CO 7/3) odnosiło się do wyroku z 28 stycznia 2003 r., SK 37/01, który nie jest wyrokiem interpretacyjnym (Trybunał uznał niekonstytucyjność art. 5 ust. 2 ustawy z 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji w związku z art. 393 § 1 ustawy z 17 listopada 1964 r. – k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od 1 lipca 2000 r. – w zakresie, w jakim nie przewiduje szczególnej regulacji dotyczącej przyjęcia do rozpoznania kasacji do Sądu Najwyższego, złożonych przed 1 lipca 2000 r. od wyroków Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Antymonopolowego).

Zgodnie z utrwaloną linią orzeczniczą TK wykładnia przepisu prawa dokonywana z punktu widzenia zgodności badanej normy z Konstytucją mieści się bezpośrednio w obszarze kompetencji Trybunału związanej z kontrolą konstytucyjności prawa. Poszukiwanie znaczenia przepisu zgodnego z Konstytucją wynika z konieczności zachowania wstrzemięźliwości w ingerowaniu w system obowiązującego prawa. Funkcją wyroku interpretacyjnego nie jest usuwanie niejednorodności i rozbieżności wykładni przepisów prawa, lecz eliminacja niezgodnej z Konstytucją treści normatywnej kontrolowanego przepisu. Uzasadnieniem dla wydania tego typu

wyroku jest założenie, iż skoro poddany kontroli Trybunału przepis może być interpretowany w sposób zgodny z Konstytucją, to nie ma powodu do wydawania wyroku pozbawiającego ten przepis mocy obowiązującej. Wyrok taki na równi z innymi orzeczeniami Trybunału jest wyposażony w moc powszechnie obowiązującą (art. 190 ust. 1 Konstytucji), a jego wydanie nie jest wkroczeniem przez Trybunał w sferę wymiaru sprawiedliwości w rozumieniu art. 175 ust. 1 Konstytucji.

W 2003 r. Trybunał wydał 5 wyroków interpretacyjnych. W wyroku z 28 stycznia 2003 r., K 2/02 uznał za wskazane podkreślenie w sentencji, że zaskarżone zakazy promocji i reklamy alkoholu nie mogą być interpretowane w sposób obejmujący podmioty reklamujące i promujące wyroby niealkoholowe na podstawie przypadkowej zbieżności oznaczeń czy nazw. W wyroku z 26 lutego 2003 r., K 30/02 Trybunał uznał konieczność wskazania na potrzebę uzupełnienia przepisu art. 2 ust. 1 ustawy o referendum lokalnym o treści wynikające z Konstytucji. W wyroku z 2 lipca 2003 r., P 27/02 Trybunał stwierdził, że zaskarżony przepis rozporządzenia Ministra Finansów należy rozumieć jako uszczegółowienie normy ustawowej. W wyroku z 18 listopada 2003 r., P 6/03 Trybunał uznał konstytucyjność przepisów art. 8 ust. 2a w związku z art. 8 ust. 2b ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, rozumianych jako obejmujące także swym zakresem osoby represjonowane przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, które kontynuowały prowadzoną wcześniej działalność po 5 lutego 1946 r. poza obecnymi granicami Polski. W wyroku z 26 listopada 2003 r., SK 22/02 Trybunał wyraźnie wskazał, że rozstrzygnięcie w tej sprawie oznacza uwzględnienie skargi konstytucyjnej. Oznacza to uznanie określonego zakresu normatywnego ocenianego przepisu za niezgodny z Konstytucją. Ograniczył w ten sposób zakres niekonstytucyjności przepisu art. 59 § 1 kodeksu wykroczeń wyłącznie do czynności zawodowych prawników wobec osób nie wpisanych na listy korporacyjne.

12. Skutki wejścia w życie wyroku TK

Zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji wyrok TK wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, co oznacza, iż niekonstytucyjność przepisu orzeczona w tym wyroku powoduje utratę jego mocy obowiązującej od dnia wejścia w życie wyroku Trybunału. Z tą datą następuje zmiana stanu prawnego. Konstytucja nie przewiduje, by wyrok TK, orzekający o niezgodności z Konstytucją przepisów, działał w sposób anulujący moc obowiązującą za-

skarżonego przepisu od chwili jego wydania. Jeśli Trybunał skorzysta z możliwości odroczenia wejścia w życie orzeczenia, to utrata mocy wiążącej przepisu, a tym samym zmiana stanu prawnego, nastąpi w późniejszym momencie niż dzień ogłoszenia wyroku. Zminimalizowanie lub naprawienie skutków obowiązywania niekonstytucyjnego przepisu, obowiązującego do chwili wejścia wyroku Trybunału w życie – w stosunku do ukształtowanych zaszczości prawnych – określają łącznie przepisy art. 190 ust. 3 i ust. 4 Konstytucji, umożliwiające wznowienie postępowania, a więc ponowne rozstrzygnięcie prawomocnie zakończonej sprawy – na podstawie zmienionego stanu prawnego.

W niektórych przypadkach Trybunał uznał konieczność określenia w sentencji wyroku granicy zasięgu czasowego możliwości wzruszenia prawomocnych decyzji lub orzeczeń (wyrok z 31 stycznia 2001 r., P 4/99 dotyczący dziedziczenia gospodarstw rolnych, wyroki z 6 marca 2002 r., P 7/00 i z 10 grudnia 2002 r., P 6/02, w sentencjach których określono skutki *pro futuro*). W wyroku z 23 września 2003 r., K 20/02, orzekającym o prawie do odszkodowania za niezgodne z prawem działanie władzy publicznej, zarówno za rzeczywiste szkody, jak i za utracone korzyści Trybunał wskazał, że dotyczy to szkód powstałych po wejściu w życie Konstytucji z 1997 r. W wyroku z 24 listopada 2003 r., K 26/03 Trybunał wyłączył skutki powołania członka RPP dokonanego przed wejściem w życie niniejszego wyroku, co nie wyłącza możliwości ponownego powołania na pełny okres kadencji.

Orzeczenie TK o niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą, na podstawie którego został wydany wyrok, stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji lub innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania (art. 190 ust. 4 Konstytucji). Warunkiem wznowienia postępowania jest ustalenie, że na podstawie niekonstytucyjnego aktu normatywnego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna lub rozstrzygnięcie w innych sprawach. Skargę wnosi się w terminie jednego miesiąca od dnia wejścia w życie orzeczenia Trybunału.

Istota wznowienia postępowania polega na możliwości wzruszenia prawomocnego rozstrzygnięcia sądu. Dopuszczalne jest wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym rozstrzygnięciem co do istoty sprawy. Każde orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje od niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia. Rozstrzygając o istocie stosunku prawnego, wyrok, podobnie jak i postanowienie w postępowaniu nieprocesowym, które rozstrzyga o istocie stosunku prawnego, stwarza określoną sytuację prawną, którą należy brać pod uwagę.

Skarga o wznowienie postępowania cywilnego dopuszczalna jest w procesie tylko od prawomocnych wyroków (także od prawomocnych nakazów zapłaty wydanych w postępowaniu nakazowym i upominawczym) oraz od prawomocnych postanowień orzekających co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym. Nie przysługuje natomiast od żadnych postanowień wydawanych w procesie, choćby kończyły one postępowanie w sprawie. Wznowienie nie jest dopuszczalne w żadnym wypadku, gdy postępowanie zakończone jest orzeczeniem niemerytorycznym, postanowieniem w procesie i postanowieniem dotyczącym kwestii formalnych w postępowaniu nieprocesowym (np. postępowania zakończonego wyrokiem przekazującym sprawę do ponownego rozpoznania). Charakter niemerytoryczny ma również postanowienie o odrzuceniu pozwu. Jest to rozstrzygnięcie, które nie zamyka drogi sądowej. W przypadku zakończenia postępowania sądowego rozstrzygnięciem niemerytorycznym, w nowym stanie prawnym, wynikającym z orzeczenia Trybunału, istnieje nadal możliwość dochodzenia roszczeń na drodze sądowej poprzez ponowne wniesienie pozwu. W art. 190 ust. 4 Konstytucji ustrojodawca stworzył możliwość wznowienia postępowania sądowego w sytuacji, gdy postępowanie cywilne zakończyło się wyrokiem i nie ma innej drogi weryfikacji rozstrzygnięcia podjętego na podstawie niekonstytucyjnego przepisu. W ramach procedury cywilnej można wznowić jedynie postępowanie zakończone w procesie prawomocnym wyrokiem. Inaczej kształtuje się dopuszczalność wniesienia skargi o wznowienie postępowania w pozostałych procedurach (wyroki z 20 maja 2003 r., SK 10/02, z 2 lipca 2003 r., K 25/01).

Procedura sądowa musi być ukształtowana w taki sposób, by nie niweczyć szansy na wznowienie postępowania. Pojawił się problem w związku z interpretacją art. 401¹ k.p.c., w którym przewidziano specjalną, autonomiczną instytucję wznowienia postępowania po orzeczeniu TK. Nie przewidziano tam sytuacji, w której formalne zakończenie postępowania kasacyjnego powoduje prawomocność ze skutkiem retroaktywnym dla wyroku sądu II instancji, co pozbawia możliwości skorzystania z dobrodziejstwa art. 190 ust. 4 Konstytucji osób, którym w oczekiwaniu na zakończenie postępowania kasacyjnego upływa miesięczny termin na złożenie wniosku o wznowienie postępowania. Termin miesięczny liczony od ogłoszenia orzeczenia TK upływa bowiem w czasie, gdy wyrok, który miałby być wznowiony, nie jest jeszcze prawomocny. Retrospektywność uzyskania prawomocności przez wyrok powoduje więc, że termin do złożenia wniosku o wznowienie postępowania upływa przed dowiedzeniem się przez zainteresowanego o prawomocności orzeczenia, które powinno być wznowiane, z kolei zaś bez prawomocności orzeczenia – nie jest

możliwe wystąpienie o wznowienie. Przy stwierdzeniu niekonstytucyjności podstawy rozstrzygnięcia w okresie oczekiwania na ocenę dopuszczalności kasacji uprawniony nigdy nie może zrealizować swego konstytucyjnego prawa do wznowienia postępowania z art. 190 ust. 4 Konstytucji.

Treść art. 190 ust. 4 Konstytucji wskazuje, iż nie tylko jest dopuszczalne rozpatrzenie sprawy w nowym stanie prawnym ukształtowanym w następstwie orzeczenia Trybunału o niekonstytucyjności, ale że możliwość taka jest ujęta jako podmiotowe, konstytucyjne prawo uprawnionego. Trybunał zwrócił uwagę na konieczność zastosowania innych środków, którymi dysponuje właściwa procedura, np. na wypadek zaistnienia nadzwyczajnych okoliczności (przykładowo: przywrócenia terminu). Wszelkie nadzwyczajne instrumenty proceduralne, stojące w dyspozycji organów stosujących prawo, mogą być wykorzystane jako środek restytucji konstytucyjnego stanu rzeczy. Ta kompetencja, a także wykorzystanie jako metody wykładni prawa interpretacji zgodnej z Konstytucją, są wyrazem operacjonalizacji art. 8 ust. 2 Konstytucji w odniesieniu do władzy publicznej, jaką są sądy (wyrok z 9 czerwca 2003 r., SK 5/03).

W uzasadnieniu wyroku, w którym orzeczono o niekonstytucyjności przepisu dopuszczającego podawanie w Dzienniku Urzędowym informacji publicznej o fakcie pracy w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z tymi organami, Trybunał wskazał, że zmiana stanu prawnego dotycząca zakresu publicznej informacji podawanej w odniesieniu do osoby przyznającej się do pracy lub służby stanowić może podstawę do wystąpienia przez osoby poddane lustracji, przed wejściem w życie wyroku TK, z żądaniem uzupełnienia informacji opublikowanej w „Monitorze Polskim” o dane związane z rodzajem funkcji i czasem jej pełnienia (wyrok z 5 marca 2003 r., K 7/01).

Podobnie w uzasadnieniu wyroku w sprawie odnoszącej się do zawodów prawniczych Trybunał wskazał, że wyrok interpretacyjny stwarza dla skarżącej podstawę do podjęcia działań prawnych zmierzających do zmiany ostatecznego rozstrzygnięcia (art. 190 ust. 4 Konstytucji), które w jej przypadku zapadło na podstawie przepisu, w tym jego zakresie normatywnym, który został uznany za niezgodny z Konstytucją (wyrok z 26 listopada 2003 r., SK 22/02).

13. Wznowienie postępowania przed TK

W 2003 r. do Trybunału wpłynęły wnioski o wznowienie postępowania przed TK zakończonego prawomocnym orzeczeniem. Trybunał odmówił wznowienia postępowania wskazując, że postanowienia art. 188-197

Konstytucji regulujące kompleksowo zakres kognicji, zasady postępowania i orzekania, ustrój oraz status prawny TK nie przewidują instytucji wznowienia postępowania przed TK. Ponadto, zgodnie z postanowieniem art. 190 ust. 1 Konstytucji, orzeczenia TK mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne. Powyższe przesądza o niewzruszalności orzeczeń TK. W tym kontekście należy rozumieć unormowanie art. 20 ustawy o TK (w sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania przed Trybunałem stosuje się odpowiednio przepisy k.p.c.). Przesłanką dla zastosowania tego przepisu ustawy o TK, a w ramach jego postanowień odsyłającej do wskazanych odpowiednio przepisów art. 401 pkt 1, art. 379 pkt 4, art. 405, a nadto art. 407 i art. 409 k.p.c., dotyczących wznowienia postępowania, jest brak przepisów regulujących określone zagadnienia w odniesieniu do postępowania przed Trybunałem. Jednakże niewzruszalność wyroków TK w żadnym zakresie nie może być uznana za sprawę nieuregulowaną w ustawie, ponieważ kwestia ta zastała unormowana w art. 190 ust. 1 Konstytucji. Wyklucza to możliwość wznowienia postępowania przed TK.

Na rzecz stanowiska Trybunału przemawiają ważne argumenty natury prawno-konstytucyjnej. Należy przede wszystkim wskazać na prawne konsekwencje zasady wyrażonej w art. 8 Konstytucji, zgodnie z którym Konstytucja jest najwyższym prawem RP, co oznacza bezwzględny priorytet norm Konstytucji w stosunku do norm ustaw zwykłych. Ostateczność orzeczenia TK wynika wprost z art. 190 ust. 1 Konstytucji, a zatem z przepisu nadrzędnego w stosunku do innych niż Konstytucja aktów prawnych, w tym ustaw o TK i k.p.c. Art. 190 ust. 1 Konstytucji powinien być stosowany bezpośrednio, gdyż Konstytucja nie przewiduje innego jego stosowania. W ocenie Trybunału wyłącza to możliwość odniesienia do rozpatrywanej sytuacji postanowienia art. 20 ustawy o TK i w następstwie zastosowania przepisów k.p.c. Dodatkowy argument natury konstytucyjnej wynika z dyspozycji art. 7 w związku z art. 8 ust. 1 Konstytucji. Zgodnie z postanowieniem art. 7 organy władzy publicznej, w tym Trybunał Konstytucyjny, działają na podstawie i w granicach prawa. Zastosowanie, zgodnie z dyrektywą art. 8 ust. 2 Konstytucji, w sposób bezpośredni, postanowienia art. 190 ust. 1 Konstytucji wyznacza nieprzekraczalną dla ustaw zwykłych granicę prawną dla dopuszczenia, w ramach klauzuli odsyłającej z art. 20 ustawy o TK, procesowych środków wzruszania orzeczenia TK, w tym wznowienia postępowania przed Trybunałem, które zgodnie z jednoznacznym unormowaniem art. 190 ust. 1 Konstytucji powinno być traktowane jako ostateczne, a tym samym niewzruszalne. Na podstawie przedstawionych argumentów Trybunał przedstawił pogląd, że instytucje i reguły postępowania stosowane w sądowym postępowaniu cywilnym mogą, na pod-

stawie dyspozycji art. 20 ustawy o TK, znaleźć zastosowanie do postępowania przed Trybunałem, o ile pozwala na to specyfika spraw będących przedmiotem kognicji i rozstrzygania Trybunału (postanowienia z: 17 lipca 2003 r., K 13/02, 12 listopada 2003 r., SK 10/02).

W 2003 r. do Trybunału złożono 2 wnioski o wznowienie postępowania.

CZEŚĆ DRUGA

I. PAŃSTWO PRAWNE I NIEKTÓRE ZASADY USTROJOWE ORAZ ZWIĄZANA Z NIMI OCHRONA WOLNOŚCI I PRAW

Wstęp

W roku 2003, jak w latach poprzednich, w większości spraw odnoszono się głównie do norm konstytucyjnych określających prawa wynikające z zasady demokratycznego państwa prawnego i wyartykułowanych w przepisach Konstytucji praw i wolności, źródeł prawa, problemów, samorządu terytorialnego, finansów publicznych, w tym również do statusu prawnego organów Narodowego Banku Polskiego. Trybunał odwoływał się do poglądów wyrażonych w dotychczasowym orzecznictwie, także pod rządami poprzedniego porządku konstytucyjnego, potwierdzając ich aktualność w odniesieniu do naczelných zasad konstytucyjnych i poszukując nowych rozwiązań w sprawach precedensowych. Dotyczyło to zarówno norm zawartych w Konstytucji i w ustawach, jak również postanowień umów międzynarodowych ratyfikowanych, jako źródła prawa powszechnie obowiązującego. Trybunał wyraził pogląd, że przy badaniu konstytucyjności przepisów należy stosować zasady interpretacji wynikające z *acquis communautaire*. Kompetencje TK określone w art. 188 Konstytucji wymagają odniesienia do norm Konstytucji jako wzorca, według którego ocenia się kontrolowane przepisy prawa. Nie ma przeszkód prawnych w stosowaniu wykładni zgodnej z koncepcją rozwiązań obowiązujących w prawie wspólnotowym i odpowiadającej utrwalonemu orzecznictwu europejskiemu. Prawo europejskie powinno być wykorzystane jako inspiracja interpretacyjna służąca rekonstrukcji wzorca konstytucyjnego, co nie jest tożsame ze stosowaniem prawa europejskiego. Interpretacja przyjazna dla prawa europejskiego przy konstrukcji wzorca konstytucyjności może być stosowana tylko wówczas, gdy prawo polskie nie wskazuje na wyraźne odmiennie ujęcie problemu w okresie poprzedzającym formalną akcesję.

W działaniu TK zasada interpretacji przyjaznej dla prawa europejskiego znajduje oparcie w art. 91 ust. 1 Konstytucji, przy czym ratyfikowaną umową międzynarodową, o której mówi ten przepis, jest w tym wypadku Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzeczpospolitą

Polską z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi z drugiej strony (Dz. U. z 1994 r. Nr 11, poz. 38 ze zm.), a w szczególności jego art. 68 i 69. Bezpośrednie stosowanie umowy międzynarodowej, o którym mowa w art. 91 ust. 1 Konstytucji, obejmuje także wykorzystanie takiej umowy przy konstruowaniu przez Trybunał Konstytucyjny wzorca konstytucyjnej kontroli prawa (wyrok z 28 stycznia 2003 r., K 2/02).

Problematyka zawarta w orzecznictwie Trybunału w 2003 r. została przedstawiona w sekwencji zasad i przepisów Konstytucji.

1. Zasada państwa prawnego

W 2003 r. Trybunał odwoływał się wielokrotnie do zasady państwa prawnego zawartej w art. 2 Konstytucji. Podtrzymał wcześniej wyrażane poglądy, że z zasady tej wynikają obowiązki poszanowania zasady ochrony zaufania do państwa i stanowionego przezeń prawa poprzez poszanowanie zasad przyzwoitej legislacji, zapewnienie pewności i stałości prawa oraz przewidywalności postępowania organów państwa. Z zasady tej wynika obowiązek prawodawcy zapewniający zabezpieczenie interesów w toku, jak też nakazujący zapewnienie ochrony praw nabytych. U podstaw ochrony praw nabytych znajduje się dążenie do zapewnienia jednostce bezpieczeństwa prawnego i umożliwienia jej racjonalnego planowania przyszłych działań. Zasada bezpieczeństwa prawnego nakazuje, mimo swobody ustawodawcy w kształtowaniu treści porządku prawnego zgodnego z Konstytucją, poszanowanie istniejących stosunków prawnych, a zmiany zasadniczo ingerujące w istniejący porządek prawny muszą być usprawiedliwione potrzebą ochrony innych wartości (wyrok z 26 lutego 2003 r., K 1/01). Wymaga to od ustawodawcy ustanowienia przepisów przejściowych zawierających unormowania umożliwiające ich adresatom dokończenie przedsięwzięć podjętych na podstawie wcześniejszych regulacji. Intertemporalna regulacja zabezpieczająca „interes w toku” służy respektowaniu zasady ochrony zaufania do państwa i stanowionego przezeń prawa, dekodowanej z przepisu art. 2 Konstytucji (wyroki z: 28 stycznia 2003 r., SK 37 /01, 11 marca 2003 r., SK 8/02).

Zasada ochrony zaufania do państwa i stanowionego prawa nakłada na ustawodawcę obowiązek ustanowienia właściwej *vacatio legis* i przepisów przejściowych w przypadku określenia w nowelizowanych przepisach ustawy często nowych, zwłaszcza bardziej restrykcyjnych dla zainteresowanych (wyrok z 19 maja 2003 r., K 39/01). Zgodnie z utrwaloną linią orzeczniczą TK, odpowiedniość *vacatio legis* rozpatrywać należy w związku z możliwością pokierowania swoimi sprawami, po ogłoszeniu nowych

przepisów, w sposób uwzględniający ich treść. Wymóg zachowania odpowiedniej *vacatio legis* należy bowiem odnosić nie do ochrony adresata normy prawnej przed pogorszeniem jego sytuacji, ale do możliwości zapoznania się przezeń z nowym przepisem oraz możliwości adaptacji do nowej regulacji prawnej. Minimalny standard okresu *vacatio legis*, czternaście dni, wyznacza ustawa z 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (wyrok z 25 marca 2003 r., U 10/01).

Uznanie niekonstytucyjności ustawy w sytuacji, gdy jej termin wejścia w życie już minął oznacza, że wielu spośród adresatów nowo wprowadzonych norm prawnych zastosowało się do nich. Działająca wstecz decyzja przekreślająca wejście w życie aktu prawnego, który zaczął już obowiązywać, mogłaby zostać przez nich oceniona jako naruszająca ich zaufanie do państwa i stanowionego przez nie prawa. Okazałoby się bowiem, że posłuszeństwo ustawie i staranność w dostosowywaniu swej działalności do wymagań prawnych nie popłaca. W lepszej sytuacji znaleźliby się ci adresaci normy, którzy ją zlekceważyli. Świadomość wskazanych następstw ewentualnego uznania, już po wejściu w życie ustawy, iż przewidziany przez nią okres *vacatio legis* był zbyt krótki, nakazuje zachowanie szczególnej ostrożności przy dokonywaniu oceny konstytucyjności przyjętego przez ustawodawcę rozwiązania. Trybunał, orzekając o niekonstytucyjności ustawy z powodu braku właściwej *vacatio legis* nie może, jako ustawodawca negatywny, zadekretować właściwego okresu. Ustawa musi więc wrócić do Parlamentu, który określiłby nowy termin jej wejścia w życie, ponieważ ustalenie właściwej *vacatio legis*, z uwagi na charakter ustawy oraz warunki społeczne i gospodarcze, w jakich ma ona funkcjonować, należy do kompetencji Sejmu. Jeśli więc *vacatio legis* odpowiada generalnym założeniom, wynikającym z art. 4 ust. 1 ustawy o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych, uznanie przez TK, że doszło do naruszenia art. 2 Konstytucji mogłoby nastąpić tylko w rażących przypadkach. Orzeczenie takie spowodowałoby bowiem konieczność stosowania fikcji, iż ustawa nie zaczęła obowiązywać, a jej wejście w życie, w kształcie merytorycznie niezmienionym, uzależnione byłoby od ponownej decyzji Parlamentu w sprawie *vacatio legis* (wyrok z 16 września 2003 r., K 55/02).

Z zasady państwa prawnego wynika nakaz formułowania przepisów prawa w sposób precyzyjny i jasny oraz poprawny pod względem językowym. Wymóg jasności oznacza obowiązek tworzenia przepisów klarownych i zrozumiałych dla ich adresatów, którzy od racjonalnego ustawodawcy oczekiwać mogą stanowienia norm prawnych nie budzących wątpliwości co do treści nakładanych obowiązków i przyznawanych praw.

Precyzja przepisu winna przejawiać się w konkretności nakładanych obowiązków i przyznawanych praw tak, by ich treść była oczywista i pozwalała na ich wyegzekwowanie. Przestrzeganie zasad poprawnej legislacji ma szczególnie doniosłe znaczenie w sferze praw i wolności. Zwłaszcza w przepisach podatkowych ustawodawca nie może poprzez niejasne formułowanie treści przepisów pozostawiać organom mającym je stosować nadmiernej swobody przy ustalaniu ich zakresu podmiotowego i przedmiotowego, a podatnikom stwarzać niepewność co do ciężących na nich obowiązków. Przekroczenie pewnego poziomu niejasności przepisów prawnych stanowić może samoistną przesłankę stwierdzenia ich niezgodności z wyrażoną w art. 2 Konstytucji zasadą państwa prawnego, z której wywodzony jest nakaz należytej określoności stanowionych przepisów, a brak dostatecznej określoności przepisu w odniesieniu do materii podatkowej stanowi naruszenie również art. 217 Konstytucji (wyrok z 29 października 2003 r., K 53/02).

Nakaz przestrzegania przez ustawodawcę zasady przyzwoitej legislacji jest funkcjonalnie związany z zasadami pewności i bezpieczeństwa prawnego oraz ochrony zaufania do państwa i prawa. Obejmuje on, między innymi, wymóg dostatecznej określoności przepisów. Oznacza to obowiązek tworzenia przepisów klarownych i zrozumiałych dla ich adresatów, nie budzących wątpliwości co do treści nakładanych obowiązków i przyznawanych praw oraz ich konkretności. Każdy przepis tworzący prawa lub nakładający obowiązki winien być sformułowany w sposób pozwalający jednoznacznie ustalić jego adresata, powinien być na tyle precyzyjny, aby możliwa była jego jednolita wykładnia i stosowanie oraz winien być tak skonstruowany, aby zakres jego zastosowania obejmował tylko te sytuacje, w których działający racjonalnie ustawodawca istotnie zamierzał wprowadzić regulację tworzącą prawa lub obowiązki. Stosowne wymagania powinny spełniać też przepisy proceduralne. Przede wszystkim określać one muszą sposób postępowania przed organami albo innymi instytucjami, strony i innych uczestników postępowania, ich prawa i obowiązki w postępowaniu oraz rodzaje rozstrzygnięć (wyrok z 24 lutego 2003 r., K 28/02). Obowiązek przestrzegania reguł przyzwoitej legislacji nakazuje umieszczenie w tekście prawa jasnych przepisów intertemporalnych. Eliminuje to bowiem niepewność rozwoju praktyki (wyroki z: 28 stycznia 2003 r., K 2/02 i 25 marca 2003 r., K 7/01).

Z zasady przyzwoitej legislacji wynika zakaz stwarzania pozoru istnienia prawa, to znaczy sytuacji, gdy adresaci normy prawnej nigdy nie mogą z tej regulacji skorzystać (wyrok z 9 czerwca 2003 r., SK 5/03).

2. Zasada zwierzchnictwa Narodu – prawo do udziału w referendum

Prawa polityczne określone zostały w art. 4 Konstytucji, określającym zasadę władzy zwierzchniej Narodu, który sprawuje władzę bezpośrednio lub przez swoich przedstawicieli. Bezpośredni udział w sprawowaniu władzy określony został w postanowieniach Konstytucji przyznających prawo podmiotowe do udziału obywatela polskiego w referendum, określone w art. 62 (rozdział II) Konstytucji, na zasadach wskazanych w art. 125 (rozdział IV) Konstytucji, co do referendum ogólnokrajowego, oraz w art. 170 (rozdział VII) Konstytucji, co do referendum lokalnego. W 2003 r. Trybunał odniósł się do rozumienia demokracji, badając przepisy ustaw: o referendum ogólnokrajowym określających zasady przeprowadzenia referendum, w którym obywatele polscy wyrażą swój stosunek do przystąpienia do Unii Europejskiej oraz o referendum lokalnym. Prawo każdego mieszkańca do udziału w bezpośrednim sprawowaniu władzy publicznej na poziomie lokalnym jest prawem politycznym, o którym mowa w art. 62 rozdziału II Konstytucji, wywodzone jest jednak także z art. 4 ust. 2, art. 16 ust. 1 i 2 Konstytucji. Ma ono, w pewnym zakresie, charakter odpowiedni do prawa do udziału w referendum w skali ogólnokrajowej, o którym mowa w art. 125 Konstytucji, z tym jednak, iż ten ostatni przepis mówi o sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa jako materii referendum (szereż o referendum lokalnym na s. 90).

W odniesieniu do przepisów ustawy o referendum ogólnokrajowym wnioskodawcy zakwestionowali głównie procedurę przeprowadzenia referendum przez brak wyczerpującego określenia sposobu ochrony lokali wyborczych, umożliwienie zgłaszania kandydatów jedynie podmiotom uprawnionym oraz brak zakazu prowadzenia kampanii referendalnej w szkołach, inne niż w ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu zasady finansowania kampanii wyborczej, ograniczenia podmiotowe w prowadzeniu kampanii referendalnej, a także niewiążący charakter referendum. Szeregu zarzutów nie uzasadniono merytorycznie. Nie wskazano, w jaki sposób naruszają one przepisy Konstytucji. Trybunał przypomniał, że działając na wniosek uczestników postępowania, jest związany zakresem wniosku. Wnioskodawca ma obowiązek wykazania podstaw wnioskowania niekonstytucyjności kwestionowanych przepisów. Brak gwarancji dostatecznej ochrony lokali wyborczych czy też ograniczenie, do podmiotów uprawnionych, możliwości wyznaczania mężów zaufania, argumentowane obawą powstania u przeciętnego obywatela wątpliwości co do uczciwości głosowania i liczenia głosów, nie mogły być w postępowaniu dotyczącym kontroli konstytucyjności prawa uznane za zarzuty posiadające walor

o charakterze konstytucyjnym. Trybunał nie podzielił także poglądu wnioskodawców o obowiązku uznania wyniku referendum za wiążącą wypowiedź negatywną w przypadku, gdy nie weźmie w nim udziału wystarczająca liczba osób. Zdaniem Trybunału, wynik taki jest niewiążący i może świadczyć o rezygnacji suwerena, jakim jest Naród, z możliwości podjęcia decyzji w referendum. W takiej sytuacji dopuszczalne i konieczne jest uruchomienie rezerwowej procedury ratyfikacyjnej. Odczucia wnioskodawcy, co do potencjalnego wrażenia wyborcy czy grupy wyborców mogłyby być rozważane, gdyby wskazane argumenty miały uzasadnienie merytoryczne.

Przepisy zaskarżonej ustawy odnoszące się do prowadzenia ewentualnej kampanii referendalnej wśród dzieci i młodzieży nie mających jeszcze prawa udziału w referendum nie naruszają art. 48 ust. 1 Konstytucji, bowiem dotyczy to upowszechniania wiedzy o Unii Europejskiej, która stanowić powinna obecnie podstawowy element świadomości obywatela.

Co do zasad finansowania kampanii referendalnej, innych niż w ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu, Trybunał stwierdził, że zróżnicowanie zasad finansowania kampanii wyborczej i kampanii referendalnej uzasadnione jest specyfiką obydwu typów wyrażania woli politycznej przez społeczeństwo. Uczestnictwo w kampanii referendalnej odbywa się na koszt partycypujących w niej podmiotów, a ponadto nie ustanowiono ograniczeń, co do źródeł, z jakich mogą czerpać środki na kampanię. Państwo za pośrednictwem budżetu nie uczestniczy w kosztach kampanii referendalnej poniesionych przez jej uczestników.

Wnioskodawcy nie uzasadnili również zarzutu niezgodności art. 48 zaskarżonej ustawy z art. 2 Konstytucji w zakresie, w jakim nie reguluje prawa do tworzenia obywatelskich komitetów referendalnych, twierdząc jedynie, że ustawa ogranicza możliwość korzystania przez pojedynczego obywatela z jego praw w zakresie udziału w referendum, umożliwiając jedynie podmiotom uprawnionym zgłaszanie kandydatów do obwodowych komisji referendalnych, a nie przewidując możliwości powstawania obywatelskich komitetów referendalnych po zarządzeniu referendum i zaliczenia ich do kategorii podmiotów uprawnionych.

W odniesieniu do zarzutu narzucenia w sposób całkowicie dowolny kryteriów różnicujących pozycje parlamentarzystów należących do poszczególnych klubów (tj. klubów stworzonych przez posłów wybranych z list partyjnych i klubów tworzonych z posłów wybranych z list komitetów wyborczych), przez co w sposób ewidentny naruszono równość parlamentarzystów wobec prawa, Trybunał wyraził pogląd, że zróżnicowanie klubów parlamentarnych, stosownie do mechanizmu zgłaszania kandydatów przez partie polityczne lub komitety wyborcze jest pochodną przyjęcia

niekwestionowanego dotychczas modelu ordynacji wyborczej. Zaskarżony przepis ustawy referendalnej ma charakter pochodny w stosunku do mechanizmu udziału w wyborach parlamentarnych partii politycznych i komitetów wyborczych. Mechanizm ten nie ma związku z art. 11 Konstytucji.

Trybunał odrzucił również zarzut wnioskodawców o naruszeniu przez przepisy zaskarżonej ustawy normy art. 54 Konstytucji twierdząc, że reguluje on prawo do wolności wypowiedzi, wyrażania poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji, zaś ust. 2 tego artykułu wprowadza zakaz cenzury prewencyjnej.

Trybunał nie podzielił poglądów wnioskodawców o braku związku przyczynowego między powstaniem stowarzyszenia lub fundacji rok przed referendum a przyznaniem mu statusu podmiotu uprawnionego. Zdaniem Trybunału, we wskazanych przepisach ustawy chodzi o organizacje, których przedmiot działania jest związany z przedmiotem referendum. Ma to na celu włączenie wszystkich aktywnych obywateli w proces podejmowania decyzji w sprawach, w których uprzednio działali i działają w strukturach organizacyjnych.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 2 oraz 4 ust. 1 Konstytucji poprzez nie zawarcie zakazu poddania referendum negatywnie rozstrzygniętego ponownemu głosowaniu przed upływem określonego czasu, Trybunał wyraził pogląd, że jeżeli zakaz taki miałby być wprowadzony, to wyłącznie w Konstytucji, a nie w ustawie. Określenie okresu zakazu ponownego poddania danej sprawy pod referendum przed upływem określonego czasu rodzi wątpliwość, czy ustawa zwykła może w ten sposób zawężyć ogólną formułę art. 125 ust. 1 Konstytucji. Trybunał wskazał na konstytucyjną racjonalność uzasadnienia możliwości i ewentualnej potrzeby elastycznego reagowania na okoliczności wewnętrzne, ale także zewnętrzne związane z zawieraniem i ratyfikowaniem umów międzynarodowych. Sam fakt zawarcia umowy stwarza zobowiązania ze strony państwa, w tym zobowiązanie do doprowadzenia do jej, jeżeli jest to konieczne, ratyfikacji tak, by umowa mogła zostać wykonana. Staranność państwa w tym zakresie również określa jego pozycję i wiarygodność na płaszczyźnie międzynarodowej, tym bardziej że jest to zobowiązanie wynikające z powszechnie obowiązujących norm prawa międzynarodowego, do których przestrzegania RP się zobowiązała.

Rozważając zarzut wnioskodawców o naruszeniu art. 4 Konstytucji poprzez twierdzenie, że odwołanie się do bezpośredniej decyzji Narodu jest odwołaniem do władzy zwierzchniej wobec parlamentu, a więc mocą decyzji parlamentu nie można zmieniać decyzji zwierzchniej władzy, Trybunał wskazał, że warunkiem ważności decyzji jest łączne spełnienie dwóch

warunków – udziału więcej niż połowy uprawnionych do głosowania oraz opowiedzenie się większości biorących udział w głosowaniu za którymś z rozwiązań (wnioskodawcy również na to wskazywali). Oznacza to, że można utożsamić pojęcie „wiązący charakter referendum” z pojęciem „podjęcie decyzji” w przedmiocie referendum przez „zwierzchnią władzę”.

Ponadto decyzja o wyborze trybu ustawowego lub referendalnego dotyczy rozstrzygnięcia wyboru między realizowaniem zasady suwerenności Narodu w formie właściwej dla demokracji przedstawicielskiej lub w jednej z form demokracji bezpośredniej. Koncepcja demokracji przedstawicielskiej znalazła swój wyraz także w konstytucyjnej koncepcji ratyfikowania umowy międzynarodowej, za zgodą Sejmu i Senatu, zgodnie z procedurą określoną w art. 90 ust. 2 Konstytucji lub też zgody na ratyfikację takiej umowy w drodze referendum ogólnokrajowego. Procedura referendalna jest określona jako druga w kolejności.

Teza o uzupełniającym charakterze demokracji bezpośredniej znajduje swoje uzasadnienie także w charakterze prawnym referendum, z punktu widzenia podmiotu uprawnionego do odwołania się do procedury referendalnej. W polskim systemie prawnym nie można mówić o obywatelskim prawie do referendum, bowiem obywatel nie ma skutecznie prawnej możliwości zainicjowania działań, których bezpośrednim skutkiem jest zarządzenie referendum. W Polsce kompetencja do podjęcia działań, których bezpośrednim prawnym skutkiem jest zarządzenie referendum ogólnokrajowego, należy do Sejmu lub do Prezydenta za zgodą Senatu. Obywatele polscy, podobnie jak obywatele większości współczesnych państw, mają prawo do udziału w referendum, ale nie prawo do referendum. Oznacza to, że realizacja koncepcji demokracji bezpośredniej wyraża się w procedurze bezpośredniego uczestnictwa w referendum i oddania głosu.

Trybunał stwierdził, że wykładnia obowiązującego ustawodawstwa powinna uwzględniać konstytucyjną zasadę przychylności procesowi integracji europejskiej i współpracy między państwami (por. Preambuła oraz art. 9 Konstytucji). Konstytucyjnie poprawne i preferowane jest takie interpretowanie prawa, które służy realizacji wskazanej zasady konstytucyjnej (wyrok z 27 maja 2003 r., K 11/03).

3. Wolność działalności gospodarczej

Wolność działalności gospodarczej określona w art. 20 i 22 Konstytucji stanowi nie tylko normę prawa w znaczeniu przedmiotowym i zasadę ustroju państwa, lecz podstawę prawa podmiotowego o randze konstytucyjnej (wyrok z 29 kwietnia 2003 r., SK 24/02). Zasada wolności gospo-

darcej, należąc do fundamentów ustrojowych państwa przyjmuje, że wymaga ona interpretacji prawa *in dubio pro libertate*. Pojęcie wolności gospodarczej powinno być rozumiane w duchu prawa wspólnotowego, ponieważ wolność gospodarcza w Polsce i sposób jej rozumienia oraz normatywnego kształtowania, powinien prowadzić do skutków umożliwiających płynne włączenie Polski w system wspólnotowy. To zaś zakłada kompatybilność polskich normatywnych uwarunkowań (w tym ograniczeń) swobody gospodarczej z zasadami prawa wspólnotowego (wyrok z 28 stycznia 2003 r., K 2/02). Z regułą uczestnictwa w gospodarce rynkowej muszą wynikać porównywalne ramy prowadzenia działalności gospodarczej przez różne podmioty gospodarcze. Do ustawodawcy należy prawo do odpowiedniego wyważenia proporcji określania okresów odszkodowawczych dla pracowników podmiotów gospodarczych, uwzględniając przestrzeganie zasady równości podmiotów gospodarczych działających na rynku, co znajduje swoje uzasadnienie w art. 20 Konstytucji, statuującym zasadę wolności gospodarczej i równości praw majątkowych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą (wyrok z 2 czerwca 2003 r., SK 34/01).

Konstytucyjna zasada wolności działalności gospodarczej nie może być rozumiana jako wolność absolutna. Ograniczenie jej jest dopuszczalne w drodze ustawy ze względu na ważny interes publiczny. Odwołanie się do kategorii interesu publicznego nie oznacza pozostawienia ustawodawcy swobody w określaniu rodzaju chronionego interesu. Należy uwzględnić także zasadę proporcjonalności zawartą w art. 31 ust. 3 Konstytucji oraz wartości wynikające z zasady demokratycznego państwa prawnego.

Koncesjonowanie działalności gospodarczej polegającej na świadczeniu usług ochrony osób i mienia, jak i kontrolowanie tej działalności są niewątpliwie ograniczeniem swobody działalności gospodarczej, nie mniej jednak wiąże się ściśle z charakterem i specyfiką tej działalności. Zawód pracownika ochrony powinien się odznaczać szczególną przejrzystością. Wprowadzone ograniczenie jest nie tylko dopuszczalne, ale także konieczne dla ochrony wartości wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji (wyrok z 17 grudnia 2003 r., SK 15/02).

Trybunał rozważał problem ograniczenia wolności działalności gospodarczej polegającej na wykonywaniu czynności prawnych niezastrzeżonych dla adwokatów i radców prawnych. Istotne znaczenie w tej sprawie miało ustalenie rozumienia pojęcia świadczenia pomocy prawnej oraz wynikające z przepisów ustaw o radcach prawnych i prawa o adwokaturze ograniczenia możliwości świadczenia tej pomocy wyłącznie do osób posiadających status adwokata lub radcy prawnego. Czynności zawodowe

zastrzeżone dla zawodu radcy prawnego bądź adwokata określają stosowne ustawy. Brak jest natomiast regulacji, czy istnieją i, ewentualnie, jaki jest zakres, tzw. czynności powszechne co do tego, dla wykonywania których nie istnieje obowiązek uzyskania szczególnego statusu zawodowego, zaś wystarczające jest ukończenie wyższych studiów prawniczych.

Trybunał odwołał się do nieobowiązującej aktualnie ustawy z 1988 r. o działalności gospodarczej, która wprowadziła szeroki zakres swobody prowadzenia działalności gospodarczej. Działalnością gospodarczą w rozumieniu tej ustawy było również świadczenie pomocy prawnej (obsługi prawnej) podmiotom gospodarczym w zakresie ich działalności gospodarczej przez spółki i spółdzielnie, w których uczestniczą adwokaci lub radcowie prawni wraz z definicją pomocy prawnej (obsługi prawnej) rozumianej jako doradztwo, sporządzanie opinii, a także zastępstwo procesowe wykonywane przez adwokata lub radcę prawnego. Ograniczenie świadczenia pomocy prawnej w postaci zastępstwa procesowego do adwokatów i radców prawnych mogło oznaczać, że w pozostałym zakresie nie było przeszkód do świadczenia pomocy prawnej w imieniu spółki czy spółdzielni przez prawników nie posiadających tego statusu. Uprawnione było więc stwierdzenie, że pojęcie czynności zawodowej polegającej na świadczeniu pomocy prawnej odnosić się może również do działań innej kategorii podmiotów. Natomiast skreślenie przepisu umożliwiającego prowadzenie działalności gospodarczej polegającej na świadczeniu pomocy prawnej było interpretowane przez korporacje jako przesądzenie, że działalność taka należy wyłącznie do adwokatów i radców prawnych, wykonujących swój zawód w kancelariach prawnych, zespołach i spółkach. Trybunał wyraził wątpliwości co do poprawności tej interpretacji.

Zawód radcy prawnego, podobnie jak i adwokata, jako reglamentowane, zastrzeżone są wyłącznie dla osób spełniających wymogi określone w ustawach o ich ustroju i obowiązują w treści niezmienionej od 1982 r. Wyłączność obejmuje uprawnienie do posługiwania się tytułem zawodowym adwokata lub radcy prawnego przez osoby wpisane na odpowiednie listy korporacyjne. Wykonywanie jakichkolwiek czynności w zakresie świadczenia pomocy prawnej w charakterze adwokata lub radcy prawnego przez osoby niewpisane na listy korporacyjne może być uznane za działanie bezprawne i rodzące odpowiedzialność karną. Nie ulega wątpliwości, że na gruncie ustaw o ustroju zawodów radcy prawnego i adwokata wykonywanie tych zawodów zostało przez ustawodawcę zastrzeżone dla osób, które spełniają kryteria w tych ustawach określone. Na uwagę w tym kontekście zasługuje też wyraźne unormowanie, chroniące tytuł zawodowy radcy prawnego i adwokata. Charakter reglamentowany obu tych za-

wodów związany jest z zaufaniem publicznym, jakim cieszyć się powinny osoby wykonujące ten zawód oraz ochroną klienta z uwagi na przedmiot świadczonych usług.

Trybunał wskazał, że przepisy ustawy o radcach prawnych zawierają przykładowe wyliczenie czynności wchodzących w zakres pomocy prawnej oraz określają, na czym polega wykonywanie zawodu radcy prawnego. Podobne uregulowania zawierają przepisy prawa o adwokaturze. Pomoc prawna została zdefiniowana bardzo ogólnie poprzez wskazanie przykładowego i otwartego katalogu czynności, obejmujących zarówno działania faktyczne, jak i prawne. Ustawowe wyliczenie czynności pomocy prawnej stanowi katalog otwarty, co nie oznacza, że można z tego wyprowadzić normę, stanowiącą o wyłączności adwokatów i radców prawnych w świadczeniu pomocy prawnej. Wykładnia taka może budzić wątpliwości tym bardziej, że w ustawach normujących ustrój innych zawodów prawniczych, np. notariuszy czy doradców podatkowych, wyraźnie przyznano osobom wykonującym te zawody uprawnienia do dokonywania czynności, które mieszczą się w tak szeroko rozumianym katalogu czynności pomocy prawnej. Zarówno w ustawie prawo o notariacie, jak i o doradztwie podatkowym zdefiniowano w sposób wyczerpujący czynności notarialne oraz czynności doradztwa podatkowego. Gdyby intencją ustawodawcy było wprowadzenie wyłączności adwokatów i radców prawnych w zakresie świadczenia pomocy prawnej, należało zdefiniować pomoc prawną w sposób wyczerpujący i jednoznaczny albo przez podanie zamkniętego katalogu czynności stanowiących pomoc prawną, albo też przez odesłanie do innych obowiązujących ustaw regulujących wykonywanie zawodów prawniczych i zastrzeżenie, że w pozostałym zakresie uprawnienie do świadczenia pomocy prawnej przysługuje jedynie adwokatom i radcom prawnym. W ustawie o radcach prawnych, jak i w prawie o adwokaturze brak jest ponadto wyraźnego przepisu stanowiącego, że wykonywanie czynności z zakresu pomocy prawnej zastrzeżone jest wyłącznie dla radców prawnych i adwokatów.

Ustawa o radcach prawnych jako dopuszczalny wyjątek od zasady wyłączności traktuje udzielanie opinii prawnych przez nauczycieli akademickich posiadających wyższe wykształcenie prawnicze oraz przez posiadających takie wykształcenie pracowników organów państwowych i samorządowych w ramach wykonywania przez nich obowiązków pracowniczych. Wyłączność adwokatów i radców prawnych w zakresie świadczenia pomocy prawnej, z ustawowo określonym wyjątkiem w stosunku do opinii prawnych, miałyby wynikać z rozumowania *a contrario*. Ogólny, nieostry, otwarty i nieprecyzyjny charakter definicji pomocy praw-

nej zawartej w ustawach o zawodzie adwokata i radcy prawnego uniemożliwia przyjęcie stanowiska, że ustawodawca ustanowił wyjątek od reguły, skoro istnienie samej reguły budzi wątpliwości. Trybunał przypomniał, że *argumentum a contrario* (dowód z przeciwieństwa) używany jest w ramach wykładni prawa dla umocnienia rezultatów wykładni literalnej, zwłaszcza przeciwko wykładni rozszerzającej w odniesieniu do przepisów wyjątkowych lub ograniczających wolności i prawa. Nieuzasadnione jest wnioskowanie o istnieniu reguły z przepisu ustanawiającego wyjątek, ponieważ wyjątek nigdy nie potwierdza reguły. Wyjątki nie powinny być interpretowane rozszerzająco, także w tym znaczeniu, że ich istnienie nie może potwierdzać niewyrażonego przez ustawodawcę generalnego zakazu dokonywania pomocy prawnej. Z uwagi na ogólny, nieostry, otwarty i nieprecyzyjny charakter definicji pomocy prawnej trudno jest przyjąć, że w sposób oczywisty z przepisów ją normujących wynika wyłączność radców prawnych i adwokatów w zakresie dokonywania czynności należących do pomocy prawnej. Tym bardziej nie może stanowić podstawy do ograniczenia wolności działalności gospodarczej, które to muszą uwzględniać przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji (wyrok z 26 listopada 2003 r., SK 22/02).

II. KONSTYTUCYJNE WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI

1. Zasada poszanowania godności człowieka

W kontekście badania zgodności z Konstytucją znowelizowanych przepisów ustawy lustracyjnej w 2003 r. Trybunał rozważał ich związek z art. 30 Konstytucji uznającym przyrodzoną i niezbywalną godność człowieka za wartość nienaruszalną, której poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Godność człowieka, jako wartość transcendentna, pierwotna wobec innych praw i wolności człowieka (dla których jest źródłem), przyrodzona i niezbywalna, towarzyszy człowiekowi zawsze i nie może być naruszona ani przez prawodawcę, ani przez określone czyny innych podmiotów. W tym znaczeniu człowiek zawsze zachowuje godność i żadne zachowania nie mogą go tej godności pozbawić ani jej naruszyć. Godność człowieka podlega ochronie bezwzględnej. Jest to jedyne prawo, wobec którego nie byłoby możliwe zastosowanie zasady proporcjonalności.

Godność człowieka występuje również jako prawo osobiste obejmujące wartości życia psychicznego każdego człowieka oraz te wszystkie wartości, które określają podmiotową pozycję jednostki w społeczeństwie i które składają się, według powszechnej opinii, na szacunek należny każdej osobie. Godność w tym drugim znaczeniu może być przedmiotem naruszenia, może być dotknięta przez zachowania innych osób oraz regulacje prawne. Te ostatnie, aby można było je uznać za sprzeczne (niezgodne) z zasadą chronioną art. 30 Konstytucji, musiałyby poniżyć jednostkę, krzywdząco ją traktować, godzić w jej status obywatelski, społeczny czy zawodowy, wywołując usprawiedliwione okolicznościami intersubiektywne przeświadczenie, że jednostkę dotknęła przez takie regulacje prawne niesprawiedliwa, nieuzasadniona krzywda.

Naruszenie prawa do życia prywatnego nie jest równoznaczne z naruszeniem godności. Prawo do ochrony życia prywatnego, tak jak każda inna wolność i prawo jednostki, znajduje swoje umocowanie aksjologiczne w godności osoby. Obejmuje ono najważniejsze wartości, które nie korzystają z innych, samodzielnych gwarancji na gruncie konstytucyjnym, a które dotyczą istoty pozycji jednostki w społeczeństwie, jej relacji do innych osób oraz do władzy publicznej. Nie może być traktowane w kategoriach

absolutnych i również może podlegać ograniczeniu stosownie do kryteriów określonych przez zasadę proporcjonalności.

Jawność życia publicznego w państwie demokratycznym wymaga czasem, by o osobach publicznych ujawniać informacje, które mogą wywoływać w opinii społecznej negatywne reakcje. Naruszenie dobrego imienia osoby publicznej, np. przez publikacje prasowe jest jednak niejednokrotnie usprawiedliwione interesem publicznym i ochroną demokratycznych instytucji państwa. Nikt nie może być zmuszony do pełnienia funkcji publicznej. Wynikające stąd ograniczenia i niedogodności dla osoby sprawującej taką funkcję są więc poddawane ocenie w zupełnie innej płaszczyźnie niż problematyka ochrony godności człowieka (wyroki z: 5 marca 2003 r., K 7/01, 14 lipca 2003 r., SK 42/01).

2. Zasada proporcjonalności

Do zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji) Trybunał odwoływał się we wszystkich rozstrzygnięciach, w których ustawodawca ograniczał konstytucyjne prawa i wolności. Zasada ta stanowi podstawową dyrektywę postępowania organu legislacyjnego przy wszelkich ingerencjach w konstytucyjne prawa i wolności. Zdaniem Trybunału zarzut naruszenia zasady proporcjonalności można uznać za udowodniony w sytuacji, gdy z punktu widzenia reguł kultury prawnej i zasad racjonalności ingerencja prawodawcza była nadmierna w stosunku do zamierzonych celów, albo też owe cele pozostawały poza legitymowanym w ustroju demokratycznym dopuszczalnym zakresem działania władzy. Stwierdzenie naruszenia zasady proporcjonalności nie może polegać na opowiedzeniu się przez TK po jednej ze stron w sporze o zasadność konkretnej regulacji. Tego rodzaju ocena może natomiast zostać sformułowana w sytuacji, w której zasady racjonalności i standardy kultury prawnej pozwalają na jednoznaczne uznanie ingerencji prawodawczej za nadmierną (wyrok z 18 lutego 2003 r., K 24/02).

3. Zasada równości

W 2003 r. Trybunał wielokrotnie odnosił się do utrwalonych w orzecznictwie TK reguł, nakazujących przestrzeganie przez prawodawcę zasady określonej w art. 32 ust. 1 Konstytucji, nakazującej równe traktowanie podmiotów w obrębie danej kategorii, bez różnicowań zarówno dyskryminujących, jak i faworyzujących. Zasada równości ma na gruncie Kon-

stytucji rangę generalnej zasady dotyczącej całokształtu praw, wolności i obowiązków obywatelskich. Wszelkie jej ograniczenia nie wynikające z dążenia do osiągnięcia faktycznej równości pomiędzy podmiotami charakteryzującymi się wspólną cechą relewantną byłoby niedopuszczalne. Cechą wspólną decydującą o podobieństwie danej grupy podmiotów może być zarówno cecha faktyczna, jak i prawna, a ustalenie jej istnienia dokonuje się z uwzględnieniem treści i celu przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma. Zasada równości nie ma bezwzględnego charakteru, a więc w pewnych okolicznościach pozwala na różnicowanie sytuacji prawnej podmiotów podobnych. Wprowadzone zróżnicowanie musi mieć charakter racjonalnie uzasadniony (nie według dowolnie ustalonego kryterium), proporcjonalny (waga problemu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych) oraz musi pozostawać w jakimś związku z normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych, z poszanowaniem zasady sprawiedliwości (wyroki z: 6 stycznia 2003 r., K 24/01, 27 stycznia 2003 r., SK 27/02, 19 lutego 2003 r., P 11/02, 5 marca 2003 r., K 7/01, 7 kwietnia 2003 r., P 7/02, 15 kwietnia 2003 r., SK 4/02, 14 kwietnia 2003 r., K 34/02, 19 maja 2003 r., K 39/01, 20 maja 2003 r., SK 10/02, 2 czerwca 2003 r., SK 34/01, 10 czerwca 2003 r., K 16/02, 17 grudnia 2003 r., SK 15/02).

Różnicowanie podmiotów podobnych w sposób uniemożliwiający ojcu biologicznemu prawo do ustalenia ojcostwa narusza normy określone w art. 32 ust. 1 Konstytucji. Konstytucyjny nakaz jednakowego traktowania podmiotów prawa w obrębie określonej klasy nie ma charakteru absolutnego, jednakże odstępstwo jest konstytucyjnie dopuszczalne, jeżeli kryterium przyjęte za podstawę różnicowania pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji, waga interesu chronionego pozostaje w odpowiedniej proporcji do wagi interesu naruszonego, a kryterium różnicowania pozostaje w związku z wartościami konstytucyjnymi, które uzasadniają przyjęte przez ustawodawcę różnicowanie. W tej sprawie Trybunał nie podzielił stanowiska ustawodawcy o niezbędności wprowadzenia przepisów dyskryminujących ojca dziecka (wyrok z 7 października 2003 r., K 4/02)

Każda ingerencja w sferę praw i wolności musi uwzględniać granice zakreślone pojęciem „konieczności” w rozumieniu art. 31 ust. 3 Konstytucji. Należy też pamiętać, że identyczne traktowanie osób będących w różnej sytuacji może być uznane za dyskryminujące, o ile z punktu widzenia celu, funkcji, treści określonej regulacji prawnej występują cechy różnicu-

jące poszczególne kategorie podmiotów. W tej płaszczyźnie Trybunał rozważał przepisy ustawy lustracyjnej, określające obowiązek publikacji informacji o pracy lub służbie w organach bezpieczeństwa państwa. Obowiązek publikacji samego faktu pracy, służby lub współpracy z organami bezpieczeństwa państwa dotyczy osób poddawanych lustracji, niezależnie od rodzaju czy charakteru sprawowanych funkcji. Formuła publikacji w Dzienniku Urzędowym ma charakter jednolity dla różnorodnych stanów prawnych i faktycznych wobec wszystkich kategorii osób, bez względu na rodzaj i okres przejawianej przez nie aktywności, a więc na identycznym potraktowaniu przez ustawodawcę nietożsamyh sytuacji. Dla osób, które pełniły w organach bezpieczeństwa np. funkcje pomocnicze, publiczne ujawnienie formalnego statusu związanego z taką funkcją może mieć istotne znaczenie. Ujawnianie publicznie informacji niekompletnej, nie zawierającej danych, które mogą mieć znaczenie dla danej osoby może być bowiem porównane z niedopuszczalnym ujawnieniem informacji jako takiej i z tej racji stanowi naruszenie art. 47 Konstytucji. W ocenie Trybunału w przedmiotowej sprawie nastąpiło naruszenie art. 32 Konstytucji w związku z art. 47 w zakresie, w jakim publikowana w Dzienniku Urzędowym informacja nie pozwala na zróżnicowanie sytuacji poszczególnych osób podlegających procedurze lustracyjnej. Oznacza to nakaz uwzględnienia w publikowanej treści oświadczenia dodatkowej informacji o funkcji i czasie jej pełnienia w organach bezpieczeństwa państwa (wyrok z 5 marca 2003 r., K 7/01).

4. Zasady odpowiedzialności karnej

Konstytucja w art. 42 ust. 1 określa zasadę wyłączności ustawy w sferze prawa represyjnego. Oznacza to gwarancję wyłączności ustawy w ustanawianiu przepisów karnych, których celem jest poddanie obywatela jakiejś formie ukarania czy sankcji. Podstawowe znamiona czynu zabronionego muszą zostać określone w ustawie w sposób odpowiadający pewnym minimalnym wymogom precyzji, tak aby adresat normy prawnej mógł zorientować się na podstawie samej tylko ustawy, co do zasadniczej treści ustanowionego zakazu (zasada określoności regulacji z zakresu prawa represyjnego). Konstytucja ustanawia zakaz karania za czyn, który nie był zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w chwili jego popełnienia. Zakres przedmiotowy stosowania wymienionych gwarancji wyznacza konstytucyjne pojęcie odpowiedzialności karnej. Zakres stosowania art. 42 Konstytucji obejmuje nie tylko odpowiedzialność karną w ścisłym tego słowa znaczeniu, a więc odpowiedzialność za przestępstwa, ale rów-

niez inne formy odpowiedzialności prawnej związane z wymierzaniem kar wobec jednostki. Przedstawione zasady konstytucyjne obejmują różne dziedziny prawa represyjnego, w tym m.in. prawo wykroczeń (wyrok z 26 listopada 2003 r., SK 22/02).

Obowiązkiem ustawodawcy jest określenie znamion czynu zabronionego (czyn zabroniony, rodzaj oraz wysokość kar i zasady ich wymierzania), natomiast dopuszczone jest ich sprecyzowanie przez akty podustawowe. Nie należy, zdaniem Trybunału, interpretować art. 42 ust. 1 Konstytucji w taki sposób, który pojęcie ustawy rozszerza na wszystkie rozporządzenia wydane zgodnie z art. 92 Konstytucji. Dopuszczalne jest doprecyzowanie w aktach wykonawczych wydanych w zgodzie z art. 92 Konstytucji, określonych w ustawie: podmiotu, znamion przedmiotowych przestępstwa oraz kary. Rola aktu podustawowego polega w tym przypadku na dookreśleniu pewnych elementów czynu zabronionego, który zabroniony został przez ustawodawcę. Zwłaszcza w odniesieniu do przestępstw przeciwko mieniu, obrotowi gospodarczemu czy przeciwko interesom fiskalnym państwa konstrukcja ustawy karnej, która by całkowicie wykluczała potrzebę odwołania się do rozporządzeń regulujących określoną sferę działalności, byłaby trudna do sprecyzowania (wyrok z 8 lipca 2003 r., P 10/02).

5. Prawo do sądu

W 2003 r. szereg wypowiedzi Trybunału dotyczyło prawa do sądu. W świetle orzecznictwa Trybunału prawo do sądu obejmuje w szczególności prawo dostępu do sądu, polegające na możliwości uruchomienia postępowania przed sądem, prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, oraz prawo uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd, a także prawo do wznowienia postępowania. Zakres prawa do sądu ujęty jest szeroko i obejmuje wszelkie sytuacje, w których pojawia się konieczność rozstrzygnięcia o prawach danego podmiotu, a jednocześnie natura tych stosunków prawnych wyklucza arbitralność rozstrzygnięcia o sytuacji prawnej podmiotu przez drugą stronę tego stosunku (np. spory na tle podległości służbowej) z uwagi na treść art. 77 ust. 2 Konstytucji, który wyłącza możliwość zamykania przez ustawę drogi sądowej w zakresie dochodzenia przez jednostkę jej konstytucyjnych wolności lub praw.

Postępowanie sądowe musi odpowiadać wymogom sprawiedliwej procedury, zapewniającej stronom uprawnienia procesowe polegające na zapewnieniu jednostce prawa do wysłuchania oraz realnej możliwości przed-

stawienia swoich racji i zobowiązania sądu do ich rozważenia. Sprawiedliwość proceduralna w postępowaniu cywilnym nie jest urzeczywistniana w identyczny sposób, jak w postępowaniu sądowno-administracyjnym lub karnym. Spory cywilnoprawne, powstające na tle stosunków prawnych opartych na zasadzie równorzędności, powinny być rozpatrywane w postępowaniu sądowym opartym na zasadzie równości stron.

Zgodnie z art. 176 ust. 2 Konstytucji ustroj i właściwość sądów oraz postępowanie przed sądami określają ustawy. Regulacja postępowania sądowego musi spełniać wymóg określoności, co oznacza obowiązek formułowania przepisów odpowiadających kryteriom minimalnej zrozumiałości i precyzji językowej oraz zapewniać wystarczający stopień związania decyzji organów państwowych. Ustawy regulujące postępowanie sądowe muszą w szczególności w sposób precyzyjny normować prawa stron, zaskarżanie orzeczeń sądowych oraz muszą one być tak zredagowane, aby jednostka mogła przewidzieć konsekwencje swoich postępowań, a także przewidzieć decyzje organów państwowych. Postępowanie przed sądem powinno zostać tak ukształtowane, aby strony mogły bez zbędnej zwłoki uzyskać rozstrzygnięcie, które podlega wykonaniu. Prawo do sądu obejmuje ponadto efektywne wykonanie orzeczenia w rozsądnym terminie. Prawo do sądu zakłada stabilność i trwałość orzeczeń sądowych, zgodnie z zasadą gwarantującą pewność i bezpieczeństwo obrotu prawnego.

Istotne z punktu widzenia prawa do sądu jest szerokie pojęcie sprawy, o którym mowa w art. 45 Konstytucji. Pozwala to na stwierdzenie, że ochroną prawa do sądu jest objęty poszkodowany przestępstwem. Zarówno w polskim systemie prawnym, jak i w art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, standard prawa do sądu realizowanego w postępowaniu karnym nie jest identyczny dla sprawcy i dla pokrzywdzonego jego czynem. Prawo do sądu pokrzywdzonego nie wyczerpuje się w ramach postępowania w sprawie karnej, jakkolwiek i sprawcy, i poszkodowanemu służy prawo do wymiaru sprawiedliwości przez sąd. Poszkodowany bowiem może realizować swe prawo do sądu także w postępowaniu przed sądem cywilnym. W dotychczasowym orzecznictwie TK rozróżniono sytuacje, gdy sąd wykonuje czynności związane ze sprawowaniem funkcji wymiaru sprawiedliwości i gdy np. sprawuje kontrolę nad czynnościami postępowania przygotowawczego. Konstytucyjność rozwiązań przepisów normujących tego rodzaju kontrolę podlega jedynie ocenie z punktu widzenia art. 45, 77 ust. 2 i 78 Konstytucji, a nie zaś z art. 175 i 176. W art. 45 ust. 1 Konstytucji prawo do sądu obejmuje prawo do sądowego wymiaru sprawiedliwości, a więc merytorycznego rozstrzygnięcia w zakresie praw jednostki oraz prawo do sądowej kontroli aktów go-

dzących w konstytucyjnie gwarantowane wolności jednostki. Artykuł 176 Konstytucji, wymagający dwuinstancyjności postępowania odnosi się tylko do prawa do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy przez sądy, a nie do sytuacji, gdy sądy działają jako organ kontroli innych aktów władzy publicznej rozstrzygających sprawy jednostek po to, aby ustrzec je przed arbitralnością władzy (wyrok z 12 maja 2003 r., SK 38/02).

W ramach postępowania hybrydowego procedura postępowania przed organami administracji publicznej oraz procedura sądowa muszą być ukształtowane w sposób stanowiący zintegrowaną całość. Procedura sądowa musi być w odpowiedni sposób związana z procedurą uprzednio zastosowaną w tej samej sprawie przez organ administracji publicznej. Potrzebne są szczególne regulacje dokonujące odpowiednich modyfikacji w procedurze cywilnej, którą posługuje się sąd ochrony konkurencji i konsumentów. Dlatego i w zakresie zwrotu kosztów postępowania przed sądem ochrony konkurencji i konsumentów nie powinny być mechanicznie przyjęte zasady z art. 98 i następnych k.p.c., a opracowana odrębna regulacja, dostosowana do charakteru całego rozpatrywanego postępowania hybrydowego oraz zgodnie z prawem do sprawiedliwej procedury sądowej. Każde postępowanie powinno tworzyć jednolity ciąg stadiów pozostających ze sobą w ścisłym związku przyczynowym.

W postępowaniu hybrydowym sprawa jest na początku rozpatrywana przez organ administracji publicznej, a w wyniku odwołania jest rozpatrywana przez sąd. W tej sytuacji procedura sądowa musi być więc w jakiś sposób związana z procedurą uprzednio zastosowaną w tej samej sprawie przez organ administracji publicznej. Potrzebne są szczególne regulacje dokonujące odpowiednich modyfikacji w procedurze cywilnej, którą posługuje się sąd ochrony konkurencji i konsumentów.

W postępowaniu administracyjnym koszty obejmują wydatki ponoszone przez organ prowadzący postępowanie, strony i innych uczestników postępowania, w związku z jego przebiegiem. Sądowe postępowanie cywilne z zasady toczy się na wniosek uprawnionego podmiotu, natomiast postępowanie administracyjne może toczyć się zarówno na skutek wszczęcia go na wniosek strony, jak i z urzędu. Koszty postępowania zasadniczo obciążają organ, gdy postępowanie toczy się z urzędu. Koszty przenoszone są tu na stronę tylko w określonych sytuacjach, gdy potrzeba ich poniesienia jest związana z określonymi czynnościami. Nie obowiązuje więc generalna zasada, że organ może kosztami postępowania wszczętego z urzędu obciążać stronę uznając, że zostały one poniesione w jej interesie. Ustawowym obowiązkiem organu jest obowiązek dochodzenia prawdy obiektywnej. Strona ponosi koszty, które wynikły z jej winy oraz takie,

które zostały poniesione w jej interesie lub na jej żądanie, a nie wynikają z ustawowego obowiązku organów prowadzących postępowanie. W postępowaniach administracyjnych wszczynanych na wniosek strony, jej obowiązkiem jest uprzednie wniesienie wymaganej opłaty.

W postępowaniu przed Prezesem Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów specjalne przepisy regulują problematykę kosztów tego postępowania.

W poszukiwaniu reguł, na których powinien opierać się zwrot kosztów w postępowaniu sądowym, toczącym się w wyniku odwołania od decyzji, mamy z jednej strony reguły zwrotu kosztów w postępowaniu administracyjnym, a z drugiej reguły zwrotu kosztów w postępowaniu cywilnym rozbitym jeszcze na odmienne zasady w postępowaniu procesowym i nieprocesowym.

Oceniając istniejące rozwiązania w zakresie zwrotu kosztów postępowania Trybunał wskazał, że nowe uregulowanie instytucji zwrotu kosztów postępowania przed sądem ochrony konkurencji i konsumentów powinno z jednej strony uwzględniać możliwość realizacji przez wnoszącego odwołanie jego prawa do sądu (w celu zakwestionowania decyzji uważanych za sprzeczne z prawem), z drugiej – umożliwiać organowi publicznemu (mającemu chronić konkurencję i konsumentów) sprawne wykonywanie jego ustawowych obowiązków w ramach jego możliwości finansowych (wyrok z 2 lipca 2003 r., K 25/01).

Prawo do sądu nie ma jednak charakteru absolutnego. Realizacja innych wartości i norm konstytucyjnych może wymagać wzruszenia prawomocnych orzeczeń sądowych. W wyjątkowych i ściśle określonych sytuacjach rażących naruszeń prawa należy, w konsekwencji, dopuścić możliwość odstępstwa od zasady trwałości orzeczeń sądowych.

Realizacja prawa do sądu nie może doznawać takich ograniczeń, które naruszałyby samą istotę tego prawa, np. przez wyłączenie drogi sądowej, co jest zabronione przez art. 77 ust. 2 Konstytucji, ale również przez takie ukształtowanie wymagań proceduralnych, które czynią uruchomienie postępowania nadmiernie utrudnionym. Unormowania dotyczące kosztów postępowania (w tym ich wysokości, zasad ich ponoszenia przez strony oraz odstępstw od tych zasad itp.) są ściśle związane z realizacją konstytucyjnych reguł porządku prawnego, które gwarantują skuteczną ochronę praw jednostek przez dostęp do sądu. Jest to ingerencja w istotę prawa do sądu, gdyż obarczenie strony odwołującej się od decyzji obowiązkiem poniesienia kosztów postępowania, które ma służyć ochronie jej praw, bez względu na wynik tego postępowania, może w praktyce prowadzić do zaniechania korzystania z tego środka prawnego, nawet wtedy, gdy decyzja

w oczywisty sposób godzi w obowiązujący porządek prawny (wyroki z: 19 lutego 2003 r., P 11/02, 24 lutego 2003 r., K 28/02, 5 marca 2003 r., K 7/01, 11 marca 2003 r., SK 8/02, 12 maja 2003 r., SK 38/02, 2 lipca 2003 r., K 25/01, 9 czerwca 2003 r., SK 5/03, 28 stycznia 2003 r., SK 37/01, 7 października 2003 r., K 4/02, 4 listopada 2003 r., SK 30/02, 16 grudnia 2003 r., SK 15/02).

Obowiązek sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy wyrażony w art. 45 Konstytucji odnosi się także do procedury stosowanej przez sąd. Wymóg sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy nie odnosi się natomiast do samej treści rozstrzygnięcia. Z art. 45 Konstytucji nie można wyprowadzać ogólnego prawa podmiotowego do uzyskania orzeczenia sądowego o treści zgodnej z zasadami sprawiedliwości. Treść orzeczeń sądowych jest zeterminowana przez normy prawa materialnego (wyrok z 10 czerwca 2003 r., SK 37/02).

Trybunał wielokrotnie wyrażał stanowisko, że prawo do sądu nie jest bezwzględne i absolutne, niepodlegające jakimkolwiek ograniczeniom i w konsekwencji, stwarzałoby uprawnionemu nieograniczoną możliwość ochrony swych praw na drodze sądowej. Ograniczenie prawa do sądu może być konieczne ze względu na inne wartości powszechnie szanowane w państwie prawnym, jak w szczególności bezpieczeństwo prawne, zasada legalizmu czy inne wartości konstytucyjne (wyroki z: 7 października 2003 r., K 4/02, 4 listopada 2003 r., SK 30/02).

Prawo do odszkodowania

Trybunał odniósł się również do zasady określonej w art. 77 ust. 1 Konstytucji dotyczącej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez władzę publiczną. Odpowiedzialność odszkodowawcza przewidziana w art. 77 ust. 1 Konstytucji związana jest z działalnością każdego organu władzy publicznej i nie jest uzależniona od tego, czy działanie organu jest zawinione. Ustawodawca zwykły nie może ograniczać materialnoprawnego zakresu konstytucyjnego prawa do odszkodowania z art. 77 ust. 1 Konstytucji. Prawo do odszkodowania nie może być rozważane wyłącznie w jego formalnoprawnym wymiarze, ale musi zawierać stosowne materialnoprawne gwarancje jego realizacji. Oznacza to, że ustawodawca winien nie tylko zapewnić poszkodowanemu odpowiednie procedury umożliwiające dochodzenie przed niezależnym, bezstronnym i niezawisłym sądem praw i wolności oraz zgodnego z wymogami sprawiedliwości i jawności ukształtowania tych procedur, ale nadto musi zagwarantować prawo do wyroku sądowego, a więc prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia

jego sprawy przez sąd. Gwarancja prawa do sądu, której dotyczy ust. 2 art. 77 Konstytucji, w zakresie „sprawy” o wynagrodzenie szkody w rozumieniu ust. 1 art. 77 Konstytucji, musi być rozpoznawana na tle stworzonych poszkodowanemu możliwości poddania ocenie sądu wszystkich materialnoprawnych przesłanek regulacji ustawowej, która określa zakres prawa do odszkodowania (wyrok z 7 października 2003 r., K 4/02).

Art. 77 ust. 1 Konstytucji nie wskazuje wyczerpująco ani jaka szkoda ma podlegać naprawieniu, nie rozstrzyga, co decyduje o wymaganej przesłance bezprawności, ani nie wspomina o drodze realizacji uprawnienia odszkodowawczego. Te kwestie muszą być subsydiarnie uregulowane w ustawach zwykłych. Kreuje natomiast prawo konstytucyjne podmiotowe po stronie osoby, której bezprawne działanie władzy publicznej wyrządziło szkodę. Szkodę wywołać może zarówno bezprawie konstytucyjne (naruszenie praw i wolności jednostki normowane w Konstytucji) leżące u źródeł szkody, jak i naruszenie prawa przez władzę publiczną (i wyrażenie w ten sposób szkody) związane z innymi postaciami wadliwości. Bezprawne działanie władzy publicznej może bowiem przybierać różne postacie. W przypadku zachowania funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonych mu czynności problem odpowiedzialności (także i pojęcia bezprawia) reguluje art. 417 k.c. Szczególną postacią bezprawnego zachowania władzy publicznej przewidziano w art. 160 § 1 k.p.a. i art. 260 ordynacji podatkowej. Nie wyczerpuje to jednak bynajmniej wszystkich form bezprawnego działania władzy państwowej.

Zanim nastąpiła konstytucjonalizacja prawa podmiotowego do odszkodowania w art. 77 ust. 1 Konstytucji wszystkie przypadki regulowane były na poziomie ustawy zwykłej (k.c., k.p.a., a później ordynacja podatkowa). Od momentu wprowadzenia na szczybel Konstytucji zasady konstytucyjnego prawa do naprawienia szkody wyrządzonej przez bezprawne zachowania władzy publicznej system stanów faktycznych przewidujących reparację na wypadek szkody wyrządzonej bezprawnie przez władzę publiczną uległ radykalnej zmianie. Datą graniczną jest 17 października 1997 r. Pojawienie się tej zasady w art. 77 ust. 1 Konstytucji wprowadziło gwarancję, że ekonomiczny skutek błędów czy pomyłek nie będzie obciążał poszkodowanego. Należy to rozumieć nie tylko jako wzmocnienie ochrony praw majątkowych (art. 64 Konstytucji), ale także jako gwarancję, że aparat władzy publicznej, dążąc do eliminacji niepożądanych skutków odszkodowawczych, doprowadzi do urealnienia zasady działalności opartej na prawie i w granicach prawa, zgodnie z art. 7 Konstytucji. Z tego punktu widzenia art. 77 Konstytucji jest nie tylko źródłem prawa pod-

miotowego dla poszkodowanego, ale zawiera w sobie jednocześnie instytucjonalną gwarancję dla zasady praworządności.

Określone w art. 77 ust. 1 Konstytucji prawo podmiotowe wiąże się z bezprawnym wyrządzeniem szkody przez władzę publiczną, bez bliższego sprecyzowania form, w jakich to następuje, co oznacza, że wszystkie regulacje dotyczące sprawowania tej władzy są objęte tym prawem. Dotyczy to także zachowań opisanych w art. 160 § 1 k.p.a. i 260 § 1 ordynacji podatkowej. Konstytucyjny mechanizm naprawiania szkód wyrządzonych obejmuje zasadę pełnego odszkodowania dla sytuacji, gdzie przed 17 października 1997 r. źródło szkody było określone w art. 417 i 418 k.c., art. 160 § 1 k.p.a. i 260 § 1 ordynacji podatkowej.

Zasada określona w art. 77 ust. 1 Konstytucji, podobnie jak w art. 45 ust. 1 Konstytucji nie jest prawem absolutnym. Art. 77 ust. 1 Konstytucji posługuje się formułą ogólną i niedookreśloną. Nie wyklucza możliwości ograniczenia odszkodowania w ramach przyszłych regulacji związanych z odpowiedzialnością władzy publicznej. Regulacje te muszą jednak podlegać ocenie z punktu widzenia zachowania przez ustawodawcę proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji) i racjonalności (wyrok z 23 września 2003 r., K 20/02).

W ocenie Trybunału prawo do wynagrodzenia za szkody z art. 77 ust. 1 Konstytucji nie ma zastosowania do osób represjonowanych przez organy radzieckie. Byłoby to nieuprawnione rozszerzenie odpowiedzialności państwa za działania jego organów. Zdaniem Trybunału nawet całkowite pominięcie w ustawie osób represjonowanych przez władze radzieckie nie mogłoby być oceniane jako sprzeczne z porządkiem konstytucyjnym (wyrok z 18 listopada 2003 r., P 6/03).

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego

W 2003 r. Trybunał wydał 9 wyroków, w których przedmiotem rozstrzygnięcia były przepisy k.p.c. Na uwagę zasługuje rozstrzygnięcie w wyroku z 19 lutego 2003 r., P 11/02, w którym Trybunał uznał niekonstytucyjność § 2 art. 393⁴ k.p.c. dającego Rzecznikowi Praw Obywatelskich prawo do wniesienia kasacji w terminie 6 miesięcy od dnia doręczenia orzeczenia stronie. Trybunał, wyważając racje przemawiające z jednej strony za koniecznością utrzymania w systemie prawnym instrumentu pozwalającego na skuteczną ochronę praw i wolności gwarantowanych w Konstytucji, a z drugiej strony racje przemawiające za potrzebą pewnych i jednoznacznych regulacji w zakresie ustalenia chwili uprawomocnienia się orzeczenia sądowego, uznał, że kwestia ustalenia chwili uprawomocnienia

nia się orzeczenia sądowego musi zostać uregulowana w sposób niepozostawiający wątpliwości interpretacyjnych. W ślad za wyrokiem Trybunał wydał postanowienie sygnalizacyjne (postanowienie z 12 marca 2003 r., S 1/03), w którym zasygnalizował niezbędną rolę działań ustawodawczych zmierzających do usunięcia luki prawnej dotyczącej braku systemowego uregulowania środków zaskarżenia w sprawach cywilnych naruszających konstytucyjne wolności i prawa. W wyroku z 20 maja 2003 r., SK 10/02, wydanym na tle stanu faktycznego, w którym skarżący nie mógł uzyskać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem o odrzuceniu pozwu, mimo uzyskania korzystnego dla siebie wyroku TK (SK 12/99), Trybunał orzekając o zgodności z Konstytucją art. 399 i art. 401¹ § 1 k.p.c. wskazał, że wznowienie postępowania nie było konieczne, ponieważ skarżący mógł ponownie wystąpić z powództwem cywilnym. W wyroku z 9 czerwca 2003 r., SK 5/03 Trybunał uznał niekonstytucyjność art. 401¹ § 1 k.p.c. w zakresie dotyczącym wyroków uprawomocniających się z mocą wsteczną wskutek odmowy przyjęcia lub odrzucenia kasacji. Trybunał wskazał tu na potrzebę sięgania do innych przepisów i instrumentów proceduralnych, będących w dyspozycji organów, które po wydaniu orzeczenia przez TK mają orzekać o konsekwencjach tego orzeczenia na podstawie nowego stanu prawnego. W wyroku z 2 lipca 2003 r., K 25/01 Trybunał, orzekając o niekonstytucyjności art. 479⁵⁴, 479⁶⁵ i 479⁷⁶ k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewidują zwrotu kosztów postępowania, zwrócił uwagę na potrzebę nowej regulacji zwolnienia od kosztów sądowych (bez uszczerbku dla strony wygrywającej sprawę) obejmującej specyfikę postępowań sądowych uruchamianych w wyniku odwołań od decyzji Prezesów Urzędów: Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Regulacji Energetyki, Regulacji Telekomunikacji i Poczty, Transportu Kolejowego. W wyroku z 28 stycznia 2003 r., SK 37/01 Trybunał uznał niezgodność art. 5 ust. 2 ustawy z 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (w związku z art. 393 § 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od 1 lipca 2000 r.) w zakresie, w jakim nie przewiduje szczególnej regulacji dotyczącej przyjęcia do rozpoznania kasacji złożonych przed 1 lipca 2000 r. od wyroków Sądu Antymonopolowego. Ustawodawca nie przewidział w postępowaniu antymonopolowym możliwości uzupełnienia kasacji sanującego w ramach „przedsądu” wady, których strona nie mogła przewidzieć w momencie złożenia kasacji pod rządą dawnych przepisów. Trybunał zwrócił uwagę, że specyficzna funkcja procesowa kasacji, jako jedyne go środka zaskarżenia w postępowaniu antymonopolowym, nie po-

winna być pominięta przy kształtowaniu reguł intertemporalnych, odnoszących się do rozpoznania kasacji oraz do unormowań „przedsądu” w postępowaniu antymonopolowym. W wyroku z 9 czerwca 2003 r., SK 12/03 niekonstytucyjność wskazanego wyżej przepisu orzeczono w zakresie, w jakim nie przewiduje regulacji przejściowej dotyczącej przyjęcia do rozpoznania kasacji złożonych przed 1 lipca 2000 r.

6. Prawo do prywatności

Prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu określone w art. 47 Konstytucji było podstawą kontroli w sprawie odnoszącej się do obowiązku publikowania tzw. oświadczeń lustracyjnych przez osoby pełniące funkcje publiczne. Wynikające z ustawy z 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne ograniczenie prawa do prywatności spełnia określoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji przesłankę konieczności w demokratycznym państwie prawa dla jego bezpieczeństwa. Ponadto każdy, kto decyduje się na pełnienie funkcji publicznej, ma świadomość następstw tego faktu w postaci upublicznienia pewnego zakresu informacji należących do sfery prywatności. Podejmując samodzielną i świadomą decyzję powinien uwzględnić pozytywne i negatywne konsekwencje, wkalkulowując określone ograniczenia oraz dyskomfort związany z ingerencją w życie prywatne.

W odniesieniu do osób, które muszą ujawnić te powiązania, nawet jeśli możliwe byłoby ustalenie, że nie miały one nic wspólnego z istotą funkcji aparatu bezpieczeństwa, Trybunał wyraził pogląd, że dla zachowania przyjętej przez ustawodawcę koncepcji lustracji jako szczególnej procedury nienakierowanej na odpowiedzialność osób lustrowanych, konieczne jest objęcie zakresem obowiązku ujawnienia informacji o przeszłości wszystkich funkcjonariuszy i pracowników organów bezpieczeństwa, a więc oparcie się na kryterium formalnym i maksymalnie zobiektywizowanym. Inna koncepcja przeczyłaby roli, jaką mechanizmy lustracyjne powinny spełniać według pierwotnie przyjętego założenia. Na podstawie kryteriów z art. 31 ust. 3 Konstytucji ingerencja jest konieczna w demokratycznym państwie dla ochrony jego bezpieczeństwa i porządku publicznego, a ograniczenia prawa do prywatności nie naruszają istoty tego prawa. Zdaniem Trybunału, ujawnienie informacji osobowych z przeszłości dotyczy ściśle określonego zakresu zdarzeń, które miały miejsce w pewnym, wyraźnie wskazanym w ustawie, okresie historycznym. Obowiązek ujawnienia tych

informacji dotyczy wyłącznie osób wykonujących lub kandydujących na funkcje publiczne, a wartości związane z jawnością życia publicznego oraz ochroną dóbr osobistych funkcjonariuszy publicznych prowadzą do znacznie węższego zakresu granicy chronionej prawnie prywatności niż w stosunku do wszystkich innych podmiotów. Ingerencja w prywatność wystąpi o tyle tylko, o ile osoby te zdecydują się na pełnienie funkcji publicznych (wyrok z 5 marca 2003 r., K 7/01, 17 grudnia 2003 r., SK 15/02).

7. Prawo dostępu do informacji

Art. 51 ust. 3 Konstytucji formułuje prawo podmiotowe do dostępu do urzędowych dokumentów dotyczących zainteresowanego, ujęte jako prawo o nieabsolutnym charakterze, którego ograniczenie może ustanawiać ustawa. Możliwość ograniczenia jawności zawarta w art. 77 ustawy o cudzoziemcach ma za sobą z pewnością ważne racje, gdy idzie o zasadniczy cel postępowań realizowanych w ustawie o cudzoziemcach. Jednakowoż w sytuacji, gdy utajnienie odnosi się do motywów decyzji w tym fragmencie jej uzasadnienia, gdzie mówi ona o polskim pochodzeniu cudzoziemca, następuje ograniczenie nieproporcjonalne. Zainteresowany nie ma bowiem żadnych szans poznania stanowiska co do oceny swego pochodzenia. To, co w ramach ogólnego postępowania dotyczącego cudzoziemców, z uwagi na przedmiot tego postępowania, może być objęte ograniczeniem informacyjnym, odniesione do stwierdzania polskiego pochodzenia cudzoziemca, staje się ograniczeniem nieproporcjonalnym, a nawet sprzecznym z istotą i celem wykorzystania ustawy o cudzoziemcach jako „ustawy” w rozumieniu art. 52 ust. 5 Konstytucji. Ograniczenie prawa do informacji przez utajnienie uzasadnienia nie może bowiem być tak ujęte, aby prowadziło do niemożliwości uzyskania informacji o skutkach postępowania mającego umożliwić skorzystanie z konstytucyjnego prawa podmiotowego. Taki zaś efekt miałoby zaaprobowanie możliwości utajnienia motywów decyzji w zakresie, w jakim zajmuje się ona stwierdzaniem polskiego pochodzenia, niezbędnego do zastosowania art. 52 ust. 5 Konstytucji (wyrok z 13 maja 2003 r., SK 21/02).

8. Wolność poruszania się i pobytu na terytorium RP

Gwarancje konstytucyjne zapewniające każdemu możliwość swobodnego opuszczenia terytorium RP (art. 52 ust. 2 Konstytucji) oraz zapewnienie możliwości osiedlenia się na terytorium RP osobie, której pochodzenie polskie zostało stwierdzone zgodnie z ustawą (art. 52 ust. 5

Konstytucji) były po raz pierwszy od wejścia w życie Konstytucji przedmiotem rozstrzygnięć Trybunału.

Prawo do swobodnego opuszczenia terytorium RP gwarantuje art. 52 ust. 2 Konstytucji, a art. 12 ust. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych jako zasadę przyjmuje, że każdy człowiek ma prawo opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny. Prawo to, podobnie jak i inne prawa i wolności, nie ma charakteru absolutnego, co oznacza, że wolność swobodnego opuszczenia terytorium RP może podlegać ograniczeniom. Jednakże muszą one być określone w ustawach, co wynika wyraźnie nie tylko z treści art. 52 ust. 3 Konstytucji, ale i art. 31 ust. 3. Oznacza to, że muszą być spełnione łącznie przesłanki stanowienia ewentualnych ograniczeń wyłącznie w ustawie i tylko, gdy są konieczne ze względu na istotne interesy państwa. Ograniczenia te nie mogą także pozostawać w sprzeczności z innymi prawami obywatelskimi (wyrok z 3 czerwca 2003 r., K 43/02).

Prawo osoby, której polskie pochodzenie zostało stwierdzone zgodnie z ustawą, do osiedlenia się na terytorium RP na stałe, gwarantuje Konstytucja w art. 52 ust. 5. Prawo to należy rozumieć jako konstytucyjne uprawnienie przysługujące jednostce i rodzące po jej stronie uprawnienie wobec władz państwa polskiego. Umiejscowienie tego przepisu po artykule obejmującym wolność poruszania się po terytorium Polski i prawo wyboru miejsca zamieszkania i pobytu oraz prawo swobodnego opuszczenia terytorium RP, a także zakaz wydalania obywateli polskich, oznacza, że nie może być ograniczone, natomiast Konstytucja zobowiązuje ustawodawcę do określenia procedury stwierdzania polskiego pochodzenia.

Element polskiego pochodzenia może, ale nie musi, występować w ramach postępowania o zezwolenie na pobyt stały lub innej legalizacji pobytu w Polsce (ustawa o cudzoziemcach) i w ramach postępowania o uzyskanie polskiego obywatelstwa (ustawa o obywatelstwie). W ramach postępowania administracyjnego cudzoziemiec ubiegający się o uzyskanie statusu przewidzianego przez te ustawy nie ubiega się bezpośrednio o stwierdzenie polskiego pochodzenia. Stwierdzenie polskiego pochodzenia nie jest celem tych postępowań, ani nawet przesłanką osiągnięcia ich zasadniczego celu. Czynnikiem polskiego pochodzenia jest tu ujmowany tylko jako jedna z okoliczności faktycznych sprawy i podlega ocenie organu administracji w ramach przepisów procedury. Ponieważ okoliczność ta nie jest głównym przedmiotem rozstrzygnięcia, stanowisko organu administracji nie jest ujęte w sentencji decyzji, lecz co najwyżej w jej uzasadnieniu.

Wprawdzie art. 52 ust. 5 Konstytucji odwołuje się do przepisów ustawy stwierdzającej pochodzenie polskie, jednak ustawa taka się nie ukazała, a więc byłoby to odesłaniem „donikąd”. Natomiast faktem jest, że ist-

nieje tylko pośrednia możliwość stwierdzania polskiego pochodzenia, w ramach postępowania dostępnego dla wszystkich cudzoziemców, nie tylko deklarujących polskie pochodzenie. Specjalny tryb postępowania dotyczy zaś tylko osób, wobec których stosuje się zakres podmiotowy ustawy o repatriacji. Pośredniość stwierdzania polskiego pochodzenia oznacza tu, że stwierdzenia wymaganej przesłanki prawa konstytucyjnego dokonuje się w ramach postępowań czemu innemu służących i mających inny przedmiot, niejako „przy okazji” innych ustaleń, a wynik stwierdzenia jest podany w motywach decyzji dotyczącej innej kwestii. Tego rodzaju sytuacja może być źródłem trudności w realizacji prawa z art. 52 ust. 5 Konstytucji. Wniosek cudzoziemca o skorzystanie z prawa wyrażonego w art. 52 ust. 5 Konstytucji nie będzie zatem prowadzony przez organy administracji jako wniosek o skorzystanie z konstytucyjnego prawa właściwego dla cudzoziemca polskiego pochodzenia, lecz będzie przez te organy potraktowany na zasadach ogólnych postępowań w sprawach cudzoziemców, z właściwymi im przesłankami pozytywnymi i negatywnymi oraz kompetencjami organu administracji ukształtowanymi dla tych postępowań. W szczególności zaś dotyczyć to musi możliwości wstrzymania się przez organ administracyjny z podaniem zainteresowanemu motywów decyzji, ponieważ tam właśnie w rozważanej kategorii wypadków jest umiejscowione to, co jest decydujące dla prawa wyrażonego w art. 52 ust. 5 Konstytucji, a mianowicie ewentualne stwierdzenie polskiego pochodzenia.

Art. 52 ust. 5 Konstytucji należy do przepisów, które w swej warstwie materialnoprawnej należą do wypadków, gdy postanowienia konstytucyjne są sformułowane w sposób na tyle precyzyjny i jednoznaczny, by możliwe było ich odniesienie do konkretnych sytuacji zachodzących w rzeczywistości prawnej, co jest cechą decydującą o kwalifikacji konstytucyjnego prawa jako bezpośrednio rodzącego roszczenie dla beneficjenta. Gdy jednak podmiot uprawniony zwróci się ze stosownym żądaniem, aby oprócz rozstrzygnięcia bezpośrednio na takim postanowieniu konstytucyjnym, organ administracyjny, jako stosujący prawo, skonwertuje jego żądanie na żądanie osiedlenia na zasadach ogólnych. Uprawniony wówczas spotka się z utrudnieniem dotyczącym realizacji proceduralnej przesłanki korzystania z art. 52 ust. 5 Konstytucji, tj. stwierdzania jego polskiego pochodzenia. Ma to w swych skutkach praktyczne zaliczenie art. 52 ust. 5 Konstytucji do przepisów prawa wykluczających bezpośrednio zastosowanie przez organy państwowe. Proceduralna przesłanka prawa podmiotowego, określonego w tym przepisie i przez ten przepis wymagana (stwierdzenie polskiego pochodzenia), podlega bowiem ustalaniu przy okazji innych postępowań. To powodu-

je, że kwestia polskiego pochodzenia jest komunikowana w uzasadnieniu decyzji, dotyczącej innego przedmiotu orzekania.

Postępowanie generalne w sprawach cudzoziemców dopuszcza możliwość odstąpienia od uzasadnienia decyzji. Oznacza to, że element stwierdzenia polskiego pochodzenia, istotny w sprawie cudzoziemca polskiego pochodzenia jako dający mu konstytucyjne prawo do osiedlenia się, może być utajniony i niezakomunikowany, ponieważ pojawia się tylko w uzasadnieniu, które może być przez organ uznaniowo pominięte. Tym samym cudzoziemiec nie może wiedzieć, czy w ogóle, w jakim zakresie i na jakich podstawach w postępowaniu rozważano sprawę jego polskiego pochodzenia, decydującego o realizacji konstytucyjnego prawa z art. 52 ust. 5 Konstytucji. Jeżeli zatem w ogóle postępowanie ogólne regulowane w ustawie o cudzoziemcach można uznać za postępowanie, w którym następuje ustalenie polskiego pochodzenia dla potrzeb realizacji art. 52 ust. 5 Konstytucji, jest to możliwe tylko o tyle, o ile wyniki tego postępowania w zakresie stwierdzenia polskiego pochodzenia będą komunikowane zainteresowanemu i będą poddane pełnej kontroli sądu (administracyjnego). W tym więc zakresie musi być wyłączona możliwość utajnienia motywów decyzji. Jeżeli zatem w ramach ogólnego postępowania regulowanego w ustawie o cudzoziemcach przewiduje się niejawnosć motywów decyzji, to cecha ta nie może dotyczyć uzasadnienia odnoszącego się do tej części postępowania, gdzie stwierdza się przesłankę polskiego pochodzenia wymaganą przez art. 52 ust. 5 Konstytucji. Brak jawności tego, co ustalono w tym zakresie, powodowałby zaprzeczenie możliwości przypisania ustawie o cudzoziemcach funkcji postępowania operacjonalizującego art. 52 ust. 5 Konstytucji (wyrok z 13 maja 2003 r., SK 21/02).

9. Wolność zrzeszania się

Wolność zrzeszania się w związkach zawodowych, organizacjach społeczno-zawodowych rolników i w organizacjach pracodawców oraz przysługujące im prawa określa art. 59 Konstytucji. Gwarancje dotyczą prawa występowania z inicjatywą zawarcia układu zbiorowego, prawa uczestniczenia w rokowaniach dotyczących układu zbiorowego, swobody podejmowania decyzji w sprawie związania się wynegocjowanym układem zbiorowym oraz możliwie szerokiego zakresu swobody w zakresie kształtowania treści układów zbiorowych. Przepis ten nakłada ponadto na ustawodawcę obowiązek uznania mocy obowiązującej układów zbiorowych zawieranych zgodnie z zasadami określonymi w ustawie.

Konstytucja nie określa bliżej zakresu spraw, które mają być regulowane w drodze układów zbiorowych. Prawodawca konstytucyjny pozostawia dość szeroką swobodę ukształtowania zakresu i znaczenia układów zbiorowych, jednakże regulacje ustawowe nie mogą naruszać samej istoty prawa do zawierania układów zbiorowych. Należy również podkreślić, że prawo do zawierania układów zbiorowych, regulujących określone sprawy z zakresu prawa pracy, nie stoi w sprzeczności z ogólnym prawem pracodawcy do kierowania pracą swoich pracowników w ramach wyznaczonych przez obowiązujące ustawodawstwo i układy zbiorowe. Do istoty prawa pracy należy bowiem świadczenie pracy pod kierownictwem pracodawcy. Prawo do zawierania układów zbiorowych nie wyklucza również jednostronnego normowania pewnych zagadnień przez pracodawcę (wyrok z 10 czerwca 2003 r., SK 37/02).

10. Własność i inne prawa majątkowe

Konstytucja w art. 64 przyznaje każdemu prawo do własności, innych praw majątkowych (ust. 1) oraz przyznaje wszystkim równą ochronę prawną własności i innych praw majątkowych (ust. 2). Oznacza to, że ochrona własności i innych praw majątkowych nie może być różnicowana z uwagi na charakter podmiotu danego prawa. Dopełnieniem tej regulacji jest zapewnienie ochrony własności i prawa dziedziczenia, w art. 21 ust. 1, a także warunki dopuszczalności wywłaszczenia (ust. 2) oraz ogólna norma art. 32 ust. 1 zd. 1 Konstytucji, stanowiąca, że wszyscy są równi wobec prawa.

Ustrojodawca w art. 21 ust. 1 Konstytucji definitywnie ukształtował majątkowe prawo podmiotowe, stanowiące jeden z filarów ustroju gospodarczego RP, oraz oczekiwanie prawne na nabycie tego prawa w przyszłości, które w aktualnym stanie prawnym nie przerodziło się w prawo majątkowe. Prawo własności jest najsilniejszym prawem majątkowym. Stąd też Konstytucja, ustawy oraz organy stosujące prawo przykładają szczególną wagę do należytego zabezpieczenia tego prawa.

Konstytucja nie gwarantuje jednak wprost praw osób znajdujących się w sytuacji faktycznej prowadzącej do zasiedzenia. Zasady zasiedzenia i obliczania terminu zasiedzenia, a także treść przepisów intertemporalnych określone zostały w ustawie. Niedopuszczalne jest, zdaniem Trybunału, interpretowanie zasad prawnych kształtujących instytucję zasiedzenia w sposób rozszerzający. Powyższe argumenty wskazują na fakt, że Konstytucja chroni własność.

Zasada równej dla wszystkich ochrony własności i innych praw majątkowych nie jest prawem absolutnym i może podlegać różnicowaniu w sy-

tuacji kolizji z innymi normami, zasadami czy wartościami konstytucyjnymi. W kontekście art. 64 ust. 3, w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji ograniczenia własności mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy nie naruszają istoty tego prawa. Zasadą konstytucyjnie określoną, od której tylko wyjątkowo wprowadza się odstępstwa, jest nienaruszalność prawa własności. Zasiedzenie jest odstępstwem od zasady jej nienaruszalności i to bardzo daleko idącym. Tym bardziej wszelkie wątpliwości powinny być tłumaczone na korzyść ochrony własności, innych praw majątkowych, bez względu na to, czy chodzi o własność osób fizycznych, jednostek samorządu terytorialnego, Skarbu Państwa czy innych podmiotów.

W przypadku formułowania przepisów intertemporalnych, które dotyczą zasiedzenia, ustawodawca powinien mieć na uwadze okoliczność, że przy zasiedzeniu może mieć miejsce konflikt właściciel – faktyczny posiadacz nieruchomości, przy czym w konflikcie tym to właściciel posiada wyraźnie określone konstytucyjne gwarancje swojego prawa (wyrok z 28 października 2003 r., P 3/03).

Odszkodowanie z tytułu niezgodnego z prawem rozwiązania stosunku pracy pracownika zatrudnionego na podstawie przepisów prawa spółdzielczego nie ma charakteru wynagrodzenia. Gwarancja równej ochrony praw majątkowych nie może być utożsamiana z identycznością intensywności ochrony udzielanej poszczególnym kategoriom praw majątkowych. Równość może być zatem odnoszona jedynie do praw majątkowych należących do tej samej kategorii, w żadnym zaś wypadku nie mogłaby być rozumiana jako przypisanie tych samych gwarancji ochronnych prawom majątkowym należącym do różnorodnych typów praw podmiotowych, choćby nawet zbliżone było ich ujęcie funkcjonalne. Zróżnicowanie roszczeń pracowniczych z tytułu wadliwego rozwiązania stosunku pracy (wypowiedzenia stosunku pracy, rozwiązania niezwłocznego) ma racjonalne i społeczne uzasadnienie oraz nie pozostaje w sprzeczności z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji (wyrok z 2 czerwca 2003 r., SK 34/01).

W systemie prawa polskiego najpełniejszą definicję prawa własności zawiera art. 140 k.c. Według tego przepisu wyznacznikami granic własności są ustawy i zasady współżycia społecznego, a wyznacznikiem sposobu korzystania przez właściciela z przysługującego mu prawa jest społeczno-gospodarcze przeznaczenie tego prawa. Ustawowe granice treści i wykonywania własności zostały zakreślone w wielu ustawach szczególnych zawierających przepisy zakazujące właścicielom określonego sposobu wykonywania własności lub nakazujące powstrzymanie się od pewnych działań albo zezwalające, pod określonymi warunkami, na całkowite lub częściowe pozbawienie własności. Niektóre przepisy mają charakter cywilnopraw-

ny i wynikają z norm prawa cywilnego, jak np. dotyczące prawa sąsiedzkiego. Większość ograniczeń prawa własności ma charakter publiczno-prawny i wynika z prawa administracyjnego. Zasadą jest, że ograniczenia te muszą być sformułowane na poziomie ustawowym.

Definicja prawa własności, polegająca na wyczerpującym wyliczeniu uprawnień właściciela, nie jest możliwa. Kodeks cywilny jako uprawnienia podstawowe wymienia uprawnienie do korzystania z rzeczy i do rozporządzania rzeczą (art. 140). Do atrybutów korzystania z rzeczy tradycyjnie zaliczamy uprawnienia do posiadania rzeczy, do używania rzeczy, do pobierania pożytków i innych przychodów z rzeczy, do dyspozycji faktycznych. Rozporządzanie rzeczą oznacza natomiast możliwość wyzbycia się własności oraz uprawnienie do obciążenia rzeczy. Atrybuty te stanowią tylko zasadniczy trzon prawa własności, nie wyczerpują jego zakresu. Jeżeli właściciel byłby w konkretnym wypadku ich pozbawiony, jeszcze pewien zakres uprawnień by mu pozostał. Ograniczenie dowolności lokalizacji budynku na działce będącej przedmiotem własności, z uwagi na sąsiedztwo obszaru kolejowego, nie oznacza zatem naruszenia istoty prawa własności (wyrok z 24 marca 2003 r., P 14/01).

Ustawowe ograniczenie prawa własności jest dopuszczalne, ale musi znajdować podstawę aksjologiczną w wartościach wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Rozszerzanie przez ustawodawcę kręgu osób wstępujących w stosunek najmu po śmierci najemcy mogłoby być ocenione jako naruszenie istoty prawa własności (wyrok z 9 września 2003 r., SK 28/03).

Wywłaszczenie, zgodnie z art. 21 ust. 2 Konstytucji, jest dopuszczalne jedynie na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem. Wskazuje to na to, że jakkolwiek każda ingerencja majątkowa we własność szeroko rozumianą (wyrządzenie szkody jest taką ingerencją, także jest nią np. wywłaszczenie) – będzie miała zgodnie z Konstytucją skutki odszkodowawcze, to jednak nie zawsze musi to nieuchronnie prowadzić do pełnego odszkodowania. Nawet całkowite odjęcie własności nie zawsze musi wiązać się z całkowitym pokryciem szkody. W tym bowiem zakresie rekompensata musi odpowiadać kryterium „słuszności”, co nie oznacza, że musi ona być „pełna”. Konstytucji znane jest bowiem różnicowanie zakresu skutków odszkodowawczych, co do zasady, na co wskazuje istnienie art. 21 ust. 2. Ten przepis zresztą dotyczy szkód wyrządzonych działaniem nienaruszającym prawa. Tym niemniej sama idea niepełnego odszkodowania nie jest Konstytucji obca. Nie można zatem twierdzić, że sam fakt braku pełności odszkodowania jako taki jest niekonstytucyjny (wyrok z 23 września 2003 r., K 20/02).

11. Wolność pracy

Art. 65 ust. 1 Konstytucji formułuje tzw. pozytywny aspekt zasady wolności pracy. Następny ustęp wyraża stronę negatywną tej zasady, a mianowicie zakaz nakładania obowiązku pracy. Kolejne ustępy odnoszą się do poszczególnych elementów treści stosunków pracy. Zgodnie z art. 65 ust. 1 Konstytucji, każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy, zaś wyjątki określa ustawa (wyrok z 27 stycznia 2003 r., SK 27/02).

Wolność wyboru i wykonywania zawodu radcy prawnego (adwokata), jako zawodu zaufania publicznego, podlega także ustawowej reglamentacji. Konstytucja nie reguluje bezpośrednio sfery wolności wykonywania zawodu radcy prawnego i adwokata, nie wyznacza, ani nie gwarantuje zakresu czynności przypisanych radcy prawnemu i adwokatowi, pozostawiając uregulowanie tej problematyki ustawie. Przepisy konstytucyjne determinują jednak sposób uregulowania wyjątków od zasady wolności wyboru i wykonywania zawodu. Ograniczenia w zakresie tych wolności powinny być ustanowione w ustawie w sposób precyzyjny, a więc zakazane może być jedynie to, co w ustawie zostało wyraźnie i jednoznacznie wyłączone, tj. np. zastrzeżone jedynie dla osób spełniających określone ustawowo kryteria. W przeciwnym wypadku dochodziłoby do odwrócenia sensu konstytucyjnej zasady wolności wykonywania zawodu, skoro zakazane byłoby każde działanie, które nie zostało wyraźnie dozwolone przez obowiązującą normę prawną. Trybunał stwierdził, że rekonstrukcja unormowań zawartych w ustawie o działalności gospodarczej z 1988 r. oraz ustawach korporacyjnych nie daje też podstaw do utożsamienia pojęcia czynności zawodowej radcy prawnego lub adwokata z pojęciem czynności zawodowej prawnika (wyrok z 26 listopada 2003 r., SK 22/02).

12. Obowiązek prowadzenia polityki sprzyjającej zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych

Art. 75 Konstytucji stanowi normę programową. Nakłada na władze publiczne obowiązek prowadzenia polityki sprzyjającej zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych. Przez zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych można rozumieć taką sytuację, gdy lokal zajmowany przez określoną osobę spełnia pewne minimalne warunki umożliwiające „bytowanie” w warunkach godnych człowieka. Konstytucja wskazuje na pewien „poziom podstawowy” i z oczywistych przyczyn nie może odnosić się do zapewnienia obywatelom takich lokali mieszkalnych, które w pełni odpowiadałyby ich

osobistym dążeniom i celom życiowym. Konstytucja oparta jest ponadto na założeniu, że działania zmierzające do zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych są zadaniem osób bezpośrednio zainteresowanych, zaś władze publiczne mają jedynie stworzyć warunki sprzyjające powodzeniu tych działań.

Odpowiednio ukierunkowana polityka może być przez władze publiczne realizowana w różny sposób, także przez przyjęcie określonych rozwiązań ustawowych. Ustrojodawca celowo pozostawił tu władzom publicznym szeroką możliwość wyboru środków realizacji „polityki mieszkaniowej”, które winny być dostosowane do sytuacji społeczno-gospodarczej i możliwości finansowych państwa i innych podmiotów prawa publicznego (przede wszystkim gmin – zob. art. 4 ustawy o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych, a obecnie art. 4 ustawy o ochronie praw lokatorów). Skoro art. 75 określa obowiązki władz publicznych, to nie odnosi się zasadniczo do powinności innych podmiotów. Zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych widzieć można od strony negatywnej, tj. jako zachowanie dotychczasowych uprawnień i możliwości faktycznego korzystania z mieszkania, oraz od strony pozytywnej, tj. jako umożliwienie nabycia tytułu prawnego do lokalu mieszkalnego i zamieszkania we własnym mieszkaniu. Konstytucja wyraża przykładowo pewne formy „polityki mieszkaniowej” w postaci przeciwdziałania bezdomności (aspekt negatywny) oraz wspierania budownictwa socjalnego i popierania działań obywateli zmierzających do uzyskania własnego mieszkania (aspekt pozytywny). Nakaz przeciwdziałania bezdomności nie może być jednak rozumiany w ten sposób, że nikt, kto zamieszkał w jakimś lokalu, nie może być z niego usunięty. Żadna osoba nie ma opartego na Konstytucji roszczenia o dostarczenie jej lokalu mieszkalnego, skierowanego przeciwko państwu, a tym bardziej nie obciąża osób prywatnych. Także wyrażony w art. 75 ust. 2 Konstytucji nakaz ustawowej regulacji ochrony praw lokatorów nie uzasadnia konieczności przyjęcia przez ustawodawcę konstrukcji wstąpienia w prawa i obowiązki zmarłego lokatora przez wszystkie mieszkające z nim osoby (wyrok z 9 września 2003 r., SK 28/03).

III. ŹRÓDŁA PRAWA

Źródła prawa zostały podzielone przez ustrojodawcę konstytucyjnego na dwie kategorie: źródła prawa powszechnie obowiązującego oraz akty o charakterze wewnętrznym. Art. 87 ust. 1 Konstytucji zalicza do źródeł prawa powszechnie obowiązującego Konstytucję, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia. Akty prawa miejscowego stanowią zgodnie z art. 87 ust. 2 Konstytucji źródła prawa powszechnie obowiązującego, ale tylko na obszarze działania organów, które je ustanowiły.

Ustrojodawca w poszczególnych postanowieniach Konstytucji określił procedurę stanowienia aktów prawnych. W przypadku ustaw, przepisy art. 118-124 oraz w art. 88 Konstytucji regulują całą procedurę ustawodawczą łącznie z obowiązkiem promulgacji. Do umów międzynarodowych ratyfikowanych, jako źródeł prawa powszechnie obowiązującego, odnoszą się przepisy art. 89-90 oraz 241 ust. 1 i 2. Warunki konstytucyjności rozporządzeń Konstytucja normuje w art. 92, natomiast ranga, zakres obowiązywania oraz kompetencje do wydawania aktów prawa wewnętrznego unormowane zostały w art. 93 Konstytucji. Jeżeli chodzi o akty prawa miejscowego, regulacje zawarte w art. 94 Konstytucji mają dość ogólny charakter.

1. Upoważnienie ustawowe do wydania rozporządzenia

Zgodnie z art. 92 ust. 1 Konstytucji, rozporządzenia są wydawane przez organy wskazane w Konstytucji, na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania. Ustawowe upoważnienie do wydania rozporządzenia nie może mieć zatem charakteru blankietowego i nie może pozostawiać upoważnionemu prawodawcy zbyt daleko idącej swobody w kształtowaniu merytorycznych treści rozporządzenia. Nie dozwolone jest wydawanie rozporządzeń bez jakiegokolwiek upoważnienia ustawowego w celu uzupełnienia, nie zaś wykonania ustawy (wyroki z: 11 lutego 2003 r., P 12/02, 10 grudnia 2003 r., K 49/01).

Konstytucyjna zasada wyłączności ustawy w sferze praw człowieka nie wyklucza przekazywania do unormowania, w drodze rozporządzeń, spraw, które nie mają istotnego znaczenia dla urzeczywistnienia wolności

i praw człowieka i obywatela zagwarantowanych w Konstytucji. Upoważnienie do wydania rozporządzenia regulującego niektóre sprawy związane z urzeczywistnianiem wolności i praw konstytucyjnych musi spełniać wymagania określone w art. 92 Konstytucji, a jednocześnie samo rozporządzenie musi być zgodne z warunkami określonymi w wymienionym przepisie konstytucyjnym (wyrok z 8 lipca 2003 r., P 10/02).

Upoważnienie powinno określać organ właściwy do wydania rozporządzenia i zakres spraw przekazanych do uregulowania oraz wytyczne dotyczące treści aktu. Wobec kategoryczności sformułowania art. 92 ust. 1 Konstytucji brak wytycznych stanowi warunek wystarczający dla uznania niekonstytucyjności upoważnienia, nawet jeżeli pozostałe wymagania, o których mówi art. 92 Konstytucji, zostaną spełnione. Sposób ujęcia wytycznych, zakres ich szczegółowości i zawarte w nich treści są w zasadzie sprawą uznania ustawodawcy. Jednakże im silniej regulacja ustawowa dotyczy kwestii podstawowych dla pozycji jednostki, tym szersza musi być regulacja ustawowa i tym mniej miejsca pozostaje dla odesłań do aktów wykonawczych. W tych kwestiach, jeżeli ustawodawca chce korzystać z odesłań, to musi znacznie szerzej wyznaczyć treść przyszłych rozporządzeń, m.in. przez bardziej szczegółowe ujęcie wytycznych co do treści aktu.

Brak wytycznych nie dyskwalifikuje przepisu upoważniającego (choć świadczy o jego legislacyjnej ułomności), ponieważ problem istnienia wytycznych powinien być rozpatrywany w całym kontekście normatywnym ustawy. Jeśli organ wykonawczy pośrednio, poprzez szczegółowe normy ustawy, uzyska wytyczne do odpowiedniego zbudowania treści rozporządzenia, to pomimo braku wytycznych w przepisie upoważniającym można uznać, że upoważnienie nie narusza art. 92 ust. 1 Konstytucji (wyrok z 18 marca 2003 r., K 50/01).

Trybunał rozważał problem możliwości zastosowania wymogu wytycznych, o których mowa w art. 92 Konstytucji, w stosunku do przepisów ustaw, które weszły w życie przed 17 października 1997 r. Wskazał na wyraźne rozróżnienie zakresu zastosowania warunków wynikających z art. 92 ust. 1 zd. 2 Konstytucji, jakie wprowadziła ustawa z 22 grudnia 2000 r. o zmianie niektórych upoważnień ustawowych do wydawania aktów normatywnych oraz o zmianie niektórych ustaw, uzależniając je od daty wejścia w życie ustawy w stosunku do wejścia w życie Konstytucji. Rada Ministrów przedstawiła pogląd, iż nie należy zmieniać niezawierających wytycznych upoważnień ustawowych wydanych przed wejściem w życie Konstytucji. Wystarczy, aby zachowana została forma prawna upoważnienia wskazana w Konstytucji i prawidłowy podmiot do wydania danego rodzaju aktu normatywnego.

Trybunał nie podzielił tego stanowiska, twierdząc że dla oceny konstytucyjności aktu prawnego właściwy jest stan konstytucyjny z orzekania, co oznacza, że brak wytycznych w przepisie upoważniającym, bez względu na datę jego wydania, świadczy o jego niezgodności z art. 92 ust. 1 Konstytucji z 1997 r. Warunek, aby upoważnienie ustawowe do wydania rozporządzenia zawierało wytyczne dotyczące treści aktu oznacza, że ustawodawca musi zamieścić w ustawie wskazówki co do kierunku merytorycznych rozwiązań, które mają znaleźć wyraz w rozporządzeniu, przy czym nie stanowią wytycznych wskazania odnoszące się do spraw proceduralnych związanych ze stanowieniem danego aktu. Jeżeli ustawa upoważnia do unormowania kilku odrębnych materii, to musi jednocześnie ustanawiać wytyczne dla każdej z tych materii. Wytyczne mogą mieć charakter pozytywny (wskazywać np. kryteria, którymi powinien kierować się organ wydający rozporządzenie, cele, które ma realizować rozporządzenie lub funkcje, które ma spełniać instytucja, której ukształtowanie ustawa powierzyła rozporządzeniu) lub negatywny (wykluczać określone unormowania).

Wytyczne nie muszą być zamieszczone w przepisie formułującym upoważnienie do wydania rozporządzenia, ale zawarte w innych przepisach ustawy muszą umożliwiać precyzyjne zrekonstruowanie treści wytycznych.

Zasada rekonstrukcji wytycznych z innych przepisów ustawowych ma zastosowanie ograniczone. Musi bowiem zaistnieć minimum, jakiego należy oczekiwać od przepisów upoważniających (wyroki z: 6 maja 2003 r., P 21/01, 20 maja 2003 r., K 56/02, 10 grudnia 2003 r., K 49/01).

2. Konstytucyjność i legalność rozporządzenia

Rozporządzenie jako akt wydawany w celu wykonania ustawy ma konkretyzować regulację ustawową i nie może obejmować zagadnień całkowicie pominiętych przez ustawodawcę. Rozporządzenie musi być zgodne nie tylko z ustawą upoważniającą, ale również z innymi ustawami regulującymi bezpośrednio lub pośrednio zawartą w nim materię. Nie może ono wkraczać w materię regulowaną innymi ustawami, a nawet nie powinno powtarzać przepisów ustawowych. Ponadto nie może zawierać treści zastrzeżonych do regulacji ustawowej (wyrok z 24 marca 2003 r., P 14/01).

W odniesieniu do procedury wydania rozporządzenia ustawa może zobowiązać organ do zasięgnięcia opinii organów stanowiących zainteresowanych jednostek samorządu terytorialnego lub też innych podmiotów, których działalności dana regulacja dotyczy. Obowiązek zasięgnięcia opinii organów stanowiących zainteresowanych jednostek samorządu teryto-

rialnego stanowi nadto realizację zasady wynikającej z art. 15 ust. 2 Konstytucji, która przy tworzeniu zasadniczego podziału terytorialnego nakazuje uwzględniać więzi społeczne, gospodarcze i kulturowe oraz zdolność do wykonywania zadań publicznych przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego (wyrok z 25 marca 2003 r., U 10/01).

Rozporządzenie oparte na niekonstytucyjnym przepisie, niezależnie od treści tego aktu, jest niezgodne również z samą Konstytucją. Rozporządzenie wydane na podstawie przepisu, który z powodu stwierdzenia przez TK jego niezgodności z Konstytucją traci moc obowiązującą, musi również utracić status źródła powszechnie obowiązującego prawa (wyrok z 18 marca 2003 r., K 50/01).

3. Akty prawa wewnętrznego

Akty o charakterze wewnętrznym mogą być adresowane wyłącznie do podmiotów podległych organowi, który je wydał. Nie mogą kształtować sytuacji prawnej podmiotu spoza układu organizacyjnego podległego organowi wydającemu dany akt, ani nie mogą stanowić podstawy decyzji wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów.

System aktów prawa wewnętrznego ma charakter otwarty. Jego trzon stanowią akty wymienione w art. 93 ust. 1, ale nie ma konstytucyjnego zakazu, by przepisy ustawowe upoważniały także inne podmioty do stanowienia zarządzeń czy uchwał, a nawet aktów inaczej nazwanych, ale odpowiadających charakterystyce aktu wewnętrznego.

Konstytucyjna regulacja systemu źródeł prawa odnosi się wyłącznie do aktów prawnych, które ustanawiają normy prawne. Poza zakresem regulacji konstytucyjnej pozostaje natomiast stanowienie przez organizacje społeczne i gospodarcze norm, które nie należą do systemu prawnego. Trybunał rozważał, czy normy zawarte w statutach wymienionych w art. 9 kodeksu pracy, określające prawa i obowiązki stron stosunku pracy, są normami prawnymi w rozumieniu Konstytucji, czy też normy zawarte w statutach nie należą do systemu prawnego.

Akt prawny może być uznany za źródło prawa, jeśli ustanawia normy generalne i abstrakcyjne. Jego przestrzeganie powinno być opatrzone sankcjami przymusu państwowego. Jeżeli odpowiedzialność za naruszenie danego aktu ma charakter odpowiedzialności kontraktowej, to czynnik ten stanowi istotny argument za uznaniem danego aktu za czynność prawną prawa cywilnego lub prawa pracy. Istotne znaczenie ma charakter podstawy dla ustanowienia danego aktu. Podstawę dla ustanowienia aktu prawotwórczego stanowi norma kompetencyjna wyrażona w akcie prawotwór-

czym wyższego rzędu. Podstawą prawną dla aktu podstawowego powinna być ustawa lub sama Konstytucja. Istotne jest, czy akt został ustanowiony w sposób jednostronny i określa w sposób władczy pozycję adresatów, czy też dany akt określa wzajemne prawa i obowiązki określonych podmiotów, które miały możliwość wyrażenia w sposób wyraźny lub dorozumiany swojej woli co do związania się tym aktem. Jeżeli obowiązywanie danego aktu ustanawiającego normy stanowi przedmiot woli wyrażonej przez adresatów danego aktu, to jest to argument, który przemawia za uznaniem, że dany akt ma charakter umowny i nie jest aktem normatywnym. Istotne znaczenie ma tu fakt, czy podmiot ustanawiający dany akt i jego adresat powiązani są szczególnym stosunkiem prawnym, którego treść obejmuje m.in. prawo do jednostronnego stanowienia norm generalnych i abstrakcyjnych, wiążących strony danego stosunku prawnego (wyrok z 10 czerwca 2003 r., SK 37/02).

4. Akty prawa miejscowego

Zasady stanowienia aktów prawa miejscowego zostały zawarte przede wszystkim w art. 94 Konstytucji. Przepis ten stanowi, że organy samorządu terytorialnego oraz terenowe organy administracji rządowej, na podstawie i w granicach upoważnień zawartych w ustawie, ustanawiają akty prawa miejscowego obowiązujące na obszarze działania tych organów. Zasady i tryb wydawania aktów prawa miejscowego określa ustawa.

Określone sprawy związane z urzeczywistnianiem wolności i praw konstytucyjnych mogą być normowane również w drodze aktów prawa miejscowego. Zasady stanowienia aktów prawa miejscowego, zawarte w art. 94 Konstytucji różnią się od zasad wydawania rozporządzeń, określonych w art. 92. Akty prawa miejscowego są stanowione na podstawie upoważnień i w granicach zawartych w ustawie. Upoważnienie do wydania aktu prawa miejscowego może mieć zatem szerszy zakres, nie musi spełniać wymogu szczególowości ani zawierać wytycznych dotyczących treści aktu prawa miejscowego. Organy samorządu terytorialnego, a także administracji rządowej, posiadają więc szerszy zakres swobody przy stanowieniu prawa niż organy wydające rozporządzenia. Takie rozwiązanie jest zharmonizowane z konstytucyjną regulacją samorządu terytorialnego, który uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej, a przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność (art. 16 ust. 2 Konstytucji). Samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne niezastrzeżone przez Konstytucję lub ustawy dla organów innych władz publicznych (art. 163). Zadania

publiczne służące zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej są wykonywane przez jednostkę samorządu terytorialnego jako zadania własne (art. 166 ust. 1).

Z punktu widzenia zasad tworzenia prawa szczególnie istotne znaczenie ma charakter i sposób powoływania organów wyposażonych w kompetencje prawodawcze. Demokratyczna legitymacja do sprawowania władzy oparta na wolnych, powszechnych i bezpośrednich wyborach stanowi istotny argument za przyznaniem szerszego zakresu kompetencji prawodawczych danemu organowi władzy publicznej. Stanowi również argument przemawiający przeciw zawężającej wykładni kompetencji prawodawczych danego organu. Ustawy regulujące ustrój organów samorządu terytorialnego powierzają kompetencje prawodawcze przede wszystkim organom stanowiącym, które są wybierane w powszechnych, równych i bezpośrednich wyborach przeprowadzanych w głosowaniu tajnym. Prawo miejscowe stanowione przez organy stanowiące samorządu terytorialnego posiada zatem demokratyczną legitymację.

Samorząd terytorialny jest formą decentralizacji władzy ustawodawczej. Organy samorządu terytorialnego nie posiadają kompetencji do stanowienia ustaw. Zdaniem Trybunału uzależnienie dopuszczalności ograniczeń praw i wolności do ich ustanowienia tylko w ustawie jest sformułowaniem wymogu odpowiedniej szczególowości unormowania ustawowego. Skoro ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności mogą być ustanawiane tylko w ustawie, to kryje się w tym nakaz kompletności ograniczenia danego prawa i wolności tak, aby już na podstawie lektury przepisów ustawy można było wyznaczyć kompletny zarys (kontur) tego ograniczenia. Niedopuszczalne jest natomiast przyjmowanie w ustawie uregulowań blankietowych, pozostawiających organom władzy wykonawczej czy organom samorządu terytorialnego swobodę normowania ostatecznego kształtu owych ograniczeń, a w szczególności wyznaczania zakresu tych ograniczeń. Akty normatywne samorządu terytorialnego nie mogą regulować spraw o istotnym znaczeniu z punktu widzenia konstytucyjnych wolności i praw, jakkolwiek ich zakres przedmiotowy może być szerszy niż zakres rozporządzeń. Upoważnienie ustawowe musi jednak w sposób precyzyjny określać zakres spraw przekazanych do unormowania, przy czym podobnie jak w przypadku rozporządzeń, powinny to być materie tożsame z uregulowanymi w ustawie udzielającej upoważnienia do ustanowienia danego aktu. Każde upoważnienie ustawowe powinno dotyczyć ściśle określonej, jednorodnej sfery życia społecznego. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego konstytucyjna zasada wyłączności ustawy nie wyklucza jednak powierzenia przez ustawę organom stanowiącym samorządu terytorialnego ogólnej

kompetencji do stanowienia regulacji prawnych mających na celu przeciwdziałanie zagrożeniom dla życia, zdrowia lub mienia, a także dla spokoju publicznego, pod warunkiem że regulacje te są zgodne z zasadą proporcjonalności i nie jest możliwe skuteczne przeciwdziałanie tym zagrożeniom na gruncie istniejących unormowań ustawowych (wyrok z 8 lipca 2003 r., P 10/02).

IV. SEJM I SENAT

W 2003 r. Trybunał, odnosząc się do zakresu kompetencji Senatu, wynikającego z art. 121 ust. 2 Konstytucji, potwierdził wcześniejsze ustalenia dotyczące poszczególnych stadiów procesu ustawodawczego w Sejmie oraz zakres ingerencji Senatu w materię zawartą w uchwalonej już ustawie (szczególnie nowelizującej). Trybunał dokonał ustaleń syntetyzujących dotychczasową linię orzeczniczą w tym zakresie, stwierdzając że poprawka jest propozycją wtórną w stosunku do inicjatywy ustawodawczej, zaś prawo przedkładania poprawek nie może przekształcać się w surogat prawa inicjatywy ustawodawczej (wyrok z 19 lutego 2003 r., P 11/02).

V. SAMORZĄD TERYTORIALNY

1. Zasada samodzielności jednostek samorządu terytorialnego

Trybunał, odnosząc się do zasady samodzielności jednostek samorządu terytorialnego, określonej w art. 165 ust. 2 Konstytucji, na tle ustawy z 15 marca 2002 r. o ustroju miasta stołecznego Warszawy, wskazał na szczególne znaczenie samorządu terytorialnego w ustroju demokratycznym, który z jednej strony ma służyć lepszej realizacji praw jednostek, a z drugiej strony stanowi istotną część władzy publicznej, co oznacza obowiązek uwzględnienia ograniczeń wynikających z zasady jednolitości Rzeczypospolitej, które to w szczególności znajdują wyraz w podległości prawa miejscowego ustawie (art. 87 ust. 2 Konstytucji). Zatem zasada samodzielności gminy (art. 165 Konstytucji) nie może być absolutyzowana w drodze jednostronnej jej interpretacji dokonywanej w oderwaniu od innych zasad ustrojowych, a w szczególności od zasady jednolitości państwa (art. 3 Konstytucji) i zasady dobra wspólnego (art. 1 Konstytucji). Polska nie jest federacją jednostek samorządu terytorialnego, a pozycję ustrojową tych jednostek należy określać wyważając konsekwencje poszczególnych wartości konstytucyjnych i zasad ustrojowych oraz analizując zachodzące między nimi interferencje. Konstytucja nie jest przecież zbiorem oderwanych od siebie zasad, lecz powinna być rozumiana jako racjonalna i harmonijna całość. Prawo do samorządu nie powinno być rozumiane jako prawo obywatela do konkretnej gminy, której istnienie i granice nie mogą podlegać zmianom. Prawo do samorządu nie jest prawem podstawowych jednostek samorządu terytorialnego do trwania w niezmienionym kształcie mimo zróżnicowanych ocen opinii społecznej, dotyczących funkcjonowania samorządu i reform samorządowych, lecz prawem obywateli do dobrego i lepszego samorządu. Z obywatelskiego prawa do samorządu wynika właśnie prawo obywateli do tego, by wybrani przez nich ustawodawcy poszukiwali lepszych form funkcjonowania samorządu, nawet jeśli oznacza to zniesienie poszczególnych gmin (np. warszawskich) i utworzenie jednej gminy.

W orzecznictwie Trybunału ukształtował się pogląd, że samodzielność gmin jest wartością chronioną, lecz nie absolutną. Jednakże ingerencja ustawodawcy w sferę samodzielności gmin powinna znajdować uzasadnienie w konstytucyjnie określonych celach i konstytucyjnie chronionych

wartościach, których przedkładanie nad zasadę ochrony samodzielności gmin zależy od oceny ustawodawcy. Także zasada pomocniczości wyrażona w Preambule do Konstytucji, powinna być rozumiana w całej swej złożoności, polegającej na tym, że umacnianie uprawnień obywateli i ich wspólnot wymaga czasem działań władzy publicznej na szczeblu ponadlokalnym, jeżeli rozwiązanie problemów przez organy szczebla podstawowego nie jest możliwe (wyrok z 18 lutego 2003 r., K 24/02).

Odnosząc się do znaczenia konstytucyjnych gwarancji samodzielności finansowej jednostek samorządu terytorialnego, określonych w art. 167 ust. 1 Konstytucji, Trybunał stwierdził, że określenie nowych zadań publicznych przez ustawodawcę nie zawsze wymaga zwiększania dochodów publicznych. Ustawodawca ma obowiązek zapewnić, aby organy, które realizują dane zadanie, dysponowały środkami finansowymi niezbędnymi do realizacji nowo ustalonych zadań. Należy przy tym uwzględnić uwarunkowania systemu finansów publicznych oraz wymóg efektywnego gospodarowania publicznymi środkami finansowymi. Nakaz zapewnienia jednostkom samorządu terytorialnego odpowiedniego, do przypadających im zadań, udziału w dochodach publicznych musi uwzględniać również całościowość skutków finansowych badanych regulacji, a także szerszy kontekst uwarunkowań systemu finansów publicznych. Ustalając udział dochodów publicznych jednostek samorządu terytorialnego, nie można abstrahować od sytuacji finansowej całego państwa. Ustawodawca, dokonując podziału środków finansowych między samorząd terytorialny a administrację samorządową, musi brać pod uwagę nie tylko zakres zadań przypadających jednostkom samorządu terytorialnego, ale również zakres zadań realizowanych przez administrację rządową (wyrok z 1 kwietnia 2003 r., K 46/01).

2. Referendum lokalne

Orzekając zgodność z art. 170 Konstytucji i art. 5 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego postanowień art. 2 ust. 1 ustawy z 15 września 2000 r. o referendum lokalnym w zakresie, w jakim ten przepis ogranicza możliwości decyzyjne członków wspólnoty samorządowej do spraw dotyczących tej wspólnoty, a tym samym wyłącza możliwość decydowania o tworzeniu, łączeniu lub znoszeniu jednostek samorządu terytorialnego, Trybunał przypomniał, że zgodnie z art. 15 ust. 2 Konstytucji zasadniczy podział terytorialny państwa, a tym samym zmiana tego podziału, należy do kompetencji ustawodawcy. Ustawodawca przekazał Radzie Ministrów kompetencję do dokonywania korekty granic poszczególnych jednostek

samorządu niezmieniających w sposób istotny stosunków terytorialnych w kraju oraz niewpływających kształtującą na realizację praw politycznych obywateli. Tym samym o tych sprawach wspólnota samorządowa nie może wypowiadać się wiążąco w drodze referendum.

Trybunał zwrócił uwagę, że zakres referendum lokalnego na poziomie konstytucyjnym wyznaczony jest przez związki zachodzące z jednej strony pomiędzy art. 170 i art. 163 (wykonywanie zadań publicznych niezastreżonych dla organów innych władz publicznych) oraz art. 170 i art. 169 ust 1 Konstytucji (wykonywanie zadań za pośrednictwem organów stanowiących i wykonawczych). Adresatami art. 170 Konstytucji są ustawodawca, organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego oraz społeczności lokalne jako zbiorowość. Prawo wynikające z art. 170 Konstytucji, na poziomie lokalnym, przysługuje zawsze członkom wspólnoty, ilekroć tylko zachodzi potrzeba wypowiedzania się o istotnych sprawach dotyczących tej wspólnoty, niejako równoległe z kompetencjami organów stanowiących i wykonawczych. W rezultacie mamy do czynienia ze współistnieniem zasady wykonywania zadań samorządowych za pośrednictwem jego organów oraz zasady bezpośredniego wyrażania woli mieszkańców we wszystkich sprawach, które mają decydujące znaczenie dla danej wspólnoty. Obydwie zasady mają charakter systemowy, stanowiąc podstawę ustroju samorządu terytorialnego. Zasada, iż we wszystkich sprawach dotyczących określonej wspólnoty mieszkańcy mają prawo decydowania w drodze referendum, nie ma zatem charakteru uzupełniającego, jeśli chodzi o sposób sprawowania władzy w samorządzie. To pozwala na stwierdzenie, że art. 170 Konstytucji nie wyklucza całkowicie możliwości przeprowadzenia referendum, nawet w sprawach zastrzeżonych do wyłącznej kompetencji organów stanowiących lub wykonawczych jednostek samorządu terytorialnego, pod warunkiem uwzględnienia ograniczeń wynikających z art. 169 ust. 1 Konstytucji. Oznacza to, iż zasada bezpośredniego wyrażania woli przez mieszkańców nie może prowadzić do zniesienia instytucji przesądzających o funkcjonowaniu demokracji pośredniej na poziomie lokalnym, a tym samym nie może prowadzić do zniesienia zadań i obowiązków oraz kompetencji organów stanowiących i wykonawczych jednostek samorządu terytorialnego, zwłaszcza tam, gdzie w grę wchodzi ich wyłączność kompetencyjna, natomiast organy samorządu są zobowiązane do respektowania art. 170 Konstytucji wszędzie tam, gdzie konieczne jest odwołanie się do w pełni reprezentatywnie i bezpośrednio wyrażonej woli mieszkańców lub gdy konieczne jest umożliwienie mieszkańcom wyrażenia woli z własnej inicjatywy.

Ze współlistnienia w Konstytucji zasad określonych w art. 169 ust. 1 i art. 170 Konstytucji wynika nie tylko prawo do wypowiedania się rozstrzygająco w danej sprawie, co do jej istoty, ale także prawo do wypowiedania się w drodze referendum opiniodawczego lub konsultacyjnego. Konsultacje muszą być reprezentatywne w zależności od wagi sprawy. Sformalizowanie konsultacji nie jest określone w takim stopniu, jak to ma miejsce w przypadku referendum. Rozróżnienie pomiędzy referendument opiniodawczym, a obowiązkiem konsultacji przewidzianym ustawowo nie jest proste, ze względu na to, iż obowiązkowym konsultacjom należy także przypisać doniosłość prawną.

Sprawy zmian granic niestanowiące zarazem zasadniczych zmian podziału terytorialnego nie należą do spraw, w których muszą wypowiadać się bezwarunkowo zawsze mieszkańcy danej wspólnoty w drodze referendum opiniodawczego, w rozumieniu art. 170 Konstytucji. Jeśli jednak w przypadku likwidacji gmin mieszkańcy, w sposób uprawniony, podejmą inicjatywę referendalną, to w świetle prawa polskiego, mają oni prawo żądać przeprowadzenia referendum, będącego stanowiskiem całej społeczności lokalnej. Sprawy takie wymagają jednak zawsze kwalifikowanego rodzaju konsultacji, o których mowa w art. 5 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego, z którego wynika obowiązek uprzedniej konsultacji każdej zmiany granic społeczności lokalnej. Zakres konsultacji w przypadku likwidacji należy rozumieć w sposób możliwie najszerszy. W stosunku do jednostki likwidowanej zakres podmiotowy konsultacji pokrywa się z zakresem referendum w rozumieniu art. 170 Konstytucji. Należy jednak podkreślić, iż w przypadku zniesienia danej wspólnoty Konstytucja RP stwarza większe gwarancje dla mieszkańców niż te, które wynikają z art. 5 EKST. Nakłada ona bowiem na władze publiczne obowiązek przeprowadzenia referendum konsultacyjnego w takich sprawach, jeśli tylko taka była wola mieszkańców. Nasze państwo stwarza zatem większe gwarancje dla lokalnej demokracji bezpośredniej niż te, które wynikają z podpisania i ratyfikowania EKST. Postanowienia art. 5 EKST uzupełniają art. 170 Konstytucji w sferze rozwoju instytucji demokracji lokalnej w zakresie spraw zastrzeżonych do kompetencji organów władz ogólnopństwowych, a mających istotne znaczenie dla danej wspólnoty terytorialnej (wyroki z: 26 lutego 2003 r., K 30/02 i 4 listopada 2003 r., K 1/03).

VI. FINANSE PUBLICZNE

1. Danina publiczna

Trybunał rozważał problem miejsca opłat sądowych w systemie finansów publicznych. Zgodnie z art. 217 Konstytucji nakładanie podatków, innych danin publicznych, określanie podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych, a także zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków następuje w drodze ustawy. Definicję podatku zawiera art. 6 ustawy Ordynacja podatkowa, który stanowi, że podatkiem jest publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy, wynikające z ustawy podatkowej. Zatem opłata nie jest podatkiem, gdyż jej źródła nie można poszukiwać w ustawie podatkowej. Opłata jest bezzwrotnym świadczeniem pieniężnym, ale płatnym, gdyż w zamian wnoszący opłatę otrzymuje swoistą usługę publiczną świadczoną przez wyspecjalizowaną jednostkę organizacyjną aparatu państwowego, jaką jest sąd, w postaci rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy sądowej.

Pojęcia daniny publicznej należy poszukiwać w art. 3 ust. 2 pkt 1 ustawy o finansach publicznych, który stanowi, że dochodami publicznymi są: daniny publiczne, do których zalicza się podatki oraz inne świadczenia pieniężne, których obowiązek ponoszenia na rzecz państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz innych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych wynika z odrębnych ustaw. Opłaty nie są podatkiem, chociaż niektóre z nich stanowią świadczenia pieniężne uzyskiwane jako dochody jednostek sektora finansów publicznych. Ustawa o finansach publicznych określa opłaty jako rodzaj dochodów uzyskiwanych przez jednostki sektora finansów publicznych. Opłaty sądowe stanowią szczególnie rodzaj daniny publicznej w rozumieniu przyjętym w art. 217 Konstytucji (wyrok z 6 maja 2003 r., P 21/01).

2. Poprawność legislacyjna w sprawach podatkowych

Art. 217 Konstytucji określa zasadę wyłączności ustawy w prawie podatkowym stanowiąc, iż nakładanie podatków, innych danin publicznych,

określanie podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych, a także zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków następuje w drodze ustawy. Zasada obniżania podatku należnego o podatek naliczony jest objęta treścią art. 217 Konstytucji, ponieważ należy do zasad konstrukcyjnych podatku od towarów i usług. Orzecznictwo TK odnoszące się do wyłączności ustawowej w sprawach podatkowych jest bogate. Zasada wyłączności ustawy dotyczy spraw wyraźnie wskazanych w art. 217 Konstytucji, co oznacza, że inne aniżeli tam wskazane kwestie mogą zostać uregulowane w rozporządzeniach wydawanych zgodnie z art. 92 Konstytucji. Istnieją jednak pewne elementy, których określenie musi zostać obligatoryjnie pozostawione ustawie. Do nich należy podmiot podatku.

Przyjęcie zasady wyłączności ustawy w sferze prawa daninowego oznacza, że przypadki, w których w ustawach podatkowych zamieszczane są upoważnienia do wydawania aktów podustawowych, zdeterminowane są przede wszystkim brzmieniem art. 217 Konstytucji, w dalszej zaś dopiero kolejności wymaganiami zawartymi w art. 92 ust. 1 Konstytucji. Oznacza to, że upoważnienie do określenia odstępstwa od podstawowej zasady podatku od towarów i usług, jaką jest prawo uczestników obrotu towarami i usługami do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu towarów i usług, tj. podatku uiszczanego przez nabywcę oraz powiązanego z tym upoważnieniem prawo zwrotu, kwoty stanowiącej różnicę między podatkiem naliczonym a należnym w sytuacji, gdy kwota podatku naliczonego jest wyższa od podatku należnego, musi spełniać wymagania określone w art. 92 ust. 1 Konstytucji, między innymi zawierać wytyczne do treści aktu.

Zdaniem Trybunału, jeśli upoważnienie nie zawiera wytycznych, a w innych przepisach ustawy znajdują się szczegółowe unormowania, to należy je uznać za wystarczające do zrekonstruowania szczegółowych wytycznych wyznaczających treściowy zakres regulacji. Przepisy rozporządzenia stanowią tylko uszczegółowienie norm wyrażonych w ustawie. Rozstrzygając o konstytucyjności przepisów aktów podustawowych w sprawach podatkowych, Trybunał, posługując się techniką wykładni w zgodzie z Konstytucją, wskazuje w sposób wyraźny, że przepis rozumiany jako konkretyzacja normy ustawowej jest zgodny z Konstytucją (wyrok z 2 lipca 2003 r., P 27/02).

3. Narodowy Bank Polski

Konstytucja w art. 227 określiła pozycję ustrojową Narodowego Banku Polskiego, nadając mu rangę centralnego banku państwa, któremu przy-

sługuje wyłączne prawo emisji pieniądza oraz ustalania i realizowania polityki pieniężnej, wymieniła jego organy, ich kompetencje, skład i sposób powoływania.

Konstytucja nie formułuje wprost zasady niezależności centralnego banku państwa. Zdaniem Trybunału realizowane przez NBP zadania w dużym stopniu wymagają jego niezależności. Niezależność finansowa polega na wykluczeniu możliwości wywierania finansowego nacisku na decyzje banku centralnego, bądź wyeliminowaniu możliwości finansowania wydatków rządu bezpośrednio lub pośrednio z kredytów banku centralnego. Niezależność funkcjonalna obejmuje również samodzielność w wypełnianiu innych funkcji statutowych banku centralnego. Niezależność instytucjonalna dotyczy przede wszystkim pozycji banku centralnego w systemie organów państwa oraz sposobu powoływania i odwoływania władz banku. Gwarancją niezależności NBP jest status i rola Rady Polityki Pieniężnej. Niezależności miało służyć przyjęcie przez ustrojodawcę parytetowego trybu kształtowania składu Rady Polityki Pieniężnej przez trzy odrębne organy władzy (Sejm, Senat i Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej) i powoływanie członków Rady na okres 6 lat, dłuższy od kadencji samych organów powołujących. Zadania powierzone RPP, do których należy coroczne ustalanie założeń polityki pieniężnej, przedkładanie ich do wiadomości Sejmowi oraz składanie po zakończeniu roku budżetowego sprawozdania z ich wykonania, winny być realizowane w sposób odpowiadający konstytucyjnemu statusowi tego organu, w szczególności dotyczy to aspektu, jakim jest wiarygodność w sferze realizacji zadań konstytucyjnych.

Z art. 227 ust. 5 Konstytucji wynika, że ustrojodawca przyjął koncepcję indywidualnej kadencji poszczególnych członków Rady Polityki Pieniężnej oraz że powołanie każdego członka następuje na okres sześciu lat. Przepis ten powinien być interpretowany w sposób sprzyjający stabilizacji personalnej RPP i długofalowości prowadzonej przez nią polityki, a jednocześnie ograniczający negatywne konsekwencje wpływu cyklu politycznego na tę politykę. Indywidualizacja kadencji członków Rady, która w perspektywie przynosi skutek w postaci zróżnicowania momentu powoływania poszczególnych osób wchodzących w skład Rady, gwarantuje jej funkcjonalną oraz instytucjonalną ciągłość. Z sytuacją przyjęcia kadencji całej Rady jako organu kolegialnego wiąże się ryzyko wystąpienia przerwy międzykadencyjnej w przypadku trudności z wyłonieniem nowego składu RPP.

Przy interpretacji art. 227 ust. 5 Konstytucji Trybunał wziął pod uwagę konstytucyjną zasadę przychylności procesowi integracji europejskiej i współpracy między państwami (Preambuła oraz art. 9 Konstytucji), zgod-

nie z którą niezależność banku centralnego powinna być rozpatrywana także na tle standardów wynikających z Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską oraz Statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego. Wspomniane akty zawierają regulacje dotyczące m.in. aspektu personalnej niezależności tych członków organów decyzyjnych narodowych banków centralnych, którzy mają wpływ na wykonywanie przez banki centralne państw członkowskich UE funkcji wynikających z uczestnictwa w ESBC (a więc w przyszłości również członków Rady Polityki Pieniężnej). Zgodnie z zaleceniami Europejskiego Instytutu Monetarnego, sformułowanymi na podstawie art. 14 § 2 Statutu ESBC/EBC, pożądana jest likwidacja takich sytuacji, w których członek organu decyzyjnego narodowego banku centralnego jest wybierany na pozostały okres kadencji krótszy niż 5 lat w miejsce członka, który opuścił organ przed upływem kadencji.

W konkluzji powyższych rozważań Trybunał przyjął, że art. 227 ust. 5 Konstytucji należy odczytywać jako statuujący 6-letnią kadencję indywidualną poszczególnych osób wchodzących w skład Rady Polityki Pieniężnej.

Konstytucja nie przewiduje ograniczeń dotyczących członków, co do ponownego wyboru lub powołania na drugą bądź trzecią kadencję tej samej osoby, w tym przewodniczącego. Z tego względu kwestia powtórnej kadencji osoby wchodzącej w skład Rady Polityki Pieniężnej winna być postrzegana jako jedna ze szczegółowych zasad powoływania i odwoływania organów Narodowego Banku Polskiego, stanowiących na mocy art. 227 ust. 7 Konstytucji materię przekazaną do uregulowania w ustawie polskiej (wyrok z 24 listopada 2003 r., K 26/03).

VIII. KONTAKTY MIĘDZYNARODOWE, DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA ORAZ DZIAŁALNOŚĆ BIURA TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

1. Kontakty międzynarodowe

W 2003 r. utrzymywano ożywione kontakty międzynarodowe z sądami konstytucyjnymi, instytucjami naukowymi oraz organizacjami międzynarodowymi, w tym agendami Rady Europy. Trybunał Konstytucyjny brał aktywny udział w pracach Konferencji Europejskich Sądów Konstytucyjnych oraz towarzyszących im spotkań tzw. Kręgu Przewodniczących Sądów Konstytucyjnych. W październiku odbyło się spotkanie przygotowawcze do XIII Kongresu Konferencji Europejskich Sądów Konstytucyjnych na Cyprze, w którym uczestniczyła delegacja polskiego Trybunału Konstytucyjnego z Prezesem TK na czele. Ustalono, że XIII Kongres na temat „Kryteria dopuszczalności ograniczania praw człowieka w praktyce sądownictwa konstytucyjnego”, odbędzie się w dniach 15-20 maja 2005 roku w Nikozji (Cypr).

W ramach kontaktów dwustronnych z sądami konstytucyjnymi sędziowie TK uczestniczyli w dorocznej, już ósmej, konferencji sądów konstytucyjnych Polski i Litwy na temat: „Narodowe sądy konstytucyjne a integracja europejska”, która odbyła się w czerwcu w Druskiennikach. Prezes i Wiceprezes TK uczestniczyli w międzynarodowej konferencji „Sprawiedliwość konstytucyjna a państwo prawa”, która odbyła się we wrześniu w Wilnie z okazji X-lecia powstania Sądu Konstytucyjnego Republiki Litewskiej. W październiku Prezes TK wygłosił referat „Pozycja mniejszości w Polsce w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego” podczas debaty na temat „Ochrona mniejszości a sądy konstytucyjne” zorganizowanej z okazji X-lecia powstania Sądu Konstytucyjnego Księstwa Andory.

W kwietniu delegacja TK z Prezesem na czele przebywała w Ljubljanie na zaproszenie Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowenii. Rozmowy ze słoweńskimi sędziami poświęcone były roli skargi konstytucyjnej w demokratycznym systemie prawa oraz konstytucji i integracji europejskiej w orzecznictwie sądu konstytucyjnego.

W czerwcu, przebywająca na Ukrainie, na zaproszenie ukraińskiego Sądu Konstytucyjnego, delegacja TK spotkała się z Prezydentem Ukrainy Leonidem Kuczumą, Prezesem Sądu Konstytucyjnego Ukrainy Mykołą Seliwonem, Prezesem Rady Najwyższej Ukrainy Wołodymyrem Łytwynem, Prezesem Sądu Najwyższego Ukrainy Vasylem Maljarenką oraz Pełnomocnikiem Rady Najwyższej Ukrainy ds. Obywatelskich Niną Karpaczową. Sędziowie TK w trakcie spotkania seminaryjnego z sędziami Sądu Konstytucyjnego dyskutowali na temat podstawowych praw i wolności w orzecznictwie Sądu Konstytucyjnego ze szczególnym uwzględnieniem gwarancji wolności słowa, prawa własności i prawa do sądu.

W grudniu delegacja Trybunału Konstytucyjnego w składzie: prof. Marek Safjan – Prezes Trybunału Konstytucyjnego, prof. Andrzej Mączyński – Wiceprezes TK i prof. Mirosław Wyrzykowski – Sędzia TK przebywała, na zaproszenie Rady Konstytucyjnej Republiki Francuskiej, w Paryżu. Rozmowy poświęcone były tematowi: orzecznictwo konstytucyjne i prawo europejskie oraz kontrola prawa finansowego w orzecznictwie konstytucyjnym. Oprócz oficjalnych spotkań polska delegacja wzięła udział w uroczystości z okazji rocznicy Powstania Listopadowego zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Historyczno-Literackie w siedzibie Ambasady RP w Paryżu.

Na zaproszenie Prezesa TK w lutym gościł w Polsce Prezes Sądu Najwyższego Izraela prof. Aharon Barak. Była to pierwsza wizyta w Polsce najważniejszego przedstawiciela władz sądowniczych tego kraju. Przewodniczący Sądu Najwyższego Izraela spotkał się z sędziami TK i przedstawicielami najwyższych władz RP. Przedmiotem rozmów była problematyka praw człowieka w orzecznictwie sądowym w warunkach państwa demokratycznego, wielokulturowego, wielowyznaniowego z ogromną ilością problemów związanych z bezpieczeństwem.

W marcu, na zaproszenie Prezesa TK i Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, gościł w Polsce Przewodniczący Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich prof. Gil Carlos Rodríguez Iglesias. Podczas pobytu w Warszawie spotkał się z Prezesami TK, Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego. Tematem rozmowy były relacje między prawem europejskim i konstytucją europejską a sądami najwyższych instancji. Prof. Iglesias spotkał się także z Prezydentem RP Aleksandrem Kwaśniewskim. Odbyły się również spotkania seminaryjne z sędziami Trybunału Konstytucyjnego (na temat: „Prawa Człowieka w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Trybunału Konstytucyjnego”) i z sędziami Sądu Najwyższego (na temat: „Prawo wspólnot Europejskich a sądy krajowe”). Prof. Iglesias wygłosił w siedzibie Sądu Najwyższego wykład na temat „Nad-

rzędność prawa wspólnotowego nad prawem narodowym w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w Luksemburgu”. <http://www.trybunal.gov.pl/Wiadom/Wizyty/20030314/Iglesias18III03.pdf>

W maju wizytę w Polsce złożyła delegacja Sądu Konstytucyjnego Rumunii z jego przewodniczącym prof. Nicolae Popa na czele. W składzie delegacji znaleźli się również: Nicolae Cochinescu, sędzia Sądu Konstytucyjnego Rumunii oraz Ruxandra Săbăreanu, Sekretarz Generalny SK. Delegacja rumuńska spotkała się z sędziami TK, w trakcie spotkania dyskutowano na temat orzecznictwa, stosowania w praktyce instytucji skargi konstytucyjnej. Delegacja spotkała się z Prezesem Naczelnego Sądu Administracyjnego, z Rzecznikiem Praw Obywatelskich oraz z Marszałkiem Sejmu.

W Trybunale Konstytucyjnym gościli także: Prokurator Generalna Republiki Czeskiej – Maria Benešova oraz przedstawiciele brytyjskiego departamentu ds. konstytucyjnych – Andrew McDonald oraz Edwin Kilby.

Sędziowie TK uczestniczyli w wielu konferencjach i seminariach międzynarodowych, między innymi w styczniu Prezes TK uczestniczył w Strasburgu w sesji inauguracyjnej obrady Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W lutym Prezes TK uczestniczył w konferencji na temat „Bioetyka i sędziowie” w Lozannie, zorganizowanej przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Prawa, Etyki i Nauki (Association Internationale Droit, Ethique et Science) we współpracy ze Szwajcarskim Instytutem Prawa Porównawczego. W konferencji wzięli także udział sędziowie Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, Sądu Apelacyjnego Quebecu, szwajcarskiego Trybunału Federalnego oraz francuskiego Sądu Kasacyjnego. W lutym na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie, w ramach Forum Constitutionis Europae, sędzia TK Mirosław Wyrzykowski wygłosił wykład „Polska konstytucja w świetle europejskiego procesu konstytucyjnego”. W maju Prezes TK wzięły udział w XI Międzynarodowej Konferencji Sędziowskiej zorganizowanej przez Center for Democracy „Sądy najwyższych instancji. Problemy niezawisłości sędziowskiej”, która odbyła się w Waszyngtonie, wygłaszając referat na temat „Prawa i wolności człowieka a walka z terroryzmem”. W XI Międzynarodowym Forum Prawa Konstytucyjnego na temat: „Sąd Konstytucyjny jako gwarancja podziału władzy”, które odbyło się w Moskwie w październiku, uczestniczył sędzia TK Marek Mazurkiewicz, który wygłosił referat „Trybunał Konstytucyjny i jego rola w kontroli konstytucyjności działań organów legislacyjnych”. W październiku Prezes TK przebywał w Izraelu na zaproszenie Przewodniczącego Sądu Najwyższego Izraela, prof. Aharona Baraka, gdzie spotkał się z Prezydentem Izraela Mosze Kacawem, a także z Przewodniczącym Knesetu Rubenem Rivlinem. Prezes TK wygłosił w siedzibie Sądu Najwyższego wy-

kład na temat: „Konstytucyjne podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej władzy publicznej – tendencje i nowe wyzwania”. Wspólnie z ministrem spraw wewnętrznych Niemiec i ministrem sprawiedliwości Izraela uczestniczył także w inauguracji roku prawniczego na spotkaniu Izraelskiej Rady Adwokackiej. W listopadzie, na zaproszenie Prezesa Rady Ministrów Kraju Związkowego Hesji, Prezes TK wziął udział w Kongresie „Nasza przyszłość europejska. Aktualne wyzwania zjednoczenia europejskiego” – dotyczącym Traktatu Konstytucyjnego Unii Europejskiej. Kongres ten był częścią uroczystości obchodów Europejskich Dni Konstytucyjnych we Frankfurcie nad Menem. Prezes TK, wraz z innymi przedstawicielami sądów konstytucyjnych oraz z Prezesem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, wziął udział w dyskusji na temat nowego porządku prawnego i konstytucyjnego Unii Europejskiej. Wiceprezes Trybunału Konstytucyjnego uczestniczył w listopadzie w I Międzynarodowej Konferencji, zorganizowanej przez Niemiecko-Polskie Stowarzyszenie Prawników we współpracy z Uniwersytetem Humboldta w Berlinie na temat: „Prawa człowieka jako kryterium konstytucyjności ustawodawstwa i orzecznictwa”, otwierającej cykl konferencji pod wspólnym tytułem: „Systemy prawne – analiza porównawcza. Dialog między prawnikami Izraela, Polski i Niemiec”, na której wygłosił referat na temat: „Ochrona konstytucyjnych wolności i praw człowieka w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego”. W maju w konferencji „The Constitutional Context of Reconciliation with a Totalitarian Past”, zorganizowanej przez Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej oraz Deutsche Stiftung für Internationale Rechtliche Zusammenarbeit, Dyrektor Zespołu Orzecznictwa i Studiów Biura Trybunału Konstytucyjnego przedstawił referat „Rozrachunek z przeszłością komunistyczną w polskim ustawodawstwie i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego”.

Należy odnotować także, że w maju, sędzia TK Biruta Lewaszkievicz-Petrykowska otrzymała tytuł doctor honoris causa Uniwersytetu im. Roberta Schumanna w Strasburgu, zaś we wrześniu w Pałacu Prezydenckim w Wilnie odbyła się uroczystość odznaczenia Prezesa TK Krzyżem Komandorskim Orderu Wielkiego Księcia Litwy Giedymina w uznaniu zasług w zakresie współpracy między polskim Trybunałem Konstytucyjnym i litewskim Sądem Konstytucyjnym.

2. Działalność popularyzatorska

W lutym Trybunał Konstytucyjny otrzymał Złoty Paragraf, doroczną nagrodę Gazety Prawnej, „za konsekwencję w obronie podstawowych za-

sad Konstytucji oraz wywieranie korzystnego wpływu na jakość i spójność polskiego prawa”. W marcu Prezes TK został laureatem Nagrody im. Idziego Radziszewskiego, przyznawanej przez Katolicki Uniwersytet Lubelski. Uroczyste wręczenie nagrody nastąpiło w czasie Publicznego Zebrania Towarzystwa Naukowego KUL, laudację wygłosił prof. Adam Strzembosz. Podczas uroczystości prof. Marek Safjan wygłosił odczyt „Rola prawnika we współczesnym świecie”. Nagroda im. Idziego Radziszewskiego – pierwszego rektora KUL, przyznawana jest od 1974 roku za wybitne osiągnięcia naukowe w duchu humanizmu chrześcijańskiego.

3 maja 2003 roku, w dniu Święta Konstytucji, Trybunał Konstytucyjny tradycyjnie już zorganizował uroczyste spotkanie, w którym udział wzięli najwyżsi przedstawiciele władz RP, delegacja Sądu Konstytucyjnego Republiki Litewskiej, wybitni prawnicy, historycy oraz inni zaproszeni goście. Uroczystość uświetnił wykład prof. Normana Daviesa na temat: „Państwa konstytucyjne, państwa niekonstytucyjne a państwa na wpół konstytucyjne”. Obchodom święta Konstytucji 3 maja 1791 roku towarzyszyła specjalna prezentacja, przygotowana we współpracy m.in. z Archiwum Głównym Akt Dawnych, Muzeum Historycznym m.st. Warszawy, Unią Metropolii Miast Polskich i Oficyną Wydawniczą „Szytych”, prezentująca konstytucyjno-ustrojowe tradycje przestrzeni warszawskiej, trwające od końca XVI wieku. Na prezentację tę, dostępną w Trybunale w dniach 3-8 maja 2003 roku, składały się między innymi dwie panoramy miasta: Adolfa Kozarskiego z 1875 roku i Marka Ostrowskiego z 2000 roku. Rozwinięciem prezentacji była ekspozycja najstarszej Ustawy Zasadniczej (Konstytucji) Rzeczypospolitej Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego: Aktu Konfederacji Warszawskiej z 1573 roku, Artykułów Henrykowskich i Pacta Conventa Henryka Walezego, uchwalonych w maju 1573 roku i obowiązujących do końca Rzeczypospolitej, oraz Konstytucji 3 maja 1791 roku.

Upowszechnianiu wartości konstytucyjnych służą także, organizowane w siedzibie TK, spotkania i wykłady. Na zaproszenie Trybunału Konstytucyjnego w 2003 r. wykłady wygłosili – prof. Sławomira Wronkowska z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na temat „Utrata mocy obowiązującej aktu normatywnego w następstwie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i jej skutki dla porządku prawnego” oraz prof. Aharon Barak, Prezes Sądu Najwyższego Izraela na temat „Rola sądziego sądu najwyższej instancji w systemie demokratycznym”. 17 października w Trybunale Konstytucyjnym odbyło się pierwsze spotkanie z cyklu „Wszechnica Konstytucyjna”, które rozpoczęło cykl zajęć tematycznych zorganizowanych przez TK wspólnie z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli

w Warszawie. Tematami spotkań odbywanych w ramach „Wszechnicy Konstytucyjnej”, w której uczestniczą nauczyciele oraz uczniowie szkół ponadpodstawowych, są: kultura konstytucyjna i obywatelska, państwo prawa i rządy prawa, konstytucjonalizm, społeczeństwo obywatelskie, a przede wszystkim sądownictwo konstytucyjne.

W maju odbyła się, już po raz piąty, symulacja rozprawy przed Trybunałem Konstytucyjnym przygotowana przez studentów II roku studiów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Zaś w grudniu w siedzibie TK odbyła się kolejna już, organizowana przez Europejskie Stowarzyszenie Studentów Prawa ELSA, pod patronatem Prezesa TK, edycja konkursu Moot Court Competition – symulacja rozprawy przed Trybunałem Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. Wraz z ELSA Warszawa współorganizatorem rozprawy było Centrum Prawa Brytyjskiego i Europejskiego Uniwersytetu Cambridge przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

We wrześniu w siedzibie TK odbyła się uroczysta prezentacja ostatniej książki zmarłego w 2002 r. prof. Zdzisława Czeszejko-Sochackiego „Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym” wydanej przez Wydawnictwa TK ku czci Autora z Jego rękopisu. W grudniu odbyła się prezentacja książki „Nieuczciwe klauzule w prawie umów konsumenckich” autorstwa grupy studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, pod opieką naukową prof. Ewy Łętowskiej.

3. Działalność Biura Trybunału Konstytucyjnego

Biuro TK wykonuje zadania określone w art. 17 ustawy o TK, rozwinęte i uszczegółowione w Regulaminie Trybunału Konstytucyjnego oraz Statucie Biura.

Biuro realizuje zadania w dwóch obszarach. W pierwszym mieszczą się związane z bezpośrednią obsługą prac Trybunału wszelkie czynności pomocnicze w zakresie jego działalności orzeczniczej, wspomagające pracę sędziów. W drugim zadania dotyczące szeroko rozumianych warunków techniczno-organizacyjnych i administracyjnych związanych z funkcjonowaniem Trybunału, pracą Biura oraz utrzymaniem i rozwojem infrastruktury służącej Trybunałowi Konstytucyjnemu.

W zakresie obsługi prac Trybunału Konstytucyjnego Biuro wykonywało czynności rejestracyjne, przygotowawcze oraz inne proceduralne, zlecane – w różnych stadiach postępowania – przez Prezesa Trybunału lub składy sędziowskie w sprawach będących przedmiotem prac Trybunału.

Zapewniono obsługę wszystkich rozpraw Trybunału Konstytucyjnego oraz posiedzeń Trybunału w sprawach rozpatrywanych w trybie postępowania niejawnego.

W sprawach wskazanych przez Prezesa Trybunału, dotyczących przedmiotu szczególnie interesującego szeroką opinię publiczną, przedstawicielom mediów oraz na stronach internetowych Trybunału udostępniano materiały w postaci wniosków i stanowisk uczestników postępowania; we wszystkich zaś sprawach, w których Trybunał wydał wyrok – tekst sentencji wyroku bezpośrednio w dniu zakończenia rozprawy.

W odniesieniu do skarg konstytucyjnych oraz wniosków przedkładanych Trybunałowi Konstytucyjnemu przez podmioty o tzw. ograniczonej legitymacji do występowania do Trybunału, Biuro wykonywało, odpowiednio pod nadzorem Prezesa oraz sędziów, czynności związane ze wstępną kontrolą proceduralną skarg i wniosków, a następnie czynności pomocnicze w zakresie ich wstępnego rozpoznania.

Jednocześnie Biuro obowiązane było zapoznać się z ponad 2100 pismami od obywateli oraz instytucji, mającymi głównie charakter skargi w konkretnej sprawie petenta (z reguły sprawy zawisłe przed sądami powszechnymi lub rozpatrywane przez organy administracji) lub w sprawach ewidentnie należących do właściwości innych organów. Dokładano staranności, aby termin udzielania przez Biuro odpowiedzi na pisma petentów w zasadzie nie przekraczał 7 dni.

Na tle niektórych przypadków, gdy obywatele sygnalizują istotne problemy związane ze stosowaniem prawa, Biuro podjęło współpracę z Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich w przedmiocie przekazywania takich spraw Rzecznikowi w trybie „robotycznej sygnalizacji”, do wykorzystania w ramach kompetencji oraz uznania RPO.

W 2003 r. formuła wykonywania zadań Biura w zakresie analizy orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz konfrontacji tego orzecznictwa z judykaturą Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz sądów powszechnych, a także studiów nad poszczególnymi problemami na użytek prac Trybunału podlegała dalszemu kształtowaniu i doskonaleniu, zwłaszcza co do ich konkretnej przydatności. Zaprezentowano szereg opracowań tematycznych oraz porównawczo-przekrojowych, a także notatek sygnalnych w sprawach zleczanych przez sędziów lub składy orzekające Trybunału. Na wyróżnienie zasługują opracowania: „Wnioski de *lege ferenda* wynikające z wyroków Trybunału Konstytucyjnego dotyczących przepisów kodeksu postępowania cywilnego i noweli z 24 maja 2000 r.”, które na przełomie lipca i sierpnia zostało oficjalnie przekazane przez Prezesa TK wicemarszałkowi Sejmu J. Wojciechowskiemu i przewodniczą-

cemu Komisji Kodyfikacyjnej przy Ministrze Sprawiedliwości, prof. Z. Radwańskiemu oraz „Problemy uwzględniania wyroków Trybunału Konstytucyjnego w urzędowych organach publikacyjnych oraz w elektronicznych i książkowych zbiorach tekstów prawnych (analiza wybranych przypadków i wnioski, stan na 1 lipca 2003 r.)”, które zostało przekazane przez Szefa Biura TK głównym wydawcom (zarówno państwowym, jak i prywatnym) drukowanych i elektronicznych zbiorów przepisów prawnych.

Podjęto prace studyjne związane z przygotowaniem do członkostwa Polski w Unii Europejskiej w zakresie zagadnień, które mogą mieć znaczenie dla orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego po akcesji. W szczególności przygotowano obszerne opracowania dotyczące: wypowiedzi Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w kwestii pierwszeństwa prawa wspólnotowego przed prawem krajowym państw członkowskich; problemów relacji między narodowym prawem konstytucyjnym i prawem wspólnotowym w dotychczasowym orzecznictwie sądów konstytucyjnych państw członkowskich; stanowiska doktryny prawa i judykatury w kwestiach rozgraniczenia kompetencji oraz form kooperacji między Trybunałem Sprawiedliwości WE a sądami konstytucyjnymi. Opracowania te udostępniono także zainteresowanym instytucjom i osobom, między innymi poprzez publikację na stronach internetowych Trybunału.

Nadto, prace Biura w tym zakresie koncentrowały się na pozyskiwaniu materiałów związanych z orzecznictwem innych europejskich sądów konstytucyjnych, głównie w kontekście zagadnień funkcjonowania prawa europejskiego i akcesji Polski do Unii Europejskiej. W tej mierze Biuro przygotowało i rozpowszechniło swoiste *vademecum* po elektronicznych bazach z dostępem do orzecznictwa zagranicznych sądów konstytucyjnych, Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości oraz Trybunału Praw Człowieka, a także umożliwiające zapoznawanie się z aktami normatywnymi prawa europejskiego. Trwało kompletowanie księgozbioru problematyki prawa europejskiego oraz zagadnień instytucjonalnych Unii Europejskiej; Biuro zapewniło nabycie najbardziej uznanych w państwach UE komentarzy prawa europejskiego w języku angielskim, francuskim i niemieckim.

Podjęto również problem związany z ustaleniem sposobu prezentacji orzeczeń interpretacyjnych TK w publikatorach urzędowych oraz dostępnych na rynku elektronicznych i książkowych zbiorach tekstów prawnych. Każdy wyrok TK, jako rozstrzygnięcie wyposażone w moc powszechnie obowiązującą i mające w istocie treść normatywną, powinien być prezentowany w sposób możliwie najbliższy prezentacji ingerencji dokonywanych w tekście danego aktu normatywnego przez prawodawcę pozytywnego, a z drugiej strony jego prezentacja powinna być maksymalnie

oddzielona od prezentacji orzecznictwa sądów, którego funkcją jest jedynie wykładnia norm obowiązujących. Trybunał podjął w tej kwestii współpracę z wiodącymi wydawcami przepisów prawnych i jak dotąd, prawie bez pozytywnych rezultatów. W celu rozwiązania tego problemu nie można wykluczyć potrzeby zmiany przepisów prawa odnoszących się do publikacji aktów prawnych.

W ubiegłym roku doskonalono wykonywanie zadań Biura w zakresie komunikacji społecznej w odniesieniu do pracy i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, głównie ukierunkowanych na współpracę z prasą i mediami. Standardem naszej pracy jest poprzedzanie rozpraw przed Trybunałem Konstytucyjnym stosownymi komunikatami prasowymi, organizowanie konferencji prasowych bezpośrednio po wydaniu wyroku przez Trybunał, publikowanie komunikatów prasowych prezentujących istotę rozstrzygnięć Trybunału, a także sentencji orzeczeń w dniu ich ogłoszenia. Podstawowym środkiem owej komunikacji medialnej są narzędzia elektroniczne – w sieci internetowej Trybunału, ale też materiały drukowane.

Stałe zainteresowanie i uznanie znajduje możliwość obserwowania niektórych rozpraw przed Trybunałem w formie transmisji internetowych; bez wątpienia ta postać komunikacji społecznej ma walory nie tylko informacyjne, ale i edukacyjne.

Biuro zapewnia stałe kontakty z prasą Prezesa Trybunału Konstytucyjnego, a także organizuje cykliczne spotkania Prezesa z przedstawicielami redakcji największych mediów drukowanych i elektronicznych.

W zakresie spraw o charakterze administracyjnym i gospodarczym w 2003 r. Biuro realizowało wszystkie statutowe zadania związane z modernizacją, utrzymaniem oraz eksploatacją elementów infrastruktury, zapewnianiem właściwych technicznych warunków pracy Trybunału Konstytucyjnego, sędziów Trybunału i pracowników Biura, a także organizacją wizyt, spotkań i uroczystości na terenie Trybunału.

Wszystkie zadania realizowano na miarę posiadanych środków budżetowych, którymi starano się gospodarować racjonalnie i w zgodzie z obowiązującymi przepisami.

W tym obszarze spraw na szczególne podkreślenie zasługują prace Biura związane z zakończeniem budowy i oddaniem do użytku obiektu mieszczącego nową salę rozpraw, z nowoczesnym zapleczem technicznym oraz niewielką, ale bardzo przydatną, powierzchnią biurową. Inauguracja nowej sali rozpraw nastąpiła podczas Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału Konstytucyjnego 8 kwietnia 2003 roku.

Na szczególne wyeksponowanie zasługują również przedsięwzięcia Biura w 2003 r. związane z kolejnym etapem wymiany i uzupełniania sprzętu komputerowego wraz z nowoczesnym oprogramowaniem, z przeznaczeniem do pracy sędziów oraz pracowników Biura. Jednocześnie w 2003 r. rozpoczęto przygotowania koncepcyjne do zbudowania w Biurze jednolitego, spójnego systemu informatycznego, którego powstanie determinuje posiadanie już obecnie dobrego sprzętu i oprogramowania.

IV. PODSUMOWANIE

Działalność orzecznicza Trybunału Konstytucyjnego w 2003 r. świadczy o wzroście roli sądownictwa konstytucyjnego w życiu społeczno-gospodarczym Polski. Dowodzą tego zarówno dane statystyczne zaprezentowane w postaci załączników do Informacji jak również ranga spraw rozstrzyganych przez Trybunał. Dorobek orzeczniczy Trybunału wzbogacił się o wypowiedzi mające istotne znaczenie w obszarze problematyki proceduralnej Trybunału, w zakresie rozumienia norm konstytucyjnych oraz prawa Wspólnot Europejskich.

Odnotowano wzrost liczby spraw merytorycznie rozstrzygniętych przez Trybunał w stosunku do lat ubiegłych. Zwiększyła się liczba spraw rozstrzygniętych w trybie kontroli abstrakcyjnej następczej, w tym inicjowanej przez podmioty posiadające szczególną legitymację procesową. Więcej niż w latach poprzednich rozstrzygnięto spraw w trybie kontroli konkretnej. Na ubiegłorocznym poziomie pozostała liczba spraw rozstrzygniętych w trybie pytania prawnego, natomiast wzrosła liczba spraw wniesionych w trybie skargi konstytucyjnej. Pozytywnym zjawiskiem jest malejąca liczba skarg konstytucyjnych, którym odmówiono nadania dalszego biegu z powodu braków formalnych. Zwiększyła się także, w stosunku do roku ubiegłego, liczba wyroków, w których Trybunał uznał zgodność badanych przepisów z Konstytucją.

Problemy proceduralne dotyczyły przepisów ustawy o TK, ich rozumienia i zakresu stosowania odpowiednio przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Trybunał wskazał, że Konstytucja, stanowiąc że orzeczenia TK mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne, wyznaczyła nieprzekraczalną dla ustaw zwykłych granicę prawną, dopuszczającą odpowiednie stosowanie przepisów k.p.c. Trybunał zasygnalizował potrzebę rozważenia przez ustawodawcę doprecyzowania, budzących wątpliwości interpretacyjne, niektórych przepisów ustawy o TK (np. udział sędziego TK w wydaniu lub uczestniczeniu w wydaniu zakwestionowanego aktu normatywnego, wyroku, decyzji administracyjnej albo innego rozstrzygnięcia – art. 26 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK).

Z problemów konstytucyjnych w 2003 r. należy odnotować rozstrzygnięcia o znaczeniu precedensowym.

Po raz pierwszy od wejścia w życie Konstytucji z 1997 r. rozważano problem władzy zwierzchniej Narodu poprzez prawo Jego udziału w refe-

rendum ogólnokrajowym i lokalnym. Rozstrzygając o zgodności przepisów ustaw o referendum ogólnokrajowym i lokalnym, Trybunał odniósł się do konstytucyjnego rozumienia demokracji.

Orzecznictwo TK wzbogacone zostało o rozważania dotyczące „odpowiedniości *vacatio legis*” w sytuacji kolizji wartości konstytucyjnych. Uznanie przez TK, że doszło do naruszenia art. 2 Konstytucji w sytuacji, gdy ustawa już weszła w życie, a część jej adresatów się do niej zastosowała, mogłoby nastąpić tylko w rażących przypadkach. Orzeczenie takie spowodowałoby bowiem konieczność stosowania fikcji, iż ustawa nie zaczęła obowiązywać, a jej wejście w życie, w kształcie merytorycznie niezmienionym, uzależnione byłoby od ponownej decyzji Parlamentu w sprawie *vacatio legis*. Jeśli zatem *vacatio legis* odpowiada generalnym założeniom, wynikającym z art. 4 ust. 1 ustawy o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych, brak jest podstaw do kwestionowania jej zgodności z Konstytucją.

W dorobku orzeczniczym Trybunału odnoszącym się do przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka po raz pierwszy wskazano na rozumienie godności jako wartości transcendentalnej, pierwotnej wobec innych praw i wolności, przyrodzonej i niezbywalnej, podlegającej bezwzględnej ochronie oraz godności człowieka, która jako prawo osobiste obejmuje wartości życia psychicznego i te wszystkie określające podmiotową pozycję jednostki w społeczeństwie, których ochrona może zostać ograniczona ze względu na inne wartości konstytucyjne.

Wskazać należy także na rozważania Trybunału dotyczące zawodów prawniczych, zakresu spraw zastrzeżonych do właściwości adwokatów i radców prawnych i wskazania na brak dostatecznej określoności przepisów odnoszących się do zakresu spraw zastrzeżonych do ich wyłączności, a w konsekwencji niejasność co do możliwości wykonywania czynności prawnych przez osoby z wykształceniem prawniczym nieposiadające statusu adwokata czy radcy prawnego.

Szczegółowe informacje odnoszące się do liczby rozpoznanych spraw, wydanych orzeczeń, podmiotów inicjujących postępowanie, podstawy kontroli, charakterystyki orzeczeń oraz zdań odrębnych obrazują załączniki stanowiące integralną część Informacji.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik I. ROZPOZNANIE WSTĘPNE

OGÓLNA LICZBA PISM WNIESIONYCH DO TK		3421	W TYM	WNIOSKI I SKARGI WNIESIONE Z NARUSZENIEM ART. 48 UST. 1 USTAWY O TK [*] INNE PISMA		255 212 2954		
LICZBA SPRAW ROZPOZNYCH W POSTĘPANIU WSTĘPNYM	W TYM	314	78	PRZEKAZANYCH DO MERYTORYCZNEGO ROZPOZNANIA ZARZĄDZENIEM	WNIOSKI** SKARGI KONSTYTUCYJNE	12 66	78	
				ODMOWA NADANIA DALSZEGO BIEGU	Uwzględniono zażalenie	WNIOSKI** SKARGI KONSTYTUCYJNE	3	3
					Nie uwzględniono zażalenia	WNIOSKI** SKARGI KONSTYTUCYJNE	10 67	
					Uwzględniono w części	WNIOSKI** SKARGI KONSTYTUCYJNE	1	1
W TYM	125	13	91	UMORZONO POSTĘPOWANIE	WNIOSKI** SKARGI KONSTYTUCYJNE	1		
				POZOSTAWIONO ZAŻALENIE BEZ ROZPOZNANIA	WNIOSKI** SKARGI KONSTYTUCYJNE	4		
				WNIOSKI**	25			
				SKARGI KONSTYTUCYJNE	100			
LICZBA SPRAW W TOKU	142	3	7	ODMOWA NADANIA DALSZEGO BIEGU W CZĘŚCI	UWZGLĘDNIONO ZAŻALENIE NIE UWZGLĘDNIONO ZAŻALENIA	WNIOSKI** SKARGI KONSTYTUCYJNE	6 6	82
				UMORZENIE POSTĘPOWANIA	WNIOSKI** SKARGI KONSTYTUCYJNE	3		
				LĄCZNA LICZBA SPRAW PRZEKAZANYCH DO MERYTORYCZNEGO ROZPOZNANIA (przekazanych zarządzeniem oraz na skutek uwzględnienia zażalenia)		18 124		

* Art. 48. 1. Skargę i zażalenie na postanowienie o odmowie nadania skardzemu biegowi sporządzają adwokat lub radca prawny, chyba, że skarżącym jest sędzia, prokurator, notariusz, profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych.¹

** Wnioski składane przez podmioty określone w art. 191 ust. 3-5 Konstytucji; państw przyzpis w Załączniku II.

Załącznik II. ROZPOZNANIE MERYTORYCZNE

	OGÓLEM	WNIOSKI				SKARGI KONSTITUCYJNE	PYTANIA PRAWNE
WYROKI	70	37	w tym złożone przez wnioskodawców określonych w art. 191 Konstytucji*	ust.1 pkt 1	23	20	13
				ust.1 pkt 3	19		
				ust.1 pkt 4	5		
				ust.1 pkt 5	1		
POSTANOWIENIA	26	15				9	2
WYROKI I POSTANOWIENIA	96	52				29	15
POSTANOWIENIA SYGNALIZACYJNE	2						

* „Art. 191. 1. Z wnioskiem w sprawach, o których mowa w art. 188, do Trybunału Konstytucyjnego wystąpić mogą:

- 1) Prezydent Rzeczypospolitej, Marszałek Sejmu, Marszałek Senatu, Prezes Rady Ministrów, 50 posłów, 30 senatorów, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego, Prokurator Generalny, Prezes Najwyższej Izby Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich,
 - 2) Krajowa Rada Sądownictwa w zakresie, o którym mowa w art. 186 ust. 2,
 - 3) organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego,
 - 4) ogólnokrajowe organy związków zawodowych oraz ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji zawodowych,
 - 5) kościoły i inne związki wyznaniowe,
 - 6) podmioty określone w art. 79 w zakresie w nim wskazanym.
2. Podmioty, o których mowa w ust. 1 pkt 3-5, mogą wystąpić z takim wnioskiem, jeżeli akt normatywny dotyczy spraw objętych ich zakresem działania.”

	SKŁAD ORZEKAJĄCY		
	PEŁNY SKŁAD	PIĘCIU SĘDZIÓW	TRZECH SĘDZIÓW
WYROKI	9	57	4
POSTANOWIENIA	2	17	7

W 2003 r. Trybunał Konstytucyjny wydał 41 wyroków, w których badane przepisy uznał za zgodne z Konstytucją, 24 wyroki, w których badane przepisy uznał za niezgodne z Konstytucją oraz 5 wyroków interpretacyjnych.

PODMIOTY INICJUJĄCE POSTĘPOWANIE PRZED TRYBUNAŁEM KONSTITUCYJNYM W SPRAWACH ROZPOZNANYCH W 2003 R.

UWAGA!

1. Poniższe dane nie uwzględniają wniosków i skarg konstytucyjnych, którym w postępowaniu wstępnym odmówiono nadania dalszego biegu (sygn. Tw i Ts).
2. Liczba podmiotów inicjujących postępowanie nie jest tożsama z liczbą rozpatrzonych spraw, ze względu na łączenie do wspólnego rozpoznania wniosków, pytań prawnych lub skarg konstytucyjnych (zob. rubrykę dotyczącą wnioskodawców w załącznikach V i VI).
3. Liczba podmiotów inicjujących postępowanie nie jest tożsama z liczbą wydanych orzeczeń, ponieważ w jednej sprawie może być wydanych kilka orzeczeń.

A. Podmioty inicjujące postępowanie w trybie wniosku	Liczba wniosków
Prezydent RP (w trybie art. 122 ust. 3 Konstytucji) – K 53/02, K 37/02	2
Marszałek Sejmu RP – K 26/03	1
Grupa posłów na Sejm RP – K 11/03, K 44/02, K 16/02, K 5/03, K 51/02	5
Rzecznik Praw Obywatelskich – K 24/01, p. U 15/02, p. K 44/01, K 1/01, K 30/02, K 7/01, K 18/02, K 39/01, K 56/02, K 43/02, K 35/01, K 25/01, K 55/02, K 20/02 (połączone), p. U 17/02, K 4/02; K 49/01	17
<p>Organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego:</p> <p>Rada Gminy Warszawa-Ursynów (K 24/02), Rada Gminy Warszawa-Bielany (K 24/02), Rada Gminy Warszawa-Targówek (K 24/02), Rada Gminy Warszawa-Ursus (K 24/02), Rada Gminy Warszawa-Wilanów (K 24/02), Rada Gminy Warszawa-Włochy (K 24/02), Rada Gminy Warszawa-Białołęka (K 24/02), Rada Miasta Sulejówek (K 24/02), Rada Gminy Warszawa-Wawer (K 24/02), Rada Gminy Ryki (p. U 10/01), Rada Gminy Iłowo-Osada (U 10/01), Rada Gminy Mirów (U 10/01), Rada Gminy Wierchowo (U 10/01), Rada Miasta Malborka (p. U 1/02), Rada Miasta Bolesła-</p>	

wiec (p. U 1/02), Rada Miasta Krakowa (p. U 1/02), Rada Miasta w Miechowie (p. U 1/02), Gmina Miejska w Przemysłu (K 46/01), Rada Miejska w Przemysłu (K 8/02), Rada Miasta Radzionków (K 1/03), Rada Miejska w Lęborku (K 10/02), Rady Miejskiej w Gryfinie (K 10/02), Rady Miejskiej w Człuchowie (K 10/02) (połączone),	23
rady powiatów:	
Rada Powiatu Goleniów (U 10/01), Rada Powiatu Szydłowiec (U 10/01), Rada Powiatu Wałbrzyskiego (K 1/03), Rada Powiatu Zielonogórskiego (U 2/02)	4
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji – p. U 12/02	1
Ogólnokrajowe organy:	
– związków zawodowych:	
Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (K 34/02), Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” (K 52/02, K 32/02), Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Komorników Sądowych (K 5/02 wyr i post),	4
Ogólnokrajowe władze:	
– organizacji pracodawców: Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych (K 2/02)	1
– organizacji zawodowych: Krajowa Rada Lekarsko-Weterynaryjna (K 50/01), Krajowa Rada Komornicza (p. K 28/02), Zarząd Związku Maklerów i Doradców (K 3/02)	3
Kościóły i inne związki wyznaniowe:	
– Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny (K 13/02)	1
Ogółem	62

B. Podmioty inicjujące postępowanie w trybie pytania prawnego	Liczba pytań prawnych
Sąd Najwyższy – P 11/02, P 27/02,	2
Naczelny Sąd Administracyjny – P 12/02, P 14/01, SK 4/02, P 24/02, P 9/02	5
Sąd Apelacyjny w Łodzi III Wydział Pracy i Ubezpieczeń	

Spółecznych (p. P 18/02), Sąd Okręgowy w Szczecinie (K 28/02), Sąd Rejonowy w Tarnowie (K 28/02), Sąd Rejonowy w Poznaniu (K 1/01), Sąd Rejonowy w Gdańsku (P 7/02), Sąd Rejonowy w Bydgoszczy Wydział IX Gospodarczy (P 21/01), Sąd Apelacyjny w Warszawie – V Wydział Lustracyjny (K 44/02), Sąd Rejonowy w Opolu II Wydział Karny (P 1/03), Sąd Rejonowy w Środzie Śląskiej (P 31/02), Sąd Rejonowy w Łodzi (P 10/02), Sąd Apelacyjny w Rzeszowie I Wydział Cywilny (K 20/02) (połączone), Sąd Okręgowy w Krakowie (P 3/03), Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze (P 6/03)	13
Ogółem	20
C. Podmioty inicjujące postępowanie w trybie skargi konstytucyjnej	Liczba skarg konstytucyjnych
Osoby fizyczne – SK 27/02, SK 8/02, SK 30/02, SK 4/02, SK 4/02(połączone), SK 24/02, SK 15/03, SK 38/02, SK 21/02, SK 10/02, SK 33/02, SK 34/01, SK 12/03, SK 5/03, K 16/02 (połączone), SK 38/01, SK 42/01, SK 28/03 (połączone), SK 30/02, SK 29/02 (połączone), SK 41/02, SK 33/02, SK 22/02, SK 20/01 post. SK 15/02, SK 34/03	26
Inne podmioty – SK 37/01, SK 9/02, SK 37/02	3
Ogółem	29

Załącznik IV

PODSTAWA KONTROLI

PRZEPISY KONSTYTUCJI Z 1997 r.

WZORZEC KONTROLI	LICZBA SKONTROLOWANYCH PRZEPISÓW W TYM UZNANYCH ZA:			WZORZEC KONTROLI	LICZBA SKONTROLOWANYCH PRZEPISÓW W TYM UZNANYCH ZA:		
	zgodne z Konstytucją	niezgodne z Konstytucją	nie są niezgodne		zgodne z Konstytucją	niezgodne z Konstytucją	nie są niezgodne
art. 2	40	10	10	art. 62	3		
art. 4	1		2	ust. 1	6	1	
ust. 1			1	ust. 2	8	2	2
art. 7	4			ust. 3	1		1
art. 8			2	art. 65		1	
art. 10	1			ust. 1	1		1
ust. 1	1			ust. 2			1
art. 11 ust. 1	1		2	art. 67 ust. 1			1
art. 15	2		1	art. 72 ust. 1	1	1	
ust. 2	2			ust. 2	3		
art. 16	2			art. 75 ust. 1	2		1
art. 19	2		1	art. 77		1	1
art. 20	1		1	ust. 1		2	
art. 21	1		1	ust. 2	4	1	1
ust. 1	1	1		art. 78			3
ust. 2			1	art. 84			5
art. 22	2		2	art. 85 ust. 3			1
art. 24			3	art. 87 ust. 1	1		2
art. 30	4		7	art. 90	1		
art. 31 ust. 2	1			art. 92	2		
ust. 3	2	1	14	ust. 1	2	7	
art. 32	14	6	3	art. 153			1
ust. 1	3	4	4	art. 164 ust. 1	2		
art. 42	1	1	1	ust. 3	2		
ust. 1	1	1	4	art. 165	1		
art. 45	1	1	2	ust. 1	1		
ust. 1	8	4	6	ust. 2	1		
ust. 2	1			art. 166 ust. 2			1
art. 46	1			art. 167 ust. 1	2		1
art. 47	3	2	3	ust. 2	1		
art. 48 ust. 1			1	ust. 4	1		
ust. 2			1	art. 170	1		
art. 51 ust. 3		1		art. 176			2
art. 54 ust. 2	2			ust. 1			2
ust. 3	2			ust. 2	1		
ust. 4			2	art. 177			1
ust. 5		1		art. 190 ust. 4	2	1	
art. 58 ust. 1			2	art. 217	1	1	2
art. 59 ust. 2	1			art. 227 ust. 5		2	
art. 61 ust. 1		1		art. 235			1

POSTANOWIENIA UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

Lp.	WZORZEC KONTROLI	SYGNATURA	DATA ROZSTRZYGNIĘCIA
1	art. 5 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego	K 1/03	4.11.2003 r.
		K 24/02	18.02.2003 r.
		K 30/02	26.02.2003 r.
		U 10/01	25.03.2003 r.
2	art. 3 ust. 1 i 2, art. 4 ust. 3 i 6 oraz art. 11, art. 4 ust. 2 i 4 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego	K 24/02	18.02.2003 r.
3	art. 10 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	K 2/02	28.01.2003 r.
4	art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	K 7/01	26.02.2003 r.
5	art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych	K 7/01	26.02.2003 r.
6	art. 23 ust. 2, art. 20 ust. 1 w zw. z art. 3 Konwencji o Prawach Dziecka	K 1/01	26.02.2003 r.
7	art. 2 Konwencji (Nr 111) dotyczącej dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu	K 5/02	3.12.2003 r.

PRZEPISY USTAW

Lp.	WZORZEC KONTROLI	SYGNATURA	DATA ROZSTRZYGNIĘCIA
1	art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej	K 56/02	20.05.2003 r.
2	art. 16 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego	P 12/02	11.02.2003 r.
	art. 46 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o transporcie kolejowym	P14/01	24.03.2003 r.
3	art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym	U 2/02	20.10.2003 r.
4	art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym	U 10/01	25.03.2003 r.
5	art. 4 ust. 1 i 2 oraz art. 4 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	U 10/01	25.03.2003 r.
6	art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	K 1/03	4.11.2003 r.

Załącznik V. CHARAKTERYSTYKA WYROKÓW TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO WYDANYCH W 2003 r.

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
1.	6 styczeń	K 24/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	<p>Art. 2 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o zasadach zbywania mieszkań będących własnością przedsiębiorstw państwowych, niektórych spółek handlowych z udziałem Skarbu Państwa, państwowych osób prawnych oraz niektórych mieszkańców będących własnością Skarbu Państwa (Dz. U. z 2001 r. Nr 4, poz. 24) w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy o zasadach zbywania mieszkań będących własnością przedsiębiorstw państwowych, niektórych spółek handlowych z udziałem Skarbu Państwa, państwowych osób prawnych oraz niektórych mieszkańców będących własnością Skarbu Państwa (Dz. U. Nr 102, poz. 1118) w zakresie, w jakim przepis ten wyłącza z kręgu osób uprawnionych do nabycia mieszkań na zasadach określonych w tej ustawie prawników zbywcy albo jego poprzednika prawnego, którzy zajmują mieszkania na podstawie umowy najmu na czas oznaczony, związanej ze stosunkiem pracy i zawartej po dniu 11 listopada 1994 r., jest zgodny z art. 32 w związku z art. 2 Konstytucji.</p> <p>Ponadto p o s t a n o w i a:</p> <p>umorzyć postępowanie na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK w zakresie badania zgodności art. 2 pkt 2 lit. b ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o zasadach zbywania mieszkań będących własnością przedsiębiorstw państwowych, niektórych spółek handlowych z udziałem Skarbu Państwa, państwowych osób prawnych oraz niektórych mieszkańców będących własnością Skarbu Państwa z art. 32 w związku z art. 2 Konstytucji wobec cofnięcia wniosku w tym zakresie.</p>
2.	27 styczeń	SK 27/02	Ryszard K.	<p>Art. 39 ust. 2 pkt 4 ustawy z 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2002 r. Nr 207, poz. 1761) jest zgodny z art. 31 ust. 2, art. 32 Konstytucji nie jest niezgodny z art. 24, art. 45 ust. 1 oraz art. 65 ust. 1 i art. 67 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p>
3.	28 styczeń	SK 37/01	Polskie Górnictwo Naftowe S.A.	<p>Art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 48, poz. 554) w związku z art. 393 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępo-</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
4.	28 styczeń	K 2/02	Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych	<p>wania cywilnego w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2000 r. – w zakresie, w jakim nie przewiduje szczególnej regulacji dotyczącej przyjęcia do rozpoznania kasacji do Sądu Najwyższego, złożonych przed dniem 1 lipca 2000 r. od wyroków Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Antymonopolowego – jest niezgodny z zasadą zaufania obywatela do państwa i stanowionego przezeń prawa, wyrażoną w art. 2 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji.</p> <p>Ponadto p o s t a n a w i a:</p> <p>w pozostałym zakresie zaskarżenia umorzyć postępowanie na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK z powodu zbędności orzekania.</p>
4.	28 styczeń	K 2/02	Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych	<p>1. Artykuł 13¹ ust. 3 i 4 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. Nr 35, poz. 230 ze zm.) rozumiany jako nieobejmujący zakazu reklamy i promocji usługujących się wizerunkiem reklamowym przypadkowo zbieżnym z wizerunkiem reklamowym właściwym dla wyrobów lub producentów alkoholu jest zgodny z art. 20, art. 21, art. 22, art. 31 ust. 3, art. 32 i art. 64 Konstytucji oraz z art. 10 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.</p> <p>2. Artykuł 13¹ ust. 3 i 4 ustawy wymienionej w punkcie 1 rozumiany jako odnoszący się do osób, które po wejściu w życie zaskarżonych zakazów rozpoczęły działania wskazane w dyspozycji zaskarżonych przepisów jest zgodny z art. 2 i 64 Konstytucji.</p> <p>3. Artykuł 45² ustawy wymienionej w punkcie 1 w związku z art. 13¹ ust. 3 i 4 teże ustawy rozumianymi w sposób wskazany w pkt 1 jest zgodny z art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji.</p>
5.	11 luty	P 12/02	Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie	<p>§ 8 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów dnia 3 listopada 1992 r. w sprawie służby zastępczej (Dz. U. Nr 85, poz. 429) jest niezgodny z art. 199 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP (Dz. U. z 1992 r. Nr 4, poz. 16, z 1999 r. Nr 50, poz. 500) oraz nie jest niezgodny z art. 16 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.) i z art. 85 ust. 3 Konstytucji.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
6.	18 luty	K 24/02*	Rada Gminy Ursynów, Rada Gminy Warszawa-Bielany, Rada Gminy Warszawa-Targówek, Rada Gminy Warszawa-Ursus, Rada Gminy Wilanów, Rada Gminy Warszawa-Włochy, Rada Gminy Warszawa-Białołęka, Rada Gminy Warszawa-Rembertów, Rada Miasta Sulejówek, Rada Gminy Warszawa-Wawer	<p>Rozstrzygnięcie</p> <p>1. Ustawa z dnia 15 marca 2002 r. o ustroju miasta stołecznego Warszawy (Dz. U. Nr 41, poz. 361 i Nr 127, poz. 1087) z wyjątkiem art. 16 ust. 2:</p> <p>a) jest zgodna z:</p> <ul style="list-style-type: none"> - art. 2, art. 7, art. 10, art. 15, art. 16, art. 164 ust. 1 i 3 oraz art. 165 ust. 2 i art. 167 ust. 4 Konstytucji, - art. 3 ust. 1 i 2, art. 4 ust. 3 i 6 oraz art. 5 i art. 11 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego sporządzonej w Strasburgu 15 października 1985 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607); b) nie jest niezgodna z art. 31 ust. 3 Konstytucji. <p>2. Art. 15 w związku z art. 1 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z:</p> <ul style="list-style-type: none"> - art. 165 Konstytucji, - art. 4 ust. 2 i ust. 4 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego. <p>3. Art. 16 ust. 2 ustawy powołanej w punkcie 1:</p> <p>a) jest zgodny z art. 4 ust. 6 i art. 11 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego;</p> <p>b) nie jest niezgodny z:</p> <ul style="list-style-type: none"> - art. 2 i art. 15 Konstytucji, - art. 4 ust. 3 i art. 5 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego. <p>4. Art. 21 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 165 ust. 1 Konstytucji.</p> <p>5. Art. 4 i art. 4a ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984 i Nr 214, poz. 1806) jest zgodny z:</p> <ul style="list-style-type: none"> - art. 15, art. 16 oraz art. 164 ust. 1 i 3 Konstytucji, - art. 3 ust. 1 oraz art. 4 ust. 2, 3 i 4 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego. <p>Ponadto p o s t a n a w i a:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 39 ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
7.	19 luty	P 11/02	Sąd Najwyższy – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych	o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) na skutek cofnięcia wniosku umorzyć postępowanie w zakresie dotyczącym badania zgodności art. 5-12 oraz art. 14 ustawy powołanej w punkcie 1 z art. 165 ust. 1 oraz art. 169 ust. 4 Konstytucji. Art. 393 ⁴ § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i nie jest niezgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji.
8.	24 luty	K 28/02*	Sąd Okręgowy w Szczecinie, Sąd Rejonowy w Tarnowie	Art. 45 ust. 5 i 7 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 133, poz. 882, z 1999 r. Nr 110, poz. 1255, z 2000 r. Nr 48, poz. 554 oraz z 2001 r. Nr 98, poz. 1069 i 1070 i Nr 130, poz. 1452) jest niezgodny z art. 2 Konstytucji, a ust. 5 ponadto z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Ponadto p o s t a n a w i a : na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK umorzyć postępowanie w zakresie badania zgodności art. 45 ust. 1-4, 6 i 8 ustawy powołanej w wyroku z art. 2 Konstytucji, z uwagi na niedopuszczalność orzekania.
9.	25 luty	SK 9/02	„Gemi” sp. z o.o.	Art. 503 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego jest zgodny z art. 45 ust. 2 i z art. 77 ust. 2 oraz nie jest niezgodny z art. 2, art. 78 i z art. 176 Konstytucji. Ponadto p o s t a n a w i a : na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym umorzyć postępowanie w zakresie dotyczącym badania zgodności: 1) art. 130 ¹ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego z art. 2,

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				<p>art. 45 ust. 1 i 2, art. 77 ust. 2, art. 78 i art. 176 Konstytucji, na skutek cofnięcia skargi konstytucyjnej;</p> <p>2) art. 503 § 2 ustawy powołanej w pkt 1 z art. 45 ust. 1 Konstytucji, z powodu zbędności wydania orzeczenia;</p> <p>3) art. 130¹ § 1 oraz art. 503 § 2 ustawy powołanej w pkt 1 z art. 6 i z art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, z powodu niedopuszczalności orzekania.</p>
10.	26 luty	K 1/01*	Rzecznik Praw Obywatelskich Sąd Rejonowy w Poznaniu	<p>1. Art. 33c ust. 5 ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 ze zm.) w zakresie, w jakim wyłącza odpowiednie stosowanie art. 33k ust. 3 tej ustawy, jest niezgodny z art. 2 oraz z art. 32 ust. 1 Konstytucji.</p> <p>2. Art. 33g ust. 2 pkt 2 i 3 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 72 ust. 2 Konstytucji oraz z art. 23 ust. 2 w związku z art. 3 Konwencji o Prawach Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.</p> <p>3. Art. 55 ust. 2 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 2 i z art. 72 ust. 2 Konstytucji oraz z art. 20 ust. 1 w związku z art. 3 ust. 1 Konwencji o Prawach Dziecka.</p> <p>4. § 15 ust. 1 pkt 2 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie rodzin zastępczych (Dz. U. Nr 120, poz. 1284) jest zgodny z art. 72 ust. 2 Konstytucji oraz z art. 23 ust. 2 w związku z art. 3 Konwencji o Prawach Dziecka.</p>
11.	26 luty	K 30/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	<p>Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym (Dz. U. Nr 88, poz. 985 ze zm.), rozumiany jako nie wyłączający prawa członków wspólnoty samorządowej do wyrażania w drodze referendum stanowiska w istotnych sprawach, dotyczących społecznych, gospodarczych lub kulturowych więzi łączących tę wspólnotę, a nie zastrzeżonych do wyłącznej kompetencji organów innych władz publicznych, jest zgodny z art. 2 i 170 Konstytucji oraz z art. 5 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego sporządzonej w Strasburgu dnia 15 października 1985 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607).</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
12.	5 marzec	K 7/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	<p>1. Art. 2 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne jest zgodny z art. 30, art. 32 i art. 47 Konstytucji.</p> <p>2. Art. 11 i art. 40 ust. 3 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim obejmuje tajemnicą i wyłącza z obowiązku publikacji zawarte w części B załącznika dane dotyczące funkcji i czasu jej pełnienia w organach bezpieczeństwa państwa są niezgodne z art. 32 i art. 47 Konstytucji oraz nie są niezgodne z art. 30 Konstytucji.</p> <p>3. Art. 11 i art. 40 ust. 3 ustawy powołanej w punkcie 1 są zgodne z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji oraz z art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i z art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz nie są niezgodne z art. 51 ust. 4 Konstytucji.</p> <p>Ponadto postanawia:</p> <p>umorzyć postępowanie w zakresie dotyczącym badania zgodności art. 11 i art. 40 ust. 3 ustawy powołanej w punkcie 1 z art. 176 ust. 1 Konstytucji na skutek cofnięcia wniosku.</p>
13.	11 marzec	SK 8/02	Waldemar G.	<p>1. Art. 382 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego jest zgodny z art. 2 i art. 45 ust. 1 i nie jest niezgodny z art. 32 ust. 1, art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji.</p> <p>2. Art. 385 ustawy powołanej w punkcie 1 nie jest niezgodny z art. 2 i art. 78 Konstytucji.</p> <p>Postanawia postanawia:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym umorzyć postępowanie w zakresie art. 384 ustawy powołanej w punkcie 1 z powodu niedopuszczalności wydania orzeczenia.</p>
14.	18 marzec	K 50/01	Krajowa Rada Lekarsko-Weterynaryjna	<p>1. 1. Art. 1 ustawy z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych jest niezgodny z art. 92 ust. 1 Konstytucji.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				<p>2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 kwietnia 2002 r. w sprawie czynności z zakresu zadań lekarza weterynarii wykonywanych przez osoby nieposiadające tytułu lekarza weterynarii oraz kwalifikacji tych osób jest niezgodne z art. 92 ust. 1 Konstytucji.</p> <p>II. Art. 1 ustawy powołanej w punkcie I.1 oraz rozporządzenie powołane w pkt I.2 traca moc obowiązującą z dniem 18 marca 2004 r.</p> <p>Ponadto p o s t a n a w i a:</p> <p>umorzyć postępowanie na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 39 ust. 2 ustawy o TK w zakresie dotyczącym badania zgodności:</p> <p>1) art. 1 ustawy powołanej w punkcie I.1 z art. 17 ust. 1, art. 68 i art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz z art. 3 w zw. z art. 4 Konwencji Międzynarodowej o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych, podpisanej w Genewie dnia 20 lutego 1935 r., ratyfikowanej ustawą z dnia 23 lipca 1938 r. (Dz. U. z 1939 r. Nr 26, poz. 172),</p> <p>2) rozporządzenia powołanego w punkcie I.2 z art. 17 ust. 1, art. 68 i art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także z art. 3 w związku z art. 4 Konwencji Międzynarodowej o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych, podpisanej w Genewie dnia 20 lutego 1935 r., ratyfikowanej zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 1938 r. (Dz. U. z 1939 r. Nr 26, poz. 172) – wobec zbędności wydania wyroku.</p>
15.	24 marzec	P 14/01	Naczelny Sąd Administracyjny	<p>1. Art. 46 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o transporcie kolejowym jest zgodny z art. 2, art. 31 ust. 3 i art. 64 ust. 3 Konstytucji.</p> <p>2. § 4a ust. 1 rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 5 maja 1999 r. w sprawie określenia odległości i warunków dopuszczających usytuowanie drzew lub krzewów, elementów ochrony akustycznej, wykonywanie robót ziemnych, budynków lub budowli w sąsiedztwie linii kolejowych oraz sposobu urządzania i utrzymywania zaślon odśnieżnych i pasów przeciwpożarowych</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				<p>– jest zgodny z art. 46 ustawy powołanej w punkcie 1 oraz z art. 92 ust. 1 Konstytucji; – nie jest niezgodny z art. 2, art. 31 ust. 3 i art. 64 ust. 3 Konstytucji.</p> <p>Ponadto postanawia:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 39 ust. 2 ustawy o TK umorzyć postępowanie w części dotyczącej kontroli przepisu art. 4 pkt 7 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o transporcie kolejowym z powodu niedopuszczalności wydania orzeczenia.</p>
16.	25 marzec	U 10/01*	Rada Gminy Iłowo-Osada Rad Powiatu Goleniów Rada Gminy Mirów Rada Powiatu Szydłowiec Rada Gminy Wierzychowo	<p>1. § 1 pkt 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 maja 2001 r. w sprawie utworzenia, ustalenia granic i zmiany nazw powiatów oraz zmiany siedziby władz powiatu jest zgodny z art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym.</p> <p>2. § 1 pkt 4 lit. a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast jest zgodny z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.</p> <p>3. § 1 pkt 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast, powołanego w pkt 2 wyroku, jest zgodny z art. 4 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, powołanej w pkt 2 wyroku.</p> <p>4. § 1 pkt 11 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast, powołanego w pkt 2 wyroku jest zgodny z art. 2, z art. 167 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i z art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, powołanej w pkt 2 wyroku, oraz nie jest niezgodny z art. 165 ust. 1 Konstytucji i z art. 5 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego, sporządzonej w Strasburgu dnia 15 października 1985 r.</p> <p>Ponadto postanawia:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 i 2 oraz ust. 2 ustawy o TK umorzyć postępowanie w zakresie badania zgodności:</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				<p>I. 1. § 1 pkt 4 lit. a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast z art. 5 ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa,</p> <p>2. § 1 pkt 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast, powołanego w pkt I.1 postanowienia, z art. 5a ustawy o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, powołanej w pkt I.1 postanowienia</p> <p>– wobec cofnięcia wniosku.</p> <p>II. 1. § 1 pkt 4 lit. a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast, powołanego w pkt I.1 postanowienia, z art. 3 ust. 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym oraz z art. 7 ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, powołanej w pkt I.1 postanowienia,</p> <p>2. § 1 pkt 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast, powołanego w pkt I.1, z art. 92 ust. 1 Konstytucji, z art. 4a ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, z art. 3 ust. 1 pkt 1 i art. 3a ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym</p> <p>– ze względu na niedopuszczalność orzekania.</p>
17.	1 kwiecień	K 46/01	Gmina Miejska Przemysł	<p>Art. 40e ust. 4 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 11, poz. 50 ze zm.) jest zgodny z art. 167 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>Ponadto p o s t a n a w i a:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym umorzyć postępowanie w zakresie badania zgodności z art. 167 ust. 1 Konstytucji</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
18.	2 kwiecień	K 13/02	Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	<p>art. 40a, art. 40d ust. 1 i 2, art. 40e ust. 1-3 oraz art. 40f ust. 1-3 ustawy wymienionej w wyroku, wobec cofnięcia wniosku.</p> <p>1. Art. 46 ust. 1 pkt 3 i art. 49 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Dz. U. Nr 66, poz. 287 ze zm.) są zgodne z art. 25 ust. 1 i art. 64 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i nie są niezgodne z art. 32 Konstytucji.</p> <p>2. Art. 48 ust. 2 pkt 3 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim ma zastosowanie do nieruchomości, o których mowa w art. 47 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, jest zgodny z art. 25 ust. 1 Konstytucji i nie jest niezgodny z art. 32 i art. 64 ust. 2 Konstytucji.</p> <p>Ponadto p o s t a n a w i a:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) umorzyć postępowanie w sprawie zgodności art. 48 ust. 2 pkt 3 ustawy powołanej w punkcie 1 wyroku w zakresie, w jakim przepis ten ma zastosowanie do nieruchomości, o których mowa w art. 47 ust. 1 pkt 2 lit. b i c tej ustawy, z art. 25 ust. 1, art. 32 i art. 64 ust. 2 Konstytucji.</p>
19.	7 kwiecień	P 7/02	Sąd Rejonowy w Gdańsku VIII Wydział Pracy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych	<p>Art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854 ze zm.) w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2003 r. w zakresie, w jakim nakłada na pracodawcę obowiązek uzyskania zgody na rozwiązanie stosunku pracy z pracownikiem będącym członkiem komisji rewizyjnej zakładowej organizacji związkowej, jest niezgodny z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p>
20.	14 kwiecień	K 34/02	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	<p>Art. 30 ust. 6 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.) jest zgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
21.	15 kwiecień	SK 4/02*	<p>Zdzisław M. Władysław M.</p> <p>pytanie prawne</p> <p>Naczelnego Sądu Administracyjnego</p>	<p>1. Art. 1 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 1997 r. Nr 142, poz. 950) w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 25 kwietnia 1997 r. o zmianie ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. Nr 68, poz. 436) jest zgodny z art. 2, art. 19 i art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. Art. 25 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 1997 r. Nr 142, poz. 950) w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 17 lit. a tiret trzecie ustawy z dnia 25 kwietnia 1997 r. o zmianie ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. Nr 68, poz. 436) jest zgodny z art. 2, art. 19 i art. 32 Konstytucji.</p> <p>3. Art. 22 ust. 3 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 1997 r. Nr 142, poz. 950 ze zm.) jest niezgodny z art. 2 i art. 32 Konstytucji i nie jest niezgodny z art. 19 i art. 30 Konstytucji.</p> <p>Ponadto p o s t a n a w i a:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) umorzyć postępowanie w części dotyczącej zbadania zgodności art. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 25 kwietnia 1997 r. o zmianie ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. Nr 68, poz. 436) z art. 2, art. 19 i art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ze względu na zbędność wydania orzeczenia.</p>
22.	28 kwiecień	K 18/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	<p>1. Art. 77 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 ze zm.) jest zgodny z art. 72 ust. 1 zd. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				<p>i nie jest niezgodny z art. 45 ust. 1, art. 48 ust. 2, art. 77 ust. 2 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p> <p>2. Art. 84 wyżej powołanej ustawy:</p> <p>a) jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 oraz art. 72 ust. 1 zd. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji w zakresie, w jakim wyłącza prawo mężczyzny będącego biologicznym ojcem dziecka do dochodzenia ustalenia ojcostwa;</p> <p>b) nie jest niezgodny z art. 48 ust. 2 Konstytucji.</p>
23.	29 kwiecień	SK 24/02	Ryszard J.	<p>Art. 673 § 3 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.), dodany przez art. 26 pkt 4 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. Nr 71, poz. 733), nie jest niezgodny z art. 22 i art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p>
24.	6 maj	P 21/01	Sąd Rejonowy w Bydgoszczy Wydział IX Gospodarczy	<p>1. Art. 37 ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.) jest zgodny z art. 92 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz nie jest niezgodny z art. 84 i art. 217 Konstytucji.</p> <p>2. § 1 pkt 2 w związku z § 9 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 154, poz. 753, z 1997 r. ze zm.) jest zgodny z art. 92 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 84 i art. 217 Konstytucji.</p> <p>Ponadto p o s t a n a w i a:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. ze zm.) umorzyć postępowanie w zakresie badania pozostałych przepisów rozporządzenia powołanego w pkt 2 sentencji, z powodu niedopuszczalności wydania orzeczenia.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
25.	12 maj	SK 38/02	Aleksandra M.	Art. 426 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z 1999 r. ze zm.) jest zgodny z art. 45 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i nie jest niezgodny z art. 176 ust. 1 Konstytucji.
26.	13 maj	SK 21/02	Igor P.	<p>Art. 77 w związku z art. 23 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2001 r. Nr 127, poz. 1400 ze zm.) w zakresie w jakim dopuszcza odstąpienie od uzasadnienia decyzji w części dotyczącej polskiego pochodzenia cudzoziemca jest niezgodny z art. 52 ust. 5 i z art. 51 ust. 3 w związku z art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>Ponadto postanawia:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) umorzyc postępowanie w sprawie zbadania zgodności art. 13 ust. 1 i art. 19 ustawy wskazanej w sentencji orzeczenia z art. 18 i art. 52 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z uwagi na niedopuszczalność wydania orzeczenia.</p>
27.	19 maj	K 39/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	<p>1. 1. Art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2001 r. Nr 127, poz. 1400 ze zm.) w zakresie, w jakim przepis ten różnicuje czas przebywania cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, uprawniający do ubiegania się o zezwolenie na osiedlenie, nie jest niezgodny z art. 32 w związku z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. Art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim przepisy te określają nowe, mniej korzystne w stosunku do ustawy przed nowelizacją warunki niezbędne dla otrzymania zezwolenia na osiedlenie się, nie jest niezgodny z zasadą zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa, tj. z art. 2 Konstytucji.</p> <p>3. Art. 24a ust. 1 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim przepis ten pozbawia obywateli polskich uprawnień do składania w tym trybie wniosku o połączenie ich z członkami rodziny – cudzoziemcami, jest niezgodny z art. 32 w związku z art. 2 Konstytucji.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				II. Art. 24a ust. 1 ustawy powołanej w punkcie I.3 w zakresie zaskarżenia traci moc z dniem 31 grudnia 2003 r.
28.	20 maj	SK 10/02	Jacek B.	Art. 399 i art. 401 ¹ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z 1965 r. ze zm.) są zgodne z art. 32 ust. 1, art. 190 ust. 4 w związku z art. 79 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i nie są niezgodne z art. 8 Konstytucji.
29.	20 maj	K 56/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	I.1. Art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 368 ze zm.), w części odnoszącej się do szczegółowych zasad ustalania wysokości równoważnika mieszkaniowego, jest niezgodny z art. 92 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. 2. § 11 ust. 2 i § 12 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 19 marca 1996 r. w sprawie ekwiwalentu konserwacyjnego oraz równoważnika mieszkaniowego, przysługujących osobom uprawnionym do osobnych kwater stałych i najemcom lokali mieszkalnych (Dz. U. Nr 37, poz. 165, z 1997 r. ze zm.) są niezgodne z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji oraz z art. 39 ust. 3 ustawy powołanej w punkcie I.1.
30.	27 maj	K 11/03*	grupa posłów, reprezentowana przez posła Romana Gier-tycha	II. Art. 39 ust. 3 ustawy powołanej w punkcie I.1, w części odnoszącej się do szczegółowych zasad ustalania wysokości równoważnika mieszkaniowego, oraz przepisy § 11 ust. 2 i § 12 rozporządzenia powołanego w punkcie I.2 tracą moc z dniem 31 grudnia 2003 r. 1. Art. 4 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 6 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz. U. Nr 57, poz. 507 i Nr 85, poz. 782) jest zgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, 2. Art. 13 ust. 2 pkt 1 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 2 i art. 62 Konstytucji, 3. Art. 19 ust. 1 i 3 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 2 i art. 62 Konstytucji,

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
			grupa posłów, reprezentowana przez posła Jerzego Czerwińskiego	<p>4. Art. 32 ust. 6 w związku z art. 4 ust. 2 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 2 Konstytucji,</p> <p>5. Art. 40 ustawy powołanej w punkcie 1 nie jest niezgodny z art. 48 ust. 1 Konstytucji,</p> <p>6. Art. 47 ust. 2 ustawy powołanej w punkcie 1 nie jest niezgodny z art. 4 ust. 1 Konstytucji,</p> <p>7. Art. 48 ust. 1 pkt 1 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 11 ust. 1 Konstytucji,</p> <p>8. Art. 48 ust. 1 pkt 2 ustawy powołanej w punkcie 1 nie jest niezgodny z art. 11 ust. 1 i art. 32 ust. 1 Konstytucji,</p> <p>9. Art. 48 ust. 1 pkt 3 i 4 ustawy powołanej w punkcie 1 nie jest niezgodny z art. 4 i art. 11 ust. 1 Konstytucji,</p> <p>10. Art. 48 ust. 1 pkt 3 lit. a w związku z art. 48 ust. 1 pkt 4 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 2 Konstytucji,</p> <p>11. Art. 48 ustawy powołanej w punkcie 1 nie jest niezgodny z art. 2 i jest zgodny z art. 62 Konstytucji,</p> <p>12. Art. 74 ustawy powołanej w punkcie 1 nie jest niezgodny z art. 2 i art. 4 Konstytucji,</p> <p>13. Art. 75 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 2, art. 4, art. 7 i art. 90 oraz nie jest niezgodny z art. 235 Konstytucji,</p> <p>14. Art. 96 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 2 Konstytucji,</p> <p>15. Ustawa powołana w punkcie 1 w zakresie zarzutów sformułowanych we wnioskach jest zgodna z Konstytucją.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
31.	28 maj	K 44/02*	1) grupa posłów 2) Sąd Apelacyjny w Warszawie – V Wydział Lustracyjny	Art. 1 ustawy z dnia 13 września 2002 r. o zmianie ustawy o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne (Dz. U. Nr 175, poz. 1434), w części dotyczącej art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne (Dz. U. z 1999 r. Nr 42, poz. 428 ze zm.) jest niezgodny z art. 2, art. 32 ust. 1 i art. 61 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
32.	2 czerwiec	SK 34/01	Marek Z.	Art. 188 § 2 i art. 196 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 1995 r. Nr 54, poz. 288 ze zm.) są zgodne z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i nie są niezgodne z art. 2, art. 24, art. 30, art. 31 ust. 3, art. 32, art. 45 ust. 1 i art. 58 ust. 1 Konstytucji.
33.	3 czerwiec	K 43/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	Art. 66 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2002 r. Nr 21, poz. 205 ze zm.) oraz art. 51 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 30 czerwca 1970 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz. U. z 1997 r. Nr 10, poz. 55 ze zm.) są zgodne z art. 52 ust. 2 i 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
34.	9 czerwiec	SK 12/03	Ewa Ł.	Art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 48, poz. 554) w związku z art. 393 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.) w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2000 r. w zakresie w jakim nie przewiduje regulacji przejściowej dotyczącej przyjęcia do rozpoznania kasacji, złożonych przed dniem 1 lipca 2000 r. – jest niezgodny z art. 2 i nie jest niezgodny z art. 176 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto postanawia: na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) umorzyć postępowanie w zakresie badania zgodności

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
35.	9 czerwiec	SK 5/03	Maria W.	<p>ści zaskarżonego przepisu z pozostałymi wzorcami konstytucyjnymi, z powodu zbędności orzekania.</p> <p>Art. 401¹ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.) w zakresie, w którym dotyczy wyroków uprawomocniających się z mocą wsteczną po upływie terminu, o którym mowa w § 2 tego przepisu na skutek odmowy przyjęcia lub odrzucenia kasacji, jest niezgodny z art. 2, art. 32 ust. 1, art. 45 i art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p>
36.	10 czerwiec	SK 37/02	Zakłady Płyt Wiórowych PROSPAN S.A.	<p>Art. 9 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 ze zm.), w zakresie, w jakim odnosi się do statutów, jest zgodny z art. 59 ust. 2 i art. 87 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>Ponadto postanawia:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) umorzyc postępowanie w zakresie badania zgodności zaskarżonego przepisu z art. 2, art. 20 i art. 31 ust. 3 Konstytucji, wobec cofnięcia skargi w tej części.</p>
37.	10 czerwiec	K 16/02*	1) grupa posłów 2) Maria K.	<p>Art. 2 pkt 5 lit. c ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji (Dz. U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1397, ze zm.) jest zgodny z art. 32 w związku z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>Ponadto postanawia:</p> <p>na podstawie art. 60 ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) umorzyc postępowanie w części objętej wnioskiem grupy posłów, ze względu na nieusprawiedliwioną nieobecność na rozprawie.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
38.	16 czerwiec	K 52/02	Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”	Art. 137 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o służbie cywilnej (Dz. U. z 1999 r. Nr 49, poz. 483 ze zm.) jest zgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
39.	17 czerwiec	P 24/02	NSA – Ośrodek Zamiejscowy w Gdańsku	Art. 4 ust. 5 ustawy z dnia 31 maja 1996 r. o świadczeniu pieniężnym przysługującym osobom deportowanym do pracy przymusowej oraz osadzonym w obozach pracy przez III Rzeszę i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (Dz. U. Nr 87, poz. 395 ze zm.) jest niezgodny z art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
40.	30 czerwiec	K 8/02	Rada Miejska w Przemysłu	<p>Art. 35 ust. 1 pkt 1, ust. 2 i 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101 ze zm.) nie jest niezgodny z art. 167 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>Ponadto postanawia:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) umorzyć postępowanie w zakresie badania zgodności:</p> <p>1. art. 35 ust. 1 pkt 1, ust. 2 i 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 927) z art. 167 ust. 2-4 Konstytucji,</p> <p>2. art. 35a powołanej w pkt 1 ustawy z art. 167 Konstytucji, wobec cofnięcia wniosku.</p>
41.	30 czerwiec	P 1/03	Sąd Rejonowy w Opolu II Wydział Karny	§ 7 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 r. w sprawie utworzenia sądów apelacyjnych, sądów okręgowych i sądów rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości (Dz. U. Nr 64, poz. 654 i Nr 89, poz. 981) są zgodne z art. 10 ust. 1, art. 45 ust. 1 i art. 176 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
42.	1 lipiec	P 31/02	Sąd Rejonowy w Środzie Śląskiej	Art. 26 pkt 12 w zw. z art. 39 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. Nr 71 poz. 733) w zakresie, w jakim dokonał zwężenia kręgu osób uprawnionych do wstąpienia

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
43.	2 lipiec	P 27/02	Sąd Najwyższy	<p>w stosunek najmu po zmarłym najemcy, jest zgodny z art. 2 i art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>1. Art. 23 pkt 1 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 11, poz. 50) w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 13 ustawy z dnia 9 grudnia 1993 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 129, poz. 599), w zakresie określonym w art. 25 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 11, poz. 50 ze zm.) jest zgodny z art. 92 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. § 12 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 1995 r. w sprawie wykonania przepisów ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 154, poz. 797) w brzmieniu nadanym przez § 1 pkt 6 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 24 grudnia 1996 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie wykonania przepisów ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 157, poz. 805), rozumiany w ten sposób, że „użytkowanie samochodu osobowego lub innego samochodu o dopuszczalnej ładowności do 500 kg na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub umowy o podobnym charakterze”, polegające na trwałym korzystaniu z samochodu, konkretyzuje normę wyrażoną w art. 25 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 23 pkt 1 ustawy powołanej w punkcie 1, która wyłącza uprawnienie do obniżenia kwoty lub zwrotu różnicy podatku należnego określonego w art. 21 tej ustawy, jest zgodny z art. 217 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p>
44.	2 lipiec	K 25/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	<p>1. Art. 479⁵⁴, art. 479⁶⁵ i art. 479⁷⁶ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, w zakresie, w jakim nie przewidują obowiązku zwrotu kosztów postępowania, są niezgodne z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. Przepisy ustawy powołane w punkcie 1 tracą moc obowiązującą z dniem 30 czerwca 2004 r.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
45.	7 lipiec	SK 38/01	Miroslaw P.	Pkt 3 obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 października 1997 r. o sprostowaniu błędów (Dz. U. Nr 128, poz. 840) dotyczący sprostowania treści art. 156 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553) jest niezgodny z art. 42 ust. 1 zdanie pierwsze w związku z art. 2, art. 87 ust. 1 i art. 122 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
46.	8 lipiec	P 10/02	Sąd Rejonowy dla Łodzi Śródmieścia	Art. 54 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 114) w zakresie, w jakim przewiduje wymiarzenie kary grzywny za naruszenie przepisów porządkowych, stanowionych przez organy stanowiące samorządu terytorialnego, jest zgodny z art. 42 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
47.	14 lipiec	K 35/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	I. Art. 37 ust. 1 ustawy z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 368, Nr 74, poz. 676, Nr 113, poz. 984 i Nr 240, poz. 2055 oraz z 2003 r. Nr 80, poz. 718) jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że narusza w stosunku do najemców lokalu mieszkalnego zasadę równej ochrony praw majątkowych, poddając nieuiszczone czynsz i opłaty z tytułu zajmowania lokalu mieszkalnego przymusowemu ściąganiu na podstawie tytułu wykonawczego w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. II. Art. 37 ust. 1 ustawy powołanej w punkcie I traci moc z dniem 31 grudnia 2003 r.
48.	14 lipiec	SK 42/01	Franciszek R.	1. Art. 7 ust. 1 pkt 2 oraz art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1997 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 1998 r. Nr 98, poz. 607) są zgodne z art. 2, art. 30, art. 47 i art. 64 oraz nie są niezgodne z art. 31 ust. 3 i art. 42 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. 2. Art. 7 ust. 4 oraz art. 8 ust. 3 ustawy powołanej w pkt 1 są zgodne z art. 2 i art. 45 ust. 1 oraz nie są niezgodne z art. 30, art. 31 ust. 3, art. 42 ust. 1, art. 47 i art. 64 Konstytucji.

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				<p>3. Art. 7 ust. 3 pkt 2 ustawy powołanej w pkt 1 jest zgodny z art. 2 i art. 30 oraz nie jest niezgodny z art. 31 ust. 3, art. 42 i art. 45 ust. 1 Konstytucji,</p> <p>4. Art. 9 ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz. U. Nr 73, poz. 435, z 1990 r. Nr 53, poz. 306; z 1993 r. Nr 47, poz. 213, z 1996 r. Nr 72, poz. 347, z 1997 r. Nr 117, poz. 753 i Nr 124, poz. 782 oraz z 1998 r. Nr 98, poz. 607) jest zgodny z art. 2 oraz nie jest niezgodny z art. 31 ust. 3, art. 45 i art. 64 Konstytucji.</p>
49.	9 wrzesień	SK 28/03*	Janusz B. Dorota C.	<p>Art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 1998 r. Nr 120, poz. 787 ze zm.);</p> <p>– w zakresie, w jakim wyłącza wstąpienie w stosunek najmu lokalu mieszkalnego osoby, która w chwili śmierci najemcy miała tytuł prawny do zajmowania innego lokalu mieszkalnego, jest zgodny z art. 21 ust. 1, art. 32 ust. 1, art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 75 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i nie jest niezgodny z art. 20 i art. 21 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>– w zakresie, w jakim nie przewiduje wstąpienia w stosunek najmu lokalu mieszkalnego zstępnych rodzeństwa najemcy tego lokalu, jest zgodny z art. 32, art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 75 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p>
50.	16 wrzesień	K 55/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	<p>Art. 1 pkt 11 lit. b w związku z art. 4 ustawy z dnia 28 października 2002 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. Nr 197, poz. 1662) jest zgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p>
51.	23 wrzesień	K 20/02*	Rzecznik Praw Obywatelskich Sąd Apelacyjny w Rzeszowie,	<p>1. Art. 160 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2000 r. Nr 98 poz. 1071 ze zm.) oraz art. 260 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz. U. Nr 137, poz. 926 ze zm.) w części ograniczającej odszkodowanie za niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej do rzeczywistej szkody, są niezgodne z art. 77 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
52.	29 wrzesień	K 5/03	I Wydział Cywilny grupa posłów	2. Punkt pierwszy znajduje zastosowanie do szkód powstałych od dnia 17 października 1997 r., to jest od daty wejścia w życie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Artykuł 56 ust. 1 pkt 5 oraz ust. 5 i 6 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji (Dz. U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1397 ze zm.) jest zgodny z art. 2, art. 32 oraz art. 64 ust. 1 i nie jest niezgodny z art. 75 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
53.	7 październik	K 4/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	Art. 20 ustawy z dnia 16 grudnia 1972 r. o świadczeniach przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową (Dz. U. Nr 53, poz. 342 ze zm) jest niezgodny z art. 77 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto p o s t a n a w i a: w pozostałym zakresie umorzyc postępowanie na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) ze względu na zbędność orzekania.
54.	20 październik	U 2/02	Rada Powiatu Zielonogórskiego	§ 3 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 1998 r. w sprawie organów uprawnionych i organów obowiązanych do przeprowadzenia kontroli wykonania obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia obowiązkowego oraz trybu ustalania i egzekwowania opłaty za niedopełnienie tego obowiązku (Dz. U. Nr 74, poz. 474, ze zm.) nie jest niezgodny: a) z art. 166 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, b) z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 ze zm.).
55.	28 październik	P 3/03	Sąd Okręgowy w Krakowie	Art. 10 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321) nie jest niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
56.	29 października	K 53/02	Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej	<p>1. Art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o zmianie ustawy o portach i przystaniach morskich w zakresie, w jakim dotychczasowe brzmienie art. 11 ustawy z dnia 20 grudnia 1996 r. o portach i przystaniach morskich (Dz. U. z 2002 r. Nr 110, poz. 967 i Nr 166, poz. 1361) oznacza jako ust. 1, jest niezgodny z art. 2 i art. 217 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z powodu niedostatecznej określoności stanowionego prawa oraz nie jest niezgodny z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p> <p>2. Art. 1 pkt 3 zaskarżonej ustawy, w zakresie w jakim dodaje ust. 2 do art. 11 wyżej powołanej ustawy o portach i przystaniach morskich oraz art. 1 pkt 5 w związku z art. 6 zaskarżonej ustawy są zgodne z art. 2 i art. 217 Konstytucji i nie są niezgodne z art. 31 ust. 3 Konstytucji.</p>
57.	4 listopad	SK 30/02	Jerzy G.	Art. 101 ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zm.) jest zgodny z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w związku z art. 2 Konstytucji.
58.	4 listopad	K 1/03	Rada Miasta Radzionków	<p>1. Art. 4 ust. 1 pkt 1, art. 4 ust. 3 w związku z ust. 2, art. 4a i art. 4b ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zm.) w zakresie, w jakim odnoszą się do zmiany granic gmin, są zgodne z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 5 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego.</p> <p>2. Art. 4 ust. 3 w związku z ust. 2 ustawy powołanej w pkt 1 sentencji wyroku w zakresie, w jakim odnosi się do zmiany granic gmin, jest zgodny z art. 15 ust. 2 Konstytucji.</p> <p>3. § 1 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz nadania miejscowości statusu miasta (Dz. U. Nr 93, poz. 822) jest zgodny z art. 2 i art. 15 ust. 2 Konstytucji oraz z art. 4 ust. 3 ustawy powołanej w pkt 1 sentencji wyroku.</p> <p>Ponadto postanawia:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 838 oraz z 2001 r. Nr 98, poz. 1070) umorzyć postępowanie w zakresie badania zgodności:</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				<p>1) art. 4 ust. 1 pkt 1, art. 4a i 4b ustawy o samorządzie gminnym powołanej w pkt 1 sentencji wyroku z art. 15 ust. 2 Konstytucji,</p> <p>2) art. 4 ust. 1 pkt 2 i 3, ust. 4 oraz ust. 5 ustawy o samorządzie gminnym powołanej w pkt 1 sentencji wyroku z art. 2, art. 15 ust. 2 Konstytucji i art. 5 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego, ze względu na niedopuszczalność orzekania.</p>
59.	13 listopad	K 51/02	grupa posłów	Art. 1 pkt 1, 2 i 5 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o zmianie ustawy o Urzędzie Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych (Dz. U. Nr 152, poz. 1263) nie jest niezgodny z art. 153 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
60.	17 listopad	K 32/02	Komisja Krajowa Niezależnego Samorządowego Związku Zawodowego „Solidarność”	Art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 21 grudnia 2001 r. o zmianie ustawy o kształtowaniu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 154, poz. 1799) jest zgodny z art. 2, art. 64 ust. 1 i 2 i art. 7 oraz nie jest niezgodny z art. 21 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
61.	18 listopad	P 6/03	Sąd Okręgowy III Wydział Karny w Jeleniej Górze	<p>1. Art. 8 ust. 2a i ust. 2b ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm.) jest zgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. Art. 8 ust. 2a w związku z art. 8 ust. 2b ustawy powołanej w pkt 1, rozumiane jako obejmujące swym zakresem również osoby, które po dniu 5 lutego 1946 r., na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim poza obecnymi granicami Polski, kontynuowały prowadzoną wcześniej działalność na rzecz bytu niepodległego Państwa Polskiego i z powodu tej działalności były represjonowane przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, są zgodne z art. 32 ust. 1 Konstytucji.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
62.	24 listopad	K 26/03	Marszałek Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej	<p>1) Art. 13 ust. 7 zdanie drugie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. Nr 140, poz. 938 ze zm.) jest niezgodny z art. 227 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,</p> <p>2) Art. 13 ust. 8 ustawy powołanej w punkcie 1 w części, w jakiej przewiduje możliwość ponownego powołania do Rady Polityki Pieniężnej jeżeli poprzednie powołanie nastąpiło w trakcie kadencji na okres krótszy niż 3 lata, jest niezgodny z art. 227 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, z wyłączeniem skutków powołania dokonanego przed wejściem w życie niniejszego wyroku.</p>
63.	25 listopad	K 37/02	Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej	<p>1. Art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 24 lipca 2002 r. o uznaniu części Półwyspu Helskiego za obszar szczególnie ważny dla obrony kraju jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 21 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. Przepis wskazany w punkcie 1 jest nierozważalnie związany z całą ustawą.</p> <p>Ponadto p o s t a n a w i a:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 39 ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.) umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie z powodu zbędności orzekania.</p>
64.	26 listopad	SK 22/02	Elżbieta D.	<p>1. Art. 59 § 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 114 ze zm.), uchylony przez art. 71 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 101, poz. 1178), w związku z art. 4, art. 6 i art. 7 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. Nr 19, poz. 145 ze zm.), rozumiany w ten sposób, że umożliwia stosowanie sankcji karnych wobec osób z wyższym wykształceniem prawniczym świadczących usługi pomocy prawnej, nie spełniających wymagań przewidzianych dla wykonywania zawodu radcy prawnego lub adwokata, jest niezgodny z art. 42 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że nie zachowuje wymaganej precyzji określenia znamion czynu zagrożonego karą.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				<p>2. Art. 59 § 1 ustawy powołanej w punkcie 1 nie jest niezgodny z art. 2, art. 22 i art. 65 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>Ponadto p o s t a n a w i a:</p> <p>na podstawie art. 39 ust. 2 w związku z art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) umorzyc postępowanie w zakresie zbadania zgodności art. 1, art. 4 ust. 1 i art. 24 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 41, poz. 324 ze zm.) z art. 2, art. 22, art. 42 i art. 65 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z powodu cofnięcia skargi konstytucyjnej.</p>
65.	3 grudzień	K 5/02	Rada Krajowa Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Kormorników Sądowych	<p>1. Art. 45 ust. 2 i 6, art. 47 i art. 49 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 133, poz. 882 ze zm.), w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 8, 10 i 12 ustawy z dnia 18 września 2001 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 130, poz. 1452), są zgodne z art. 2, art. 32, art. 64 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i z art. 2 Konwencji (Nr 111) dotyczącej dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu, przyjętej w Genewie dnia 25 czerwca 1958 r. (Dz. U. z 1961 r. Nr 42, poz. 218) oraz nie są niezgodne z art. 65 ust. 2 i art. 84 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2. Art. 45a ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 133, poz. 882 ze zm.), dodany przez art. 1 pkt 9 ustawy z dnia 18 września 2001 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 130, poz. 1452), jest zgodny z art. 2 Konstytucji.</p> <p>3. Art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 18 września 2001 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 130, poz. 1452) jest zgodny z art. 1 Konstytucji.</p>
66.	8 grudzień	K 3/02	Zarząd Związku Maklerów i Doradców	<p>1. Art. 122 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi (Dz. U. z 2002 r. Nr 49, poz. 447 ze zm.) jest zgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.</p>

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				2. Art. 121 ust. 6 i art. 146a ustawy powołanej w pkt 1 nie są niezgodne z art. 87 ust. 1 Konstytucji.
67.	9 grudnia	P 9/02	Naczelny Sąd Administracyjny – Ośrodek Zamiejscowy w Krakowie	Art. 91 ust. 1 zd. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zm.) nie jest niezgodny z art. 177 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
68.	10 grudnia	K 49/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	I. Art. 5 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 oraz z 2003 r. Nr 49, poz. 408) oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 kwietnia 1991 r. w sprawie taksy notarialnej (Dz. U. Nr 33, poz. 146, z 1992 r. Nr 21, poz. 89 i Nr 54 poz. 265, z 1994 r. Nr 130, poz. 654, z 1997 r. Nr 47, poz. 313 oraz z 2001 r. Nr 35, poz. 414 i Nr 115, poz. 1233) są niezgodne z art. 92 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. II. Przepisy wskazane w punkcie I tracą moc z dniem 30 czerwca 2004 r.
69.	16 grudnia	SK 34/03	Rafała H.	Art. 32 w związku z art. 31 ust. 2 ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.) jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
70.	17 grudnia	SK 15/02	Marek P.	Art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz. U. Nr 114, poz. 740, z 1999 r. Nr 11, poz. 95, z 2000 r. Nr 29, poz. 357, z 2001 r. Nr 4, poz. 23, Nr 27, poz. 298 i Nr 123, poz. 1353 oraz z 2002 r. Nr 71, poz. 656 i Nr 74, poz. 676) jest zgodny z art. 22 i art. 42 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz nie jest niezgodny z art. 2, art. 32 ust. 1, art. 45, art. 47 i art. 77 Konstytucji. Ponadto p o s t a n a w i a: na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 39 ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r.

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Rozstrzygnięcie
				<p>o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 638 oraz z 2001 r. Nr 98, poz. 1070) umorzyc postępowanie w zakresie dotyczącym badania zgodności art. 32 ust. 1 ustawy powołanej w punkcie I z art. 7 Konstytucji oraz z art. 14 ust. 1, 2 i 3 pkt c, art. 17 ust. 1 i 2 oraz art. 26 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167), a także z art. 6 ust. 1 i 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.) z powodu niedopuszczalności orzekania.</p>

* Sygnatury spraw z wniosków połączonych zostały pogrubione.

CHARAKTERYSTYKA POSTANOWIEŃ O UMORZENIU POSTĘPOWANIA WYDANYCH PRZEZ TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY W 2003 R.

A. Postanowienia o umorzeniu postępowania

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym)
1.	8 styczeń	U 15/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	art. 39 ust. 1 pkt 3
2.	21 styczeń	U 10/01	Rada Gminy Ryki	art. 39 ust. 1 pkt 1
3.	22 styczeń	K 44/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	art. 39 ust. 1 pkt 3
4.	29 styczeń	P 18/02	Sąd Apelacyjny w Łodzi III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych	art. 39 ust. 1 pkt 3
5.	12 luty	U 1/02	Rada Miasta Malborka, Rada Miasta Bolesławiec, Rada Miasta Krakowa, Rada Miejska w Miechowie	art. 39 ust. 1 pkt 1
6.	24 luty	K 28/02	Krajowa Rada Komornicza	art. 39 ust. 1 pkt 2
7.	17 marzec	U 12/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	art. 39 ust. 1 pkt 3
8.	8 kwiecień	K 1/03	Rada Powiatu Wałbrzyskiego	art. 39 ust. 1 pkt 2
9.	23 kwiecień	SK 15/03	Tomasz B.	art. 39 ust. 1 pkt 1
10.	27 maj	K 43/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	art. 39 ust. 1 pkt 2
11.	28 maj	SK 33/02	Jacek B.	art. 39 ust. 1 pkt 1

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym)
12.	18 czerwiec	K 25/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	art. 39 ust. 1 pkt 2
13.	18 czerwiec	U 7/02	Rada Miejska w Cieszynie, Rada Miejska w Skoczowie, Rada Miejska w Strumieniu	art. 39 ust. 1 pkt 3
14.	15 lipiec	K 26/02	grupa posłów	art. 60 ust. 2
15.	16 lipiec	Pp 1/02	Sąd Okręgowy w Warszawie VII Wydział Cywilny i Rejestrowy	art. 39 ust. 1 pkt 2
16.	17 lipiec	K 13/02	Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	art. 39 ust. 1 pkt 1
17.	28 lipiec	P 26/02	Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Antymonopolowy	art. 39 ust. 1 pkt 1
18.	25 sierpień	U 17/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	art. 39 ust. 1 pkt 3
19.	8 wrzesień	SK 28/03	Dorota C.	art. 39 ust. 1 pkt 1
20.	1 październik	SK 29/02	Maciej D., Paweł D.	art. 39 ust. 1 pkt 1
21.	21 październik	K 10/02	Rada Miejska w Człuchowie, Rada Miejska w Lęborku, Rada Miejska w Gryfinie	art. 39 ust. 1 pkt 3
22.	21 październik	SK 41/02	Krzysztof G.	art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 39 ust. 2
23.	12 listopad	SK 10/02	Jacek B.	art. 39 ust. 1 pkt 1
24.	13 listopad	SK 33/02	Jacek B.	art. 39 ust. 1 pkt 1

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym)
25.	18 listopad	K 5/02	Rada Krajowa Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Kormorników Sądowych	art. 39 ust. 1 pkt 3
26.	18 grudzień	SK 20/01	Stanisław K.	art. 39 ust. 1 pkt 1

B. Wyroki zawierające w sentencji postanowienia o umorzeniu postępowania

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym)
1.	6 styczeń	K 24/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	art. 39 ust. 1 pkt 2
2.	28 styczeń	SK 37/01	Polskie Górnictwo Naftowe S.A.	art. 39 ust. 1 pkt 1
3.	18 luty	K 24/02	Rada Gminy Ursynów, Rada Gminy Warszawa-Bielany, Rada Gminy Warszawa-Targówek, Rada Gminy Warszawa-Ursus, Rada Gminy Wilanów, Rada Gminy Warszawa-Włochy, Rada Gminy Warszawa-Białołęka, Rada Gminy Warszawa-Rembertów, Rada Miasta Sulejówek,	art. 39 ust. 1 pkt 2

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym)
			Rada Gminy Warszawa-Wawer	
4.	24 luty	K 28/02	Sąd Okręgowy w Szczecinie, Sąd Rejonowy w Tarnowie	art. 39 ust. 1 pkt 1
5.	25 luty	SK 9/02	„Gemi” sp. z o.o.	art. 39 ust. 1 pkt 1 i 2
6.	5 marzec	K 7/01	Rzecznik Praw Obywatelskich	art. 39 ust. 1 pkt 2
7.	11 marzec	SK 8/02	Waldemar G.	art. 39 ust. 1 pkt 1
8.	18 marzec	K 50/01	Krajowa Rada Lekarsko-Weterynaryjna	art. 39 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 39 ust. 2
9.	24 marzec	P 14/01	Naczelny Sąd Administracyjny	art. 39 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 39 ust. 2
10.	25 marzec	U 10/01	Rada Gminy Iłowo-Osada, Rada Powiatu Goleniów, Rada Gminy Mirów, Rada Powiatu Szydłowiec, Rada Gminy Wierzychowo	art. 39 ust. 1 pkt 1 i 2 w zw. z art. 39 ust. 2
11.	1 kwiecień	K 46/01	Rada Miejska w Przemyślu	art. 39 ust. 1 pkt 2
12.	15 kwiecień	SK 4/02	Zdzisław M., Władysław M., Naczelny Sąd Administracyjny	art. 39 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 39 ust. 2
13.	6 maj	P 21/01	Sąd Rejonowy w Bydgoszczy	art. 39 ust. 1 pkt 1

Lp.	Data	Sygn.	Inicjator postępowania	Podstawa rozstrzygnięcia (ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym)
14.	9 czerwiec	SK 12/03	Ewa Ł.	art. 39 ust. 1 pkt 1
15.	10 czerwiec	K 16/02	grupa posłów, Maria K.	art. 60 ust. 2
16	10 czerwiec	SK 37/02	Zakład Płyt Wiórowych PROSPAN S.A.	art. 39 ust. 1 pkt 2
17	30 czerwiec	K 8/02	Rada Miejska w Przemyślu	art. 39 ust. 1 pkt 2
18	7 październik	K 4/02	Rzecznik Praw Obywatelskich	art. 39 ust. 1 pkt 1 i ust. 2
19	4 listopad	K 1/03	Rada Miasta Radzionków	art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 39 ust. 2
20	25 listopad	K 37/02	Prezydent Rze- czypospolitej Polskiej	art. 39 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 39 ust. 2
21	26 listopad	SK 22/02	Elżbieta D.	art. 39 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 39 ust. 2
22	17 grudzień	SK 15/02	Marek P.	art. 39 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 39 ust. 2

UWAGA!

Ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym stanowi:

„**Art. 39.1.** Trybunał umarza na posiedzeniu niejawnym postępowanie:

- 1) jeżeli wydanie orzeczenia jest zbędne lub niedopuszczalne,
- 2) na skutek cofnięcia wniosku, pytania prawnego albo skargi konstytucyjnej,
- 3) jeżeli akt normatywny w zakwalifikowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał.

2. Jeżeli okoliczności, o których mowa w ust. 1, ujawnią się na rozprawie, Trybunał wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania.

3. Przepisu ust. 1 pkt 3 nie stosuje się, jeżeli wydanie orzeczenia o akcie normatywnym, który utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia, jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw.

(...)

Art. 60.2. Obecność na rozprawie wnioskodawcy jest obowiązkowa. W razie niestawienia się wnioskodawcy lub jego przedstawiciela, Trybunał umarza postępowanie albo odracza rozprawę.”

ZDANIA ODREBNE DO ORZECZEŃ TRYBUNAŁU KONSTITUCYJNEGO WYDANYCH W 2003 R.

Lp.	Orzeczenie	Data Sygn.	Sędzia	Problem do którego odniesiono zdanie odrębne
1.	Wyrok (pełny skład) stwierdzający niezgodność z Konstytucją art. 393 ⁴ § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego	19 luty P 11/02	Marian Zdyb	<i>do wyroku</i> <i>(uznanie zakwestionowanego przepisu za niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji)</i>
2.	Wyrok (pełny skład) stwierdzający: – zgodność z Konstytucją art. 2 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne, – zgodność art. 11 i art. 40 ust. 3 wyżej wskazanej ustawy z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji	5 marzec K 7/01	Bohdan Zdziennicki	<i>do wyroku</i> <i>(uznanie art. 2 w związku z art. 11 i art. 40 ust. 3 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne za zgodny z Konstytucją,</i> <i>uznanie art. 11 i art. 40 ust. 3 wyżej wskazanej ustawy za zgodne z Konstytucją)</i>
3.	Wyrok (trzech sędziów) stwierdzający: 1. Zgodność § 1 pkt 6 rozporządzenia Rady Ministrów	25 marzec U 10/01	Teresa Dębowska-Romanowska	<i>do pkt 4 wyroku w zakresie, w jakim stwierdza zgodność § 1 pkt 11 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast z art. 167 ust 2 Kon-</i>

Lp.	Orzeczenie	Data Sygn.	Sędzia	Problem do którego odniesiono zdanie odrębne
	<p>z dnia 31 maja 2001 r. w sprawie utworzenia, ustalenia granic i zmiany nazw powiatów oraz zmiany siedziby władz powiatu z art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym,</p> <p>2. zgodność § 1 pkt 4 lit. a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,</p> <p>3. zgodność § 1 pkt 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin i miast z art. 4 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,</p> <p>4. zgodność § 1 pkt 11 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz nie-</p>			<p><i>stytucji oraz z art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym</i></p>

Lp.	Orzeczenie	Data Sygn.	Sędzia	Problem do którego odniesiono zdanie odrębne
	których gmin i miast z art. 2, z art. 167 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i z art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz brak niezgodności z art. 165 ust. 1 Konstytucji i z art. 5 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego, sporządzonej w Strasburgu dnia 15 października 1985 r.			
4.	Wyrok (pięciu sędziów) stwierdzający zgodność z Konstytucją art. 40e ust 4 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym	1 kwiecień K 46/01	Jerzy Stępień	<i>do wyroku</i> <i>(uznanie kwestionowanego przepisu za zgodny z art. 167 ust. 1 Konstytucji)</i>
5.	Wyrok (pełny skład) stwierdzający niezgodność z Konstytucją art. 1 ustawy z dnia 13 września 2002 r. o zmianie ustawy o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne w części dotyczącej art. 4 ust. 3 tejże ustawy	28 maj K 44/02	Ewa Łętowska, Marian Grzybowski, Marek Mazurkiewicz	<i>do wyroku i jego uzasadnienia</i> <i>(uznanie art. 1 ustawy z dnia 13 września 2002 r. o zmianie ustawy o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne za niezgodny z Konstytucją, według zgłaszających zdanie odrębne argumenty na rzecz braku konstytucyjności zaskarżonej ustawy nie są wystarczające do obalenia domniemania jej konstytucyjności).</i>
			Bohdan Zdziennicki	<i>do wyroku</i> <i>(pryncypialna krytyka ustawy lustracyjnej)</i>

Lp.	Orzeczenie	Data Sygn.	Sędzia	Problem do którego odniesiono zdanie odrębne
6.	<p>Wyrok (pięciu sędziów)</p> <p>stwierdzający niezgodność z Konstytucją art. 401¹ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, w zakresie, w którym dotyczy wyroków uprawomocniających się z mocą wsteczną po upływie terminu, o którym mowa w § 2 tego przepisu na skutek odmowy przyjęcia lub odrzucenia kasacji</p>	<p>9 czerwiec SK 5/03</p>	<p>Marian Zdyb</p>	<p><i>do wyroku i jego uzasadnienia</i></p> <p><i>(według zgłaszającego zdanie odrębne możliwa jest wykładnia tego przepisu w zgodzie z Konstytucją)</i></p>
7.	<p>Wyrok (pełny skład)</p> <p>stwierdzający niezgodność z Konstytucją art. 5 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 kwietnia 1991 r. w sprawie taksy notarialnej</p>	<p>10 grudnia K 49/01</p>	<p>Bohdan Zdziennicki</p>	<p><i>do uzasadnienia wyroku</i></p> <p><i>(w uzasadnieniu wyroku nie podjęto próby ustalenia ustawowych wytycznych dotyczących treści aktu wykonawczego jakim jest rozporządzenia w sprawie taksy notarialnej)</i></p>

MERYTORYCZNE ROZSTRZYGNIECIA TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO W LATACH 1997-2003

ROK	1997 r.	1998 r.	1999 r.	2000 r.	2001 r.	2002 r.	2003 r.	OGÓLEM
								856 W TYM
PRZEPISY PRAWNE	ZGODNE Z KONSTYTUCJĄ LUB INNYM AKTEM NORMATYWNYM	7	40	16	31	79	79	345
	NIEZGODNE Z KONSTYTUCJĄ LUB INNYM AKTEM NORMATYWNYM	6	22	39	41	40	31	231
	ROZUMIANE JAKO ... SĄ ZGODNE	1	0	6	9	8	4	29
	ROZUMIANE JAKO ... SĄ NIEZGODNE	0	0	0	1	0	1	3
NIE SĄ NIEZGODNE (powołano niewłaściwy wzorzec kontroli)	7	25	35	38	45	52	46	248
LICZBA WYDANYCH WYROKÓW	11	33	52	52	64	61	70	343
LICZBA WYROKÓW, KTÓRYCH TERMIN WEJŚCIA W ŻYCIE ZOSTAŁ ODROZCZONY	0	2	5	7	4	8	6	32

Uwaga!

Liczby odzwierciedlają rozstrzygnięcia TK odnoszące się do konkretnych przepisów.